

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYET FAKÜLTESİ

TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ADİYAMAN TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

SUNA HAN

TEZ DANIŞMANI
DOC.DR.BÜLENT YORULMAZ

2001

LEFKOŞA

ÖNSÖZ

Bu mezuniyet çalışması sayesinde Adıyaman'ın tarihi ve kültürel yapısı hakkında bir çok bilgi edindim. Daha önceleri Adıyaman hakkında bu kadar bilgiye sahip değildim. Bu çalışma sizlere Adıyaman'ın tarihini , kültürel yapısını anlatmaya çalışacağım.

Güneydoğu Anadolu bölgesi'nin batısında yer alan Adıyaman tarihi zenginliklerini ,doğal ve kültürel değerleri ile güzel ve şirin bir ilimizdir. İlk insanlarla birlikte tarih sahnesinde yerini almış ve değişik bir çok kültüre merkezlik etmiştir. Dünyanın 8.harikası olarak kabul edilen Nemrut Dağı ve dağdaki dev heykeller Adıyaman'a turizm bakımından büyük bir önem kazandırmaktadır.

Bu mezuniyet çalışmasını hazırlamamda bana maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme ,araştırmamda bana yardımcı olan nişanlım Seydi CEBE'ye ve bölüm başkanımız sayın Doc.Dr. Bülent Yorulmaz'a şükranlarımı bir borç bilirim.

15 HAZİRAN 2001

SUNA HAN

LEFKOŞA

İÇİNDEKİLER

1-GİRİŞ

Adıyaman adının menşei

2-Adıyaman'ın Tarihi

2.1 Kommagene Krallığı

2.2 Kommagene Krallığının Felsefesi

2.3 Evliya Çelebi'nin Gözü ile Şehrimiz

2.4 Bir Çok İlk Mekanı

3-Adıyaman'ın Coğrafi Durumu

3.1 Akarsularımız

3.2 Göller ve Göletler

3.3 Dağ ve Ovalarımız

3.4 İklim

3.5 Bitki Örtüsü

4-Ekonomik Hayat

4.1 Yer Altı Zenginlikleri

4.2 Tarım

4.3 Hayvancılık

4.4 Ticaret

4.5 İç Ticarete Örgütlülük

4.6 Su ,Enerji ve Yaşam

5-Sosyal Hayat

5.1 Eğitim Öğretim

5.2 İlimizde Basın Yayın

5.3 Ulaşım

5.4 Adıyaman'da Sağlık

5.5 Nüfus

5.6 Spor

6-Adıyaman'da Turizm

6.1 Tarihi Yerler

6.2 Turistik Yerler

7-Adıyaman'da Yaşayan Kültür

7.1 Adıyaman Mutfağından Kısa Bilgiler

7.2 Yemek Çeşitleri

7.3 Adet ve İnançlar

7.4 Giyim Kuşam

7.5 Adıyaman'da Oynanan Oyunlar

7.6 Çocuk ve Gençlerin Oyunları

8-Hikayeler

8.1 Efsaneler

9-Sanatsal Alanda Eserleriyle Tanınan Şahsiyetler

10-Türebeler

11-Tarihi Camiler

12-Adıyaman'da Sivil Mimari

13-Adıyaman'a Bağlı İlçeler

14-Sonuç

15-Kaynakça

1.GİRİŞ

Adıyaman Güneydoğu Anadolu bölgesi'nin orta Fırat kesiminde yer alır. Tarihi zenginlik ve doğal güzellikleriyle ülkemiz turizmde önemli bir yeri vardır.

Adıyaman'ın her köşesinden tarih fişkırmaktadır. Dicle ve Fırat nehirleri arasında Mezopotamya'ya çok yakın olması nedeniyle Adıyaman'ın geçmişi tarihin erken dönemlerine uzanmaktadır. İl sınırları içerisindeki Palanlı Mağarası'nda bulunan resim ,alet ve gereçlerden ve birçok höyükte ele geçen bulgulardan "Paleolitik" taş çağından "Kalkolitik" çağa kadar tüm çağlarda buralarda hayat olduğu anlaşılmaktadır. Hititlerin , Asurların , Friglerin ve Perslerin izleri Adıyaman'ın her köşesinde görülmekte , bu topraklar adeta bir açık hava müzesi niteliği taşımaktadır.

Adıyaman çeşitli medeniyetlere sahne olmuş bir çok kültürün yoğrulup ,özleştiği sözü ,giyim-kuşamı ,oyunu düğünü ve hayatın çeşitli dönemleri ile ilgili adet ve inançları , misafirperverliği , insan sevgisi ,halısı ,kilimi ,cicimi ve heybesiyle zengin kültürel değerlere sahip bir İl'dir.

Muhteşem efsaneleri , türkü ve manileri ,türbeleri ,halk oyunları ,giyim-kuşam ve el sanatlarının halk kültürü içinde önemli yeri vardır. Özellikle türküleri ve halk oyunları , Türkiye çapında ünlüdür.

Adıyaman Adının Menşei

Adıyaman adının cumhuriyet döneminde kullanıldığı bilinmektedir. Eski çağlarda bölge Perre (Pinin) olarak tanınmaktadır. İslamiyet'in bölgeye girmesi ile birlikte şehir Hısn-ı Mansur olarak isimlendirildi. Bölge insanı bu iki kelimeyi telaffuz etmekte zorlandığı için kısaca Semsur denilmiştir. Adıyaman adına kaynaklık eden kelimenin esas itibari ile Vadi-i Leman (Güzel vadi) din. Vadi-i Leman adı zamanla telaffuz değişikliğine uğrayarak Adıyaman olarak kullanılmaya başlandı. Adıyaman adının halk arasındaki söylentiye göre bir babanın yedi oğlu, babalarının dini inançlarına karşı çıkmaları üzerine, babanın yedi oğlunu da öldürdüğü iddia edilmektedir. Bu yedi kardeş hikayesine istinaden yedi yaman kişi adına izafeten evvela yedi yeman, sonraları telâffuz değişikliğine uğrayarak yedi yerine "Adı", yeman yerine "Yaman" kelimeleri kullanılarak bugün kullandığımız Adıyaman adına kaynaklık ettiği söylenmektedir. Ancak Hıristiyanlığın ilk dönemleri için iddia edilen bu hikaye gerçeğe uygun düşmemektedir. Çünkü o dönemde bölgemizde Türkçe'nin henüz kullanılmadığı dikkatte alındığında, yedi ve yaman kelimelerinin kullanılamayacağı bilinmektedir. Rivayete göre bu yedi kardeşe ait olduğu sanılan mezarların Adıyaman'ın güneyindeki bir mekanda yedi kardeş adıyla anılan yerde bulunduğu söylenir. Adıyaman için kullanılan isimlerden birinin de, Roma İmparatorluğu döneminde İmparator Klozyos ismine izafeten Klozva adının kullanıldığı belirtilmektedir

2.Adıyamanın Tarihi

Adıyaman, tarihin bilinen en eski yerleşim bölgelerindedir. Tarihinin M.O. 40 bin yıllarına uzandığı belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda mağaralarda bulunan ve taştan yapılan ev aletlerinin M.O. 150 - 100 bin yılları arasında yapıldığı ifade edilmektedir. İnsanların yaşamlarını avlanarak sürdürdükleri dönemlerde at, domuz, koyun, keçi, geyik dibi hayvanlar avlanır. Bu dönemde insanların yiyeceklerini

pişirmeden yedikleri anlaşılmaktadır. Kuzey Irak'ta Sanidar'da bulunan bir insan iskeletinin MO. 60 - 40 bin yıllarına ait olduğu ifade edilmektedir.

Dünya buzul çağını M.O.15 - 10 bin yılları arasında sona ermesi ile, su burada yerini verimli arazilere bırakır. Buzul Çağda, dağlarda ağaç kovuklarında ve doğal mağaralarda yaşayan ilkel insan, düzlük araziye inmeye başlar. Bitki ve hayvanları evcilleştirerek yerleşik düzene geçen Bölgemizde insanların M.O. 9 - 8 bin yılları arasında hayvanları evcilleştirdiği, hazır bitkileri yeme yerine arpa, buğday, yulaf bitkilerini yetiştirmeğe başladığı belirtilmektedir.

Bölgemiz insanının M.Ö. 12 bin yıllarından itibaren yerleşik düzene geçmeye başladığı ifade edilir İlk insanın kendi eliyle yuvarlak temel üzerine "konik" tek odalı evler 'aptığı araştırmacılar tarafından belirtilir Bugün Urfa - Harran yöresinde bulunan "konik tek odalı evler, o günün yapı tipini yansıtmaktadır

Tarihi bulgulara göre M.Ö. 7 bin yılına kadar Paleolitik (taş devri), 7 - 5 bin yılları arası Neolitik (yeni çağ), 5000 - 3000 yılları arası Kalkolitik(bakır çağ) ve 3000 - 1200 yılları arası tunç çağı olarak yaşadığı bilinmektedir Paleolitik döneme ait kalıntıların ve bulguların izinden giderek Adıyaman ve yöresinde M.O. 60 - 40 bin yıllarından beri insanın ayak izlerinin varolduğunu söylemek mümkündür Adıyaman'ın on kilometre kuzeyinde bulunan Palanlı doğal mağarasının Paleolitik dönem insanı tarafından kullanıldığı anlaşılmıştır Mağaradaki resimlerin yalın çizgilerle ve sade bir tarzda çizildiği, bunların arasında açık seçilen geyik figürü bize o dönem insanların avladıkları hayvanların resimlerini yaptıkları hakkında fikir vermektedir

Ayrıca Şehrömoz (Gırö moza) höyüğünde yapılan kazılarda çakmak taşından yapılan el baltaları, hançer ve benzer aletler o dönem insanları tarafından korunmak ve avlanmak amacıyla kullanıldıkları anlaşılmaktadır Neolitik çağ bir başka deyişle insanın tarıma geçtiği çağ, insanların ağaç kovuklarından, mağaralardan çıkıp hayvanları ehlileştirdiği, ilkel olarak bitki yetiştirdiği dönemdir Neolitik döneme ait bulgular Grétille Höyüğü'nde yapılan kazılarda rastlanmıştır Adıyaman da bulunan elliye yakın höyük ve örneğin: Cr6-tille. Cr6 Levzin, Sofraz Tümülüsü ile Ancos, Horis Kale , Hayas Höyük ve Samsat höyükte yapılan kazılarda Neolitik döneme ait bulgulara bolca rastlanmaktadır. Bunlardan Samsat ve Hayas Höyükleri fikir vermek bakımından en kayda değer olanlarıdır. Kalkolitik döneme ait bulgular adı geçen höyüklerin tümünde rastlanılmıştır.

M.Ö. 5 - 4 bin yıllarına ait taş ve kemik yapılarından bölgemizde Hurriler adıyla tarihte bilinen bir halkın yaşadığı anlatılmaktadır. Malatya Aslantep'e'de yapılan kazılarda bir An halk olan Hurnilerin 5 - 4 bin yılları arasında taş devrini yaşadıkları anlaşılmıştır. Yine aynı bölgede üç - iki bin yılları arasında Hurri'lerin maden devrine geçtikleri, bu döneme ait bronz eşyaların bulunmasıyla anlaşılmıştır. M.O 3 bin yıllarında Hurni halkının Harran bölgesinde yaşadığı, aynı halkın M.O. 3700 - 3500 yıllarında Antep'te yaşadığı, bulunan renkli seramiklerden anlaşılmaktadır. Bölgemizde Hititlerin gelişinden önce Hurnilerin hüküm sürdüğü ortaya çıkmaktadır.

Hurrilerin M.Ö. 5 bin yıllarında başlayarak M.O. 1340'a kadar yaşadıkları belirtilmektedir. 1352 - 1340 yılları arasında Hurriler gibi bir An halk olan Mittaniler ve Mittani Kralı II. Antatama'nın oğlu Tusratta tahta çıkış töreninden kalan belgelerinde kendisinin Hurri halkı ve Mittani devletinin kralı olduğunu ilan etmektedir. Hurni halkı ile Mittanilerin uzun bir dönem bu bölgede egemen olduğu anlaşılmaktadır. M.O 3000 yıllarında Hititler kuzeyden gelerek Anadolu'nun kuzey kesimlerine yerleştikleri , zamanla İç Anadolu'ya geçtikleri ve ileri tarihlerde güneye sarktıkları bilinmektedir. Kronolojik olarak bölgemizde hüküm süren devletleri şöyle sıralarsak mümkün:

M.Ö. 5000 - 1300 yıllarına kadar Hurnilerin ilkel yaşamdan daha ileri bir yaşama doğru, bölgeye bazen egemen bazen de başka halklara bağlı olarak yaşadıkları, aynı

dönemin son evrelerinden M.O. 1200 yıllarına kadar kuzey Anadolu dan güneye doğru Hititlerin egemen oldukları bilinmektedir. M.O. 1200 - 700 yılları arasında Frigyalıların hüküm sürdüğü, M.O. 600 - 374 yılları arasında da sıra ile Medlerin ve Perslerin egemen olduğu M.O. 334 - 169 yılları arasında Makedonların egemen olduğu, M.O. 169 ile M.S. 72 yılları arasında Kommagene Krallığının egemen olduğu, M.S. 72 - 395 yılları arasında Roma İmparatorluğunun egemenliğini görmekteyiz. M.S. 395 - 670 yılları arasında Bizans (Doğu Roma İmp.) egemen olduğu, M.S. 670 - 758 yılları arasında Emeviler, M.S. 758 -926 yılları arası Abbasiler, M.S. 926 - 958 yılları arası Hamdaniler, M.S. 958 - 1114 yılları arası yine Bizansların, M.S. 1114- 1204 yılları arasında Eyyübilerin, M.S. 1204- 1298 yıllarında Selçukluların, M.S. 1298 - 1516 yıllarında Memlûkluların, M.S. 1516 yılında Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğine girmiştir.

Adıyaman bir sancakla Maraş beylerbeyliğine bağlanmıştır. Daha sonra kaza olarak Malatya iline bağlı iken 1954 yılının 1 Aralık tarihinde Malatya'dan ayrılıp vilayet haline geldi.

2.1 KOMMAGENE KRALIĞI

Merkezi Adıyaman olmak üzere bölgemizde, 2000 yıl önce kurulan bir uygarlığın izlerini günümüzde ilk günkü gibi canlı görmenin heyecanını duymamak mümkün değil.

İskender İmparatorluğunun yıkılmasından sonra, bu İmparatorluğun mirasçıları sıfatı ile bir müddet hüküm süren Selevkosların egemenliğinin sona ermesi ile Kommagene Krallığı, doğuda Pers İmparatorluğu, batıda Roma İmparatorluğu arasında, Fırat nehrinin batısında bugünkü Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Kahraman Maraş il sınırlarını içine alan bölgede M.O.162 M.S. 72 yılları arasında 234 yıl hüküm süren bir tampon devlettir. Başkenti Samsat'tır. Krallığın en parlak çağı 1. Antiochos ile süren M.O. 69 ile M.O. 36 yılları arasındadır. 1. Antikos'un dedesi Samos M.O. 130 - 100 yılları arasındaki krallık döneminden sonra 1. Antichos'un babası Mitradtes Kallinikos M.O. 169 yılları arasındaki krallık döneminden sonra yerine oğlu ve krallığa damgasını vuran 1. Antichos geçer. 1. Antichos atalarının Selevkoslarla yaptıkları politik evlilik ile kendisini baba tarafından Pers (Med), ana tarafından Grek olduğunu söyler.

Ana tarafından Büyük İskender, baba tarafı Pers (Med) Kralı 11. Darius'a akraba olan, Mitridathes Kallinikos tarafından Pers(Med) - Grek kültürünün ve dininin birleştirdiği Kommagene Krallığı kurulur. Krallığın adının açılımı yapıldığında, bölge halkının dili ile herkesin krallığı anlamına gelen bu krallık, bölgemizde yaşayan bütün halk topluluklarının bir ortak yönetimi, bir konfederasyonu olduğu anlaşılmaktadır.

Kommagene Krallığı Antiochos olarak anılırdı. Egemenlik süreleri içinde dört kral tahta geçti. Bunlardan 1. Antihocos en fazla öne çıkanıdır. Adıyaman il sınırları içindeki Nemrut Dağı'nın tepesindeki anıt mezar 1. Antiochos tarafından yapılmıştır. Dağın tepesindeki muhteşem Tümülüs ve dev heykelleri ile dünyanın 8. harikası unvanını almıştır. Bu krallık döneminde eski Kahta ya da Arserria olarak bilinen anıt mezar, tapınak ve saray kalıntıları ile Karakuş tepesi olarak tanıdığımız anıt mezar, Gerger kalesindeki kabartma steller, Haydaran köyü kaya mezarlığındaki steller ile kaya mezarları, Fırlaz köyündeki Beştepelerdeki anıt mezarlar, Karadağ'da ki tümülüs ve anıt mezarın Kommagene Krallığı tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kommagene Uygarlığı'nın ortaya çıkışı bir tesadüftür. Osmanlı İmparatorluğu Toros ordularında görevli Alman subay Helmut Von Moltke'nin 1838 yılındaki bir görev gezisi sırasında devasa heykelleri görmesi ve bu keşfini Prusya kraliyet ailesine bildirmesi üzerine olay Almanya'da yankı buldu. 2150 metre yükseklikteki bu

heykellerin sırrını çözmek için ilk keşif gezisi 1882 yılında Otto Puchstein ve Karl Sester tarafından yapılır. Sistemli arkeolojik kazılar 1938 yılından sonra başlar. Kommagene Uygarlığı'nın gerçek anlamda ortaya çıkması ömrünü bu işe adanmış Alman Karl Dörner ile Amerikalı Theresa Goel'in fedakara ne çalışmaları ile mümkün olmuştur. Theresa Goel'in vasiyeti üzerine öldükten sonra cesedi yakılarak külleri Nemrut Dağı, Anıt mezarı üzerine serpildi. 1838 yılından itibaren başlayan kazılar aralıklarla 1985 yılına kadar devam etti. 1953 yılında bu uygarlıkla ilgili çok sayıda kitabe ve eser ortaya çıkarıldı. Bu eserler içinde taşınabilenler civar illerin müzelerinde muhafaza altına alındı. Bugün Gaziantep müzesinde Kommagene uygarlığına ait bir çok eser sergilenmektedir.

Kommagene uygarlığından kalan eserlerde iki önemli sonuç çıkarmak mümkündür. Birincisi, Kommagene Kralları ve krallık ailesi adlarına muhteşem anıt mezarlar yaptırarak ölümsüzlüklerini ilan etmek istemişlerdir. İkincisi ve önemlisi, Kommagene Kralları bir çok halkın kralları olduğu gerçeğini kabul ederek, bölge halkının dini liderleri ile barış içinde yaşadıklarını ifade etmek üzere, her fırsatta tokalaşma seremonilerini kabartma heykellere resmetmişlerdir. 2000 yıl önce kurulan bu uygarlığın başarısı da krallık yönetimlerinin, bölge halkı ile barış içinde yaşamak istemesinde aramak mümkündür. Kommagene uygarlığı derinlemesine araştırmaya değer zenginliklerle doludur.

2.2 Kommagene Krallığı'nın Felsefesi

Adıyaman'da (samsat), Gaziantep (Dülük). K. Maraş (Gurgum) il sınırlarının bulunduğu alan üzerinde 234 yıl hüküm süren ve yarattığı eserle günümüze kadar önemli izler bırakan bir krallığın kuruluş felsefesini ve o döneme ilişkin politikalarını tespit etmek gerekir.

a) Kommagene Krallığı'nın hüküm sürdüğü coğrafi bölge doğuda Pers İmparatorluğu, batıda Roma İmparatorluğu ile sınır teşkil edecek bir tampon bölgedir. Antakya dan uzayıp gelen Amanos dağlarının Toroslarla birleşip doğuya doğru bir hat biçiminde uzayarak kuzeyden doğal bir koru. sağladığı görülmektedir. Doğudan Arsemia'dan başlayarak güneye doğru bir kavis çizerek akan ve aşılması zor Fırat nehrinin sağladığı doğal muhafaza dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı kendiliğinden coğrafyanın güvenliğini sağlamaktadır

b) Kommagene Kralları baba tarafından İrani, anne tarafından Grek asıllı bir anneden geldiği dikkate alındığında Kommagene Kralları doğu ile batı hasletleri ile yetişmiş olmaları güçlü bir tespittir. Günümüze kadar gelen anıtlarda da bunu görmek mümkündür. Doğu ve batı kültürlerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir.

c) Kommagene Krallığı büyük İskender'den sonra gelen Selevkozların yerine kurulan bir krallıktır. Büyük İskender toplumların geleceğini büyük ideallerde gören bir devlet adamı idi. Doğu ile batının birleştirilmesi fikri bu Makedonyalı komutanın ideali idi. Genç yaşta ölmesi bu idealini gerçekleştirmeye imkan vermedi. Yerine geçenler bu idealinin savunucuları oldular. Ancak batıda Roma İmparatorluğu doğuda Pers İmparatorluğu gibi iki güçlü yapı bu ideallerin önünde engel idiler. İki güçlü yapı arasında sıkışıp kalan ki Kommagene Kralları her iki güçle iyi geçinmek durumdaydılar.

d) Kommagene Kralları 234 yıl süren egemenlikleri boyunca bu barış ilkesini hep uyguladılar. Anıtlarında tasvir ettikleri tanrı figürlerinde, batının büyük tanrısı Zeus ile doğunun tanrısı Ahura Mazda bir arada resmetmeye çalıştılar.

e) Kommegene Krallarından 1. Antiochos Krallığı döneminde yapılan Nemrut Dağı Mezar Anıtı'nın yapılış tarzının doğu terasındaki heykeller düzeni ile batı terasındaki

heykellerin düzeni, bu kralların doğu ile batı kültürlerinin birleştirilmesinin somut bir tespittir. 1. Antiochos yaptığı eserlerle Büyük İskender'in idealini realize etmiş olmaktadır. Zeus ile Oromasdes, Apollon ile Mithras Grek ile Pres isimlerini bir arada kullanarak iki kültürü kaynaştırmaya özen göstermiştir. Tanrı ve diğer kral figürlerinde yerli halkın giysilerini kullanmayı önemli bir gelişme olarak zikretmektedir. Yöre halkının örf ve adetlerini dikkate aldığı görülmektedir. Her yıl yapılmasını emrettiği şölenlerde kurban kesme adetlerini sürdürmek istemektedir. Kommagene Kralları yöre halkının kültürleri ile bir arada yaşamının yöre halkına hükmetmede önemli kolaylıklar sağladığını görmektedirler.

f) Kommagene Kralları yazıtlarında kullandıkları alfabe ve dil Grekçe'dir. 0 dönemlerde yöre halkının bu yazıları bilmeleri ve bu dili anlamaları mümkün değildir. Yöre hal-ki uymaya mecbur bırakıldıkları bu yasaları okuma ve anlama durumunda değildir. Yöre halkı ile hedeflenen kültürel birleştiriciliği sağlamadığı anlaşılmaktadır. Yeni bir sentezi yaratmada tanrısal güçleri halka sundular. Tanrısal güçlere sahip olduğunu iddia eden krallar giderek zulüm sahibi oldular. Yöre halkının 1. Antiochos'un mezarının bulunduğu yeri NEMRUT dağı olarak isimlendirmenin altında yatan gerçek bu olmalıdır. Çünkü halk Nemrut kelimesini zulüm ile anmaktadır.

Kommagene Kralları kendilerini tanrı mertebesine yükselterek, aşağıda gördüğü halk ile duyguya dayanan bir bağ kurarak, halk kitleleri üzerinde egemen olmak hedefinde idi .Bu yolla idealinde olan doğuyu batılılaştırmak, başka bir ifade ile doğuyu Helenleştirmek fikri gerçekleşmiş olacaktır.

Kommagene Kralları bölge halkına egemenliğini üstün kültürel zenginlikleri ile pekiştirmek istediler. Bölge halkının bir kurtarıcıya ihtiyaç duyma arzuları, ona itaatın esas nedenleridir. Böylesine dinsel bir itaatle bağlı olan bir halk, ancak o muazzam yapıları vücuda getirebilir. Zaten bölge halkı, bölge insanı, Kommagene Krallığı öncesinden gelen ruhani kurtarıcılardan medet umman bir fikri, ruhi şekillenme içindedirler. Bölge halkının fizik ötesi güçlerden yardım bekleme arzuları, Kommagene Kralları için tanrısallıklarını ilan etmeleri bakımından önemli bir avantaj teşkil etmektedir.

1. Antiochos tanrısallığını ululaştırmak, azametli göstermek, tanrılarına laik olmak için anıt mezarını bölgenin en yüksek noktasına inşa ettirmiştir. Tarih boyunca tanrılık iddiasında olan hükümdarlar, yaptıkları eserleri yerlerini en yüksek noktalara yapmayı tercih etmişlerdir. Yapılarında azameti, görkemi, erişilmezi ve gizemi öne çıkarmışlardır. Bunu firavunların piramitlerinde, Antik Grek yapılarında, Aztek, Maya, İnka uygarlıklarının, Roma İmparatorluğu ve uzak doğu ülkelerindeki uygarlıkların tapınak ve diğer yapılarında görmek mümkündür.

Kommagene Krallıklarının ve diğer hükümdarlıkların ortak hedeflerini ve felsefesini bilince çıkarmak gerek. Hedef egemenlik altında tutukları halkları, kendilerinin yüceliklerine alet etmektir. Bu amaca erişmek için bazen göstermelik adillikler, bazen zulmü esas alan tiranlıklar, bazen de tanrısal güçlerle halkı egemenlik altında tutarlar.

1. Antiochos ve benzeri egemenlere karşı tek kurtuluş, özgürleşen beyinler ve sevgi ile çarpan yüreklerin birlikte duygu ve akıl seline dönüşmesi ile mümkün olur.

2.3 Evliya Çelebinin Gözü ile Şehrimiz

Evliya Çelebi Seyahatnamesi beşinci kitap 1970 basımlı sayfa 5 de yer alan Hısn-ı Mansur'a ilişkin tespit ve gözlemlerini aynen aşağıya aldık:

Hısn-ı Mansur'un Vasıfları:

Kalenin ilk yapıcısı Hasan bin Haris' ü Amiri olduğundan, Hısn-ı Mansur yani "Mansur Kalesi" denilmiştir. Halk dilinde Galat olarak (Hasan Mansur) derler. Maraş toprağında subaşılık ve 150 akçalık kazadır. Kethuda yeri, yeniçeri serdarı, muhtesibi, naibi, baş memuru vardır. Ama müftüsü ve naibi Maraş'ta oturur. Kale Ağası ve neferleri vardır. Fakat, kalesi Fırat Nehri'nin batısında, Samsat yakınındadır. Muhammed Caddi'nin oğlunun, bu kaleyi tamir ettiğine dair surda tarih yazılıdır. Fırat Nehrinin güneybatısı tarafına düşer.

Hısn-ı Mansur Kalesi Şekilleri: Yuvarlak kayadan emsalsiz bir kaledir. Siyah ve beyaz cilalı taşları vardır. Kale içinde 40 adet ev, bir adet cami, bir cephane ve kafi miktarda toprakları vardır. Aşağı kısmı mamur ve şirin bir şehirdir. Bu şehir halkı Malatya'ya ve Malatyalılar bu şehire öğleye kadar varıp gelirler. Çünkü aralarında sadece kömür dağı vardır. Güneybatısında Ayn - tab iki konak. Maraş ise konaklıktır."

2.4 Bir Çok İlk Mekanı

İnsanın ilk yerleşim bölgelerinden biri olan Adıyaman, bir çok ilki bağrında taşımaktadır. İnsanlığa kazandırdığı ilkler arasında; ilk tarım üretiminin yapılmasından, ilk hayvanların evcilleştirilmesinden, ateşin bulunmasından , yazının ilk kullanılmasına ve ilk devletlerin kurulmasına kadar, tarihi olumlu yönde etkileyen ve çığır açtıran olaylara beşiklik etmiştir. Bölgemiz insanların dinsel inançlarından bir ilke imza attıkları bilinmektedir. Çok tanrılı inançlar yerine tek tanrılı inançların bölgemizde geliştiği ve hayat bulduğu bilinmektedir.

Toplumsal ilerleme için büyük önem taşıyan bu inançsal değişim, insanlığın zihinsel devrimi niteliğindedir.

3. ADIYAMAN'IN COĞRAFİ DURUMU

Adıyaman Türkiye 'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Rakımı 669 metredir. Doğusunda Diyarbakır, güneyinde Şanlıurfa ve Gaziantep, batısında Kahramanmaraş, kuzeyinde Malatya yer almaktadır. Merkez ilçe ile birlikte Besni, Kahta, Gölbaşı, Tut, Gerger, Samsat, Sincik, Çelikhani ilçelerinden oluşmaktadır. İlimiz yüz ölçümü 7.614 kilometre karedir. İlin 355 köy 613 mezrası vardır.

Adıyaman 37 derece 25 dakika ile 38 derece il dakika kuzey enlemi, 37 ile 39 kuzey doğu boylamı arasında yer almaktadır.

Arazi Yapısı

Adıyaman arazisi genel olarak engebelidir. Kuzeyden güneye doğru alçalarak uzanan derin vadilerle parçalanmıştır. Kuzeyi en ihtiyar Toroslarla kaplıdır. Güneyi Fırat Nehri ile çevrilidir. İlimiz akarsuları Kahta çayı, Göksu çayı, Eğri çay, Kalburcu çayı, Ziyaret Çayı, Sofraz Çayı, Keysun çayı, Çakal Çayı, Çat Deresi, Gürlevik Deresi, Besni Akdere Halye deresi, Fırat Nehri zenginleştiren dereler ve akarsulardır.

3.1 Akarsularımız

Göksu (Avaş): K. Maraş ili hudutları içinden çıkan Erkenek, Tut, Balyan, Akdere civarından geçerek, Sofraz suyunu içine alır, Palaş Köyü batısında Fırat nehrine karışır. Göksu çayının yatağı oldukça derin ve verimlidir. Yatağı karpuz, pirinç, ve çeşitli sebze ekimine uygundur.

Sofraz Çayı: Besni ilçesinin Birişman köyü civarındaki arazilerde pirinç, pamuk ve sebze ekimi yapılır.

Çakal Çayı: Pişinik köyünün kuzeyinden çıkar. Çat civarında Kalburcu çayı ile birleşir. Yatağında pirinç, tütün, pamuk ve sebze ekimi yapılır.

Eğri Çayı: Tocak dağı eteklerinden çıkar Kazgan Köyü civarında Ziyaret çayına katılır. Çevresindeki arazileri sular.

Kalburcu Çayı: Fırat Nehri'ni besleyen kollardan biridir. Kakurtlu Köyü civarında Ziyaret çayını ve Çat köyü civarında çakal çayını alarak Hayas köyü doğusunda Fırat nehrine karışır.

Ziyaret Çayı: Kaynağını Kor, Cebel, Zey köyü sularından alır. Kazgan köyü civarında Eğri çayıyla birleşir ve Kakurtlu köyü altında Kalburcu çayına katılır. Derin bir yataktan akan suyun civar arazileri suladığı bilinir.

Kahta Çayı: Çelikhan yöresindeki Bulam, Abdülharab ve Recep sularını alarak Gendere köprüsünden geçtikten sonra Eski Kahta ve Alut (Tavsi) köylerinin arazilerinden çıkan suları da aldıktan ve Tokaris önlerinde Lilan çayı ile birleştikten sonra Koçan civarında Fırat nehrine karışır. Derin ve geniş yatağındaki arazilerinde tütün, fasulye, çeltik ve sebze ekimi yapılır. Atatürk Baraj gölü çayın eski yatağını değiştirmiştir.

Fırat Nehri: İlimiz doğu ve güney hudutlarının sularını alan bir nehirdir. En büyük kolları Kahta çayı, Göksü çayı, Kalburcu çayıdır. Atatürk Baraj gölü ile il topraklarımızın önemli bir bölümü göl alanında kalmıştır. Şimdilik sularından motopomplarla sulama-da yararlanılmaktadır. Balıkçılık için de önemli bir kaynaktır.

3.2 Göller ve Göletler:

İlimizde 2.19 kilometre kare alanı ile Gölbaşı, 1.09 kilometre kare ile İnekli 2.72 kilometre kare Azaplı, 5 kilometre kare ile Abdülharap gölleri vardır. Fırat Nehri üzerinde kurulan Atatürk baraj gölü 81.700 hektarlık alanı kaplamaktadır. Çamgazi baraj göledi halen inşaat halindedir: (Kay. Adı. San. Tic.1998 rap.)

Gölbaşı Gölü: Gölbaşı ilçesinin belediye sınırları içinde ve ilçenin kuzeybatı kesiminde bulunur. İlin en büyük gölüdür. Çevresi sazlıklarla kaplıdır. İçinde çeşitli balıklar vardır. Gölün genişliği 2,19 kilometre karedir.

Abdülharap Gölü: Çelikhan ilçesi sınırları içindedir. Göl 5 kilometre kare genişliğindedir. Çevresi dağlıktır. Kıyısı otluk ve sazlıktır. Kahta çayını besler. Dağ turizminde yararlanılacak özelliktedir.

Azaplı Gölü: Gölbaşı gölünün devamı niteliğindedir. İlçenin batısına düşer. Göl genişliği 2,72 kilometre karedir. İnekli Gölü de Azaplı Gölüne yakındır. Genişliği 1 ,09 kilometre karedir.

Atatürk Barajı: Atatürk Barajının yapılması ile oluşan göl 81.700 hektarlık alanı kapsamaktadır. Gölde balıkçılık, su sporları ve civar arazilerin sulanmasında büyük

ölçüde yararlanmaktadır. Fırat nehri üzerine kurulmuş bulunan Atatürk Barajı Adıyaman merkez ilçeye 40 kilometre uzaklıktadır. Bölgemizdeki tarihi ve doğal güzelliklere ilaveten dünyanın en büyük barajlarından biri olan Atatürk Barajı ve baraj gölü, bölgemize ayrı bir güzellik katmaktadır. GAP projesinin en önemli kısmını oluşturan baraj, kapladığı alan ve sağladığı enerji miktarı ile muhteşem bir eserdir. Adıyaman, baraj gölü sulama sisteminden yararlanamamaktadır. Göl civarındaki arazi sahiplerinin geliştireceği motopomp sistemleri ile susuz arazilerin sulu hale getirilmesi mümkün olabilir. Baraj gölü için dikkate alınması gereken husus, baraj gölü etrafının ağaçlandırılarak erozyon tehlikesine karşı, göl alanının toprak ile dolmasını önleme çalışması olmalıdır.

Çamgazi Göleti: Bu gölet halen inşa halindedir. Bu gölet ile 7430 hektar arazi sulanması hedeflenmektedir.

Gözebaşı Göleti: Bu gölet Adıyaman Merkez İlçeye bağlı Gözebaşı (Hosmosu) köyündedir. Bu gölet ile 100 hektarlık bir arazi sulanmaktadır.

Kınık Göleti: Adıyaman merkez ilçeye bağlı Kınık köyündedir. Bu gölet ile 183 hektar arazi sulanmaktadır.

Hasancık Göleti: Bu gölet Adıyaman merkez ilçeye bağlı Hasancık köyündedir. Bu göle tin suyu ile 84 hektar arazi sulanmaktadır.

İncesu Göleti: Adıyaman merkeze bağlı bu gölet ile 188 hektar arazi sulanmaktadır.

3.3 Dağ ve Ovalarımız

Önemli sayılabilecek ovalar; ilin güneyinde yer almaktadır. Bunlardan Adıyaman Ovası, Keysun Ovası, Azaplı - İnekli Ovası, Kahta Ovası, Çelikhhan Ovası en önemlileridir.

Adıyaman il topraklarının % 52'si dağlıktır. İlin kuzeyi dağlık, güneye inildikçe ovalık alan çoğalır. İlin Gölbaşı, Gerger, Çelikhhan ilçeleri dağlık kesimde bulunur. Ve eğimi % 12 civarındadır. Besni, Kahta, Sincik ilçeleri engebeli arazi olup eğimi %06 - 012 arasında değişir. Merkez ilçe ile Samsat ilçesinin eğimi %6'nın altındadır. 2551 metre ile Akdağ, 2549 metre ile Dibek dağı, 2533 metre Ulubaba, 2206 ile Gördük dağı, 2150 metre ile Nemrut dağı, 1100 metre ile Bozdağ, 1115 metre ile Karadağ en yüksek dağlarıdır. (Kay - 1998 rap.) Bunun dışında muhtelif yüksekliklerde tepe ve yükseltiler, platolar mevcuttur.

3.4 İklim

Adıyaman genel olarak karasal iklimin etkisi altındadır. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçer. Doğu Anadolu iklim özellikleri ile yer yer Akdeniz iklim özelliklerini taşır. Adıyaman bölgedeki diğer illere göre daha çok yağış alır. Atatürk Baraj gölünün yapılması ile hem bölge hem de Adıyaman ilinin ikliminde belirgin bir değişim görmektedir. Şimdiki kış mevsiminin daha yumuşak geçtiği, yazların daha serin geçtiği de dilmektedir. Ancak bu değişimin bilimsel çalışması yapılmadığı için, değişimin solarını vermek mümkün olmamıştır. Uzun yıllar sonunda yapılan gözlemlerde Adıyaman'ın en sıcak günü 20.7.1998'de 45.2 derece, en soğuk gün ise 20.2.1998'de ise eksi derece olarak tespit edilmiştir. Yıllık sıcaklık ortalaması 17 derecedir. yağışlı gün sayısı 76 gündür. karlı gün sayısı yedidir. Adıyaman'da kesin olmamakla birlikte nem oranı 5 - 7 oranında yükselme göstermektedir.

3.5 Bitki Örtüsü

Adıyaman kısmen doğu, kısmen güneydoğu ve kısmen de Akdeniz bölgelerinin özelliğini taşımaktadır. İklimin bu her üç bölgenin özelliklerini taşımış olması bitki örtüsü de bu üç bölgenin özelliklerine taşınmasına neden olmaktadır. Yüksek rakımlı yerler genel olarak meşe ağaçlarıyla kaplıdır. Bu alanların muhtelif nedenlerle çıplak kaldığı görülmektedir. Ormanlık alanda yaşayan halkın gerek geçim sıkıntısı gerekse bilinçsiz kullanımı bitki örtüsünü olumsuz yönde etkilemiştir. Hayvan ve yangınların bitki örtüsüne zararı azım sanamayacak kadar fazladır. Ormanlık alanın yeterli korunmaya alınması, Çıplak alanların ağaçlandırmada yetersiz kalmasıyla bu bölge coğrafyası giderek çölleşmektedir. Tarım yapılmayan alanlar, çayır, yabancı bitki ve makillerle kaplıdır. Tarıma açık alanlarda hububat ekimi nedeniyle varolan fundalıklar ortadan kaldırılmaktadır. Kültür bitkisi ekimi ve dikimi ilgi görmemektedir. Bölge insanı giderek bir ağaç gölgesine hasret duruma gelmiştir. Ağaç sevgisi yerine bitki örtüsüne düşmanlık duyguları daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Ağaca sevgi, toprağa sevgi ve bağlılıkla aynı anlama gelir. Bitki örtüsünü geliştirme arzusu ve bilinci o toprak üzerinde yaşayan insanların toprağına ve ülkesine olan sevgi ve bağlılığıyla aynıdır.

4. EKONOMİK HAYAT

Adıyaman da kişi başına düşen GSMH 'daki payı 1250 dolar dolayındadır. Türkiye de iller arası kalkınmışlık sıralamasında 63. sırada olduğu, Türkiye'nin GSMH 'daki payı da %05 düzeyindedir.

4.1 Yer altı zenginliği

Adıyaman ili maden kaynakları bakımından zengindir. Ham petrol, kömür, çimento hammaddesi, mermer, kiremit, tuğla hammaddesi, manganez, demir cevheri bulunmaktadır. Petrol bu madenlerin arasında özel bir yere sahiptir. Adıyaman'da çıkarılan petrol Türkiye'de üretilen petrolün yaklaşık % 54.4 ünü teşkil etmektedir. Adıyaman genelinde yıllık 9.442.177 varil petrol üretilmektedir. Günlük petrol üretimi 24 bin varil civarındadır. İlimizde üretilen petrolün müstakil bir rafineri kurulmasına yeterli olmadığı ifade edilmekte ise de bu iddianın doğruluğu şüphelidir. Petrolün % 54 'den fazlasının üretildiği bir kapasiteye sahip olan ilimiz , müstakil bir rafineriyi hakketmektedir. İstihdam yaratmak bakımından özellikle önemlidir.

4.2 Tarım

Adıyaman toprak ve iklim yapısı ile tarıma elverişlidir. İzlenen politikalar nedeniyle ilimiz endüstri alanı olamaya imkan bulamamıştır. Adıyaman adeta tarım alanı olmaya mahkum bırakılmıştır. İlimizde uzun yıllardan beri tütün yetiştiriciliği önemli yer almaktadır. Tüm aile fertleri bir yıl boyunca uğraşmak zorunda kalmaktadır. Tütün Adıyaman ekonomisinin can damarı durumundadır. Türkiye tütün üretiminin % 8 'ini yetiştirmektedir. Yılda 500.000 balya tütünü 40.000 aile yaklaşık 240.000 aile ferdi tarafından emek sarf edilerek yetiştirilmektedir. Son yıllarda tütüne kota uygulanarak üreticiler mağdur bırakılmıştır. Ülke ekonomisine fazla katkı sağlamadığı ifade edilmektedir. Bölge insanlarına ekonomik destek amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bu bitki yerine hem bölge insanlarını destekleyen hem de ülke ekonomisine katkı sunan başka

bir ürün çeşidi öne çıkarılmalıdır. Bir aile çiftçiliği olan tütün yetiştiriciliği yerine daha az emek verilerek daha fazla kazanç elde edebileceğimiz başka ürünleri ikame etmek zor olmasa gerek. Toprak dağılımındaki adaletsizlik, üretimi olumsuz etkilemektedir. Antep fıstığı, ceviz, kayak gibi endüstri bitkileri daha modernize edilmeli, kaliteleri geliştirilebilmelidir. Pamuk, nohut, mercimek teşvik edilmeli arazilerinin önemli bir kısmı su altında kalan ilimizin motopomplarla, göletlerle, yeni sulama barajları ile sulu ekime geçilmesi bölge ekonomisinin gelişmesine katkı olur. Adıyaman'da 245.405 hektar ekim alanı olduğu ifade edilmektedir. (Kay. adı. 1998 Dur.Rap.) Ekili alanların % 48'nde buğday yer almaktadır. %52'si diğer tarımsal ürünleri kapsamaktadır. Fasulye, mısır, şeker pancarı, susam, patates, nohut gibi ürünlerin ekim alanları çoğaltılmalı, bu ürünlerin ekimi, pazarlanması, desteklenmelidir. Adıyaman'da meyve ekim alanları 37.658 hektar olduğu ifade edilmektedir. (Kay.adı. 1998 dur.rap.) Her türden meyve bitkisinin yetişmesine müsait olan ilimiz, meyvecilik alanında son derece geridir. Üzüm bağlarının sökülüp yerine tütün ekilmesi, bağ bahçe sınırlarında bulunan tek tük kaysı, armut, nar, incir, şeftali, badem, kiraz, elma, armut gibi meyve ağaçlarının bakımsızlıktan kurutulmaya terk edilmesi kabul edilemez.

Topraktan daha çok ürün elde etmek bilimsel araç ve bilgiyi birleştirme işidir. Çağdaş bilim tarımın emrindedir. Bilimi tarımın emrinde en iyi kullanan halklar en iyi sonucu alırlar. Sanayi ve ticaretin gelişmediği Adıyaman, tarım yönünden modern araç ve usullerle geliştirilmelidir.

4.3 Hayvancılık

Adıyaman'da hayvancılığın çok geri planda olduğu görülmektedir. Belgelerden de anlaşılacağı gibi hayvancılığın halen geleneksel usullerle yapıldığı görülmektedir. Henüz sığır ırkının ıslah edilmediği yerli ırkın kültür ırkına oranla çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Büyük bir gelir kaynağı olan hayvancılığın önemsenmesi, otlakların genişletilmesi, tarıma elverişli olmayan alanların hayvancılığa terk edilmesi gerekir. Nüfus oranına göre her iki kişiye bir tavuk bile düşmemektedir. Arıcılık desteklenmeli, fenni kovan sistemi ile arıcılık bölge insanları için önemli bir gelir kaynağı olabilir. Sağlıklı toplumlar, yeterli ve dengeli beslenme ile mümkündür. İlimizde üretilen etin tümü bölge insanı tarafından tüketilse bile kişi başına yılda 4.8 kg et düştüğü görülmektedir. Bu oran Türkiye ortalamasının çok çok altındadır. Bu oranlar diğer ürünlerde de aynı eksikliği bizlere göstermektedir.

İlimiz de balık veya su ürünleri üretimi, Atatürk baraj gölünün oluşumu ile imkan dahiline girmiştir. Halkın daha ucu protein ihtiyacı bu şekilde sağlanabilir. Alabalık veya Sazan balığı birçok ailenin geçim kaynağı olabilir. Balıkçılığın daha modern usullerle yapılmasında sayısız faydalar vardır. Bu hususta teknik ziraat müdürlükleri balık yetiştiricilerine yol gösterebilir. Araç gere yönünden destekleyebilir. Balık yetiştiricilerinin ürünlerini daha iyi değerlendirebilmeleri için kenarlarında üretim ve pazarlama kooperatifleri kurarak emeklerini heder olmalarını önleyebilirler.

Sanayi Tesisleri

1 - Un ve makarna fabrikası:	17 adet
2 - Çırçır - iplik - dokuma:	28 adet
3 - Çimento:	1 adet
4 - Veteriner İlaçları:	1 adet
5 - Süt ürünleri:	1 adet
6 - Hazır Beton:	1 adet

7 - Madeni İmalât:	3 adet
8 - LPG dolum:	3 adet
9 - Tuğla:	1 adet
10 - Yem. Fabrikası:	1 adet
11 - Şeker (küp):	1 adet
12 - Plastik sanayi:	1 adet

4.4 Ticaret

Adıyaman da ticaret gelişmemiştir. Sanayinin gelişmediği şartlarda ticaretin gelişmesini beklemek saflık olur. Çünkü yeteri kadar mamul veya yarı mamul maddeye sahip değiliz. Açıkçası başkasına satabileceğimiz yeterli mamul malımız yok. Bölgede geleneksel ürünlerin yarı mamul durumdan civar illere satımı dışında kayda değer bir dış satımdan bahsedilemez. İlimizde üretilen 641.000 ton un ve kepek civar illere satılmaktadır. İlimizde yetiştirilen buğday, arpa, nohut, mercimek gibi ürünler Toprak Mahsulleri Ofisine, bir kısmı da diğer illerdeki esnafa satılmaktadır. Yetişen tütün; Tütün Yaprak İşletmeleri tarafından ya da Tarım Satış Kooperatifi tarafından satın alınmaktadır. Yaş veya kuru üzüm civar illerdeki esnafa satılmaktadır. İlimizde fıstık, iplik, kilim, sayan, el dokuma halıları dış pazarlara ihraç edilmektedir. İlimizin kalkınmada öncelikli iller arasına alınmış olması bölge halkı için yatırım şevklerinin artmasına imkan vermiştir. Son yıllarda giyim tekstil atölyelerinin artmış olması, istihdam yaratmak bakımından önemli bir gelişmedir. İşsizliğin had safhada olduğu ilimizde istihdam artırıcı tedbirleri alınması yerindedir. El sanatlarının geliştirilmesi, aile işletmeciliğinin küçük imalat alanında teşvik edilmesi mümkün olabilir. Pamuğa da yalı dokuma, boya, örgü, konfeksiyon, tarıma dayalı un fabrikalarının kapasitelerinin artırılması, makarna, irmik, bisküvi, ambalaja dayalı uzun zaman dayanabilen unlu mamullerin imalatı teşvik edilebilir. Hayvancılığın tüm ürünlerinin mamul hale getirilmesi ve pazarlaması faaliyet alanı içinde düşünülebilir. Bölgedeki hammadde kaynakları araştırılarak, bunların yarı mamul veya mamul durumuna getirilmesi yolları aranmalıdır. İlimizde sulama ekipmanlarına yönelik faaliyetler geliştirilebilir.

Arpa saplarının (saman) kağıt yapımında değerlendirilmesi mümkündür. Adıyaman'daki iklim ve ekolojik şartlar sebze ve meyve seracılığı yapmaya uygundur. Bölgede üretilen ürünlerin temizlenmesi, paketlenmesi, bir ürünün daha iyi fiyatlarla satılmasında önemlidir. Bu nedenle üretilen ürünlerin temizlenmesi ve ambalajlanması başlı başına bir iş koludur. İnşaat malzemeleri, imalatı, deri işleme atölyeleri kurulabilir. İpek böcekçiliği geliştirilebilir.

4.5 İç Ticarete Örgütlülük

Esnaf ve küçük sanatkarlar 507 sayılı yasaya göre çeşitli iş kollarında üyelerinin kredi, mesleki ve sosyal etkinliklerini ve sorunlarının çözümünde yardımcı olmak için örgütlenmiş durumdadır. 36 iş ve meslek kolunda örgütlü bulunan meslek ve sanatkarların ilimiz kalkınmasında daha aktif rol alması, üyelerinin bilgi ve becerilerinin geliştirmesi, kalifiye elemanlarını artırması bölgemiz insanının yararına olacaktır.

Ayrıca ilimizde anonim, limitet, kolektif, komandit şirket türlerinde 794 şirket faaliyet göstermektedir İl genelinde çeşitli alanlarda faaliyet gösteren toplam 145 kooperatif var.

Aşağı Fırat projesi olarak başlayan ve daha sonra geliştirilerek 1976 yılında Güneydoğu Anadolu projesine dönüştürülen büyük proje ile Dicle ve Fırat sularının en verimli şekilde kullanılması amaçlanıyor.

Türkiye'nin hayati önem verdiği Güneydoğu Anadolu projesi (GAP), temel olarak 13 ana projeden oluşmaktadır. Bunlardan 7 tanesi Fırat, 6 tanesi Dicle üzerinde yer almaktadır. GAP kapsamında 21 baraj ve 9 hidroelektrik santrali bulunmaktadır. Şu ana kadar Atatürk barajı, Karakaya barajı ile Harran ve Ceylanpınar ovalarına su taşıyan Urfa İkiz tünelleri bitirilen tesislerdir.

GAP bölgesi sulama sistemi ile Fırat ve Dicle havzalarında 1.7 milyon hektar arazinin sulanması hedeflenmektedir. 1999 yılı sulama mevsimine kadar 303.000 hektar arazi sulamaya açılmıştır. Bu hedeflenen sulama sisteminin %7 oranına tekabül etmektedir.

GAP'ın Adıyaman ile ilgili projelerinin devreye girmesi ile bugünün sulanan 40.000 hektar dolayındaki arazi miktarı 150.000 hektara kavuşması hesaplanmaktadır. Sulama alanlarının artması ile bölgemizin ve Adıyaman'ın üretim deseni değişecek, üretimin artışında

çeşitinde ve kalitesinde önemli değişiklikler mümkün olacaktır. Pamuk, sebze, yem bitkileri üretiminde artış olacaktır. Tarım ürünlerinin artışı ile bölgemizin ekonomik dengesi dolayısıyla Sosyo - ekonomik çehresinde değişim ve dönüşüm gerçekleşmiş olacaktır. Bu anlamda Adıyaman tarıma dayalı ekonomik hayatın temel alt yapı tesislerinin geleceği ümit vermektedir. Baraj Gölünün toplam alanının %6'ı Adıyaman topraklarında bulunmaktadır. 1992 yılında Atatürk Barajı hidroelektrik üretimine geçti. Bunun üretime ekonomiyeye katkısı 770 trilyon TL'dir.

Türkiye enterkonekte sistemine giren enerjinin önemli bölümü Karakaya ve Atatürk

barajlarındaki hidroelektrik sistemlerinden sağlanmaktadır. Bu iki tesisin açılışından 1999 yılı başına kadar 146 milyar kilowat saat elektrik üretimi sağlanmıştır. Bunun yaklaşık 90 milyar kilovatsaat'ı Atatürk barajından, 56 milyar kilowat/saati Karakaya santralinden elde edilmiştir. Atatürk ve Karakaya hidroelektrik santrallerinden elde edilen elektriğin başka enerji çeşitleriyle kıyaslandığında 146 milyar kilowat saat elektriğin 36 milyon ton fuel oil veya 28 milyar metreküp doğal gazla denk düştüğünü söyleyebiliriz. Bunun parasal değeri yaklaşık 8.7 milyar dolardır.

Türkiye'nin 1998 yılı elektrik üretimi 42.2 milyar kilowat saat olarak gerçekleşmiştir. Atatürk ve Karakaya hidroelektrik santrallerinin payı 20 milyar kilowat saattir. Oran olarak %47.4'e tekabül etmektedir.

Türkiye'nin başka kaynaklardan sağladığı toplam elektrik üretimine oranı ise yüzde 18'dir. GAP'ın maliyeti 32 milyar dolar olarak ön görülmektedir. 1999 yılı başına kadar gerçekleşme nispeti %42.8'dir. Başka bir ifade ile 32 milyarlık yatırım hedefinin 13.7 milyar doları gerçekleşmiştir.

Adıyaman baraj gölü nedeniyle 49.118 hektar arazi kaybına uğradı. Tamamı tarım arazisidir. Buna karşın barajın Şanlıurfa Diyarbakır Mardin illerinde toplam 852.078 hektar arazi sulama ile yılda 1.5 milyar dolar katkı beklenmektedir.

Adıyaman'da elektriksiz köy ve yerleşim birimi yoktur. Adıyaman'da tüketilen elektrik Kwh olarak 475.384.615'tir. Bunun %50.87'si sanayi sektöründe, %49.13 ise köy ve ilçe merkezleri ile resmi dairelerde kullanılmaktadır.

2000 ile 2005 yılları arasında illere göre tahmini elektrik tüketimi şöyle planlanmaktadır:

Adıyaman	341.312.000 kwh	212.006.000 kwh
Ankara	6.220.737.000 kwh	9.299.797.000 kwh
Çanakkale	913.461.000 kwh	1.089.679.000 kwh
Edirne	713.478.000 kwh	942.145.000 kwh

Başka bir ifade ile illere göre kişi başına tüketilen elektrik miktarı yaklaşık rakamlarla Adıyaman'da yılda; 502 kw, Ankara'da; 1 .684 kw, Van'da; 382 kw, İzmir'de; 2.937 kw'dır.

Adıyaman, "Dünyanın 8. Harikası" olarak tanınan bir tarihi zenginliğe sahiptir. Bu tarihi zenginliğimizi korumak hepimizin görevi olmalı. Ancak tarihi zenginliğimiz kadar GAP gibi dünyanın en büyük tesisleri arasında yer alan bir zenginliğin de sahibiyiz. GAP ilerledikçe bölgenin uluslararası önemi de artmaktadır. Başta ABD ve İsrail olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerin GAP'a olan iştahı artmaktadır. GAP ile artacak zenginlikten aslan payını almaları hedeflenmektedir. GAP ile artacak zenginliğin başta bölge halkı olmak üzere Türkiye halkı için yararlı neticeler vermesi en temel arzumuzdur. Asırlardır bu coğrafyanın çilesini çeken bölge insanların refahı, mutluluğu her şeyden önemlidir. Topraklarımızda ırgat olmaktan kurtulamama endişemiz bu projenin sosyolojik netice bakımından büyük bir başarısızlık olacaktır. Su hayattır. Fırat-Dicle havzası, insanlığın hayat bulduğu ender yerlerden biridir. Bu bölgedeki tarihi ve kültür varlıklarımızı muhafaza etmek, tarih ile olan bağımızı korumak, Hasankeyf, Belkıs harabeleri gibi tarihi yerleri yaşamımıza feda etmememiz gerekir.

5. SOSYAL HAYAT

5.1 Eğitim Öğretim

İl genelinde yapılan araştırmalara göre, Adıyaman'da toplam 129.272 öğrenci 4.93~ öğretmen tarafından okutulmaktadır. İl genelinde okuma yazma oranı 1996 - 97 öğretim yılı verilerine göre %63 olarak gösterilmiş ise de bunun sağlıklı olduğu şüphelidir. Okuma - yazma bilenlerden kadın ve erkekler arasında önemli ölçüde eşitsizlik mevcuttur Okulu olmayan köy yok. 308 mezrada okul olmadığı belirtilmektedir.

İlimizde 1999 - 2000 eğitim yılında Fen ve Edebiyat fakültesi faaliyete geçmesi mümkün olacak. Bu yüksek öğrenim kurumu ile birlikte Adıyaman'da İnönü Üniversitesine bağlı;

- 1 - Adıyaman Meslek Yüksekokulu,
- 2 - Eğitim Fakültesi,
- 3 - Adıyaman Sağlık Yüksekokulu,
- 4 - Besni Meslek Yüksekokulu,
- 5 - Kahta Meslek Yüksekokulu öğretim hizmeti vermektedirler.

Adıyaman Üniversitesi'nin kurulması için çalışmalar yürütüldüğü belirtilmektedir. Adıyaman'ın yeni imar planında 1500 dönümlük bir arazi üniversite sahası olarak belirtilmiştir.

En büyük düşman cehalettir. Öğretim faaliyeti cehaletin en büyük düşmanıdır. İnsani özgürleştiren çağdaş öğretim faaliyetidir. Okullarda eğitim faaliyeti insanı belli ve bilinen kalıplar için yetiştirmeyi hedef almamalıdır. Özgür birey eğitim ve öğretim faaliyetinin esas amacı olmalıdır. Geleneksel veya resmi kalıpların eğitim ve öğretim için esas alınması toplumun bağımlı ve güdümlü olmasına neden olur. İster yaygın, ister örgün öğretim faaliyetlerinde fikri hür insanlar yaratmak istiyorsak, irfanın da hürlik

esaları üzerine konumlanması şarttır. Zorluklarına rağmen özgür düşünen ve özgür ifade edebilen insan ile ileri uygarlıklara kavuşmamız mümkün olur. Unutulmasın ki bugün birçok nimetlerinden faydalandığımız buluşların yaratıcıları fikirleri uğruna yoğun emek verdiler.

5.2 İlimizde Basın Yayın

Merkez ilçemizde günlük, haftalık olarak çıkan gazete, radyo ve TV 'ler şunlardır:

Gazeteler

Gazete İsmi	Süre
Yeniyol Gazetesi	Günlük
Doğuş Gazetesi	Günlük
Adıyaman Söz Gazetesi	Haftalık
Katılım Gazetesi	Haftalık
Memleketim	Haftalık
Adıyaman Ses Gazetesi	Haftalık
Çığır Gazetesi	Haftalık
Samsat'ın Sesi Gazetesi	Haftalık
Gazete GAP	Haftalık
Gerger – Fırat	Haftalık

Televizyon ve Radyolar:

Mercan TV
TempoTV
ASRFM
GüneyFM
ARTFM
TekFM
AydınFM

Yukarıda görüldüğü gibi ilimizde beş adet radyo kanalı, iki televizyon kanalı ve 10 gazete yayınlanmaktadır. Ayrıca ilimiz dışında basımı ve yayımı yapıp ilimizde temsilcilikleri bulunan veya satımı yapılan 20 adet basın yayın kuruluşu faaliyet göstermektedir.

5.3 Ulaşım

Adıyaman ilçe merkezine bağlı Sarıharman Köyü sınırları içinde yapılan havaalanı ile 1998 yılından itibaren Adıyaman Ankara ve aktarmalı olarak İstanbul uçak seferleri başladı. Yıllık yolcu kapasitesi 300.000 olarak ifade edilen havaalanı şimdilik %50 kapasite ile çalıştığı belirtilmektedir.

Adıyaman il genelinde köy yolları dahil 759 Km yol ağı bulunduğu, bu yol ağının

44 km si arazi düzeltme (tesviye) durumundadır. 119 km si stabilize, 148 km hafif asfalt, 65 km onarımlı yol durumundadır. Ayrıca Adıyaman Gölbaşı ilçesinden tren hattı geçmektedir. İldeki ulaşım civar illere karayolu ile sağlanmaktadır. Şehir içi taşıma, mahalleler arası dolmuş seferleri ve belediyenin toplu taşıma araçları ile yapılmaktadır. Merkez ilçe ile diğer ilçelere ulaşım yolcu otobüsleri ve minibüslerle yapılmaktadır. Fırat baraj suyunun yarattığı imkanlar ile çevre il, ilçe ve köylere feribot, sandal, bot ve kayıklarla da ulaşım yapılabilmektedir. İlçe merkezleri ile köyler arasındaki ulaşım ağırlıklı olarak karayolu ile yapılmaktadır. Adıyaman diğer şehirlerle olan ulaşımı Adıyaman Ünal, Gül Aras, Kahta Petrol firmaları gerçekleştirmektedir.

5.4 Adıyaman'da Sağlık

İlimizde sağlık hizmetleri; il sağlık müdürlüğü, Devlet Hastanesi, sağlık ocakları, sağlık evleri şeklinde teşkilatlanmıştır. İlimiz, 1998 yılı itibarı ile sağlık hizmetlerini 39 uzman hekim, 150 pratisyen hekim, 16 diş hekimi, 2 eczacı, 16 narkoz teknisyeni, 352 hemşire, 293 ebe, 112 sağlık memuru, 57 çevre sağlık teknisyeni, 112 idari memur, 63 şoför, 71 hizmetli ile yürütmektedir. İl genelinde 3.592 kişiye bir hekim düşmektedir.

Adıyaman Devlet Hastanesi'nin yatak kapasitesi 400 yataklıdır. Merkez ilçe ve köylerle birlikte her 714 kişiye bir yatak düşmektedir. Bu oran Besni İlçesi'nde bir yatağa 1170, Kahta ilçesinde 2531 kişiye bir yatak, Gölbaşı ilçesinde 1202 kişiye bir yatak düşmektedir. İl genelinde her 1235 kişiye bir yatak düşmektedir. İlimize bağlı diğer ilçelere sağlık hizmeti veren devlet hastanesi olmadığı görülmektedir. Bunun dışında il çapında verem ile savaş dispanserleri ile sıtma ve çevre sağlığı ile ilgili hizmet veren kurumlar vardır.

İlimizde, il merkezinde ebelik eğitimi veren sağlık meslek lisesi ilk mezunlarını verdi. Bunun dışında Gölbaşı ilçesinde bir sağlık meslek lisesi öğretim ve eğitim vermektedir.

5.5 Nüfus

Adıyaman'da toplam nüfus %42'ye yakını köylerde, %58'ne yakını Merkez ilçe ve diğer ilçelerinde yaşamaktadır. Adıyaman il genelinde kilometre kareye 90 kişi düşmektedir. Bu oran Türkiye genelinde kilometre kareye 73 kişi düştüğü dikkate alındığında Adıyaman'ın nüfus yoğunluğunun Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülür. Adıyaman'ın nüfusu Türkiye nüfusunun 1 .8'ini teşkil etmektedir. Nüfus artışı binde 35 dir. Türkiye'de nüfus artış hızı binde 21.7 dir. Adıyaman il genelinde 94.517 hane bulunmaktadır. 1997 nüfus sayımına göre bir haneye ortalama 7.1 kişi düşmektedir. Bu Türkiye ortalamasında 1990 yılı verilerine göre 5 kişiye tekabül etmektedir. Türkiye'de evlenmiş bir kadın başına 3.7 kişi düşerken, bölgemizde 4.8, Adıyaman'da bu oran 4.9 'dur. İlimizde doğurganlık hızı 4.7 iken bölgede bu oran 4.3, Türkiye genelinde doğurganlık hızı 2.6'dır. İlimizde yaş ortalaması, yaş gruplarına göre 0 - 14 yaş arası genel nüfusun %47'sini, 15 -64 yaş arası ise %50'sini teşkil ederken, 65 yaş yukarısı genel nüfusun %3'nü teşkil etmektedir. Bu oranlar Türkiye için sıra ile

%35, %61, %4 olarak verilmektedir, bu verilerden hareketle vardığımız yargı, genç nüfusun Türkiye ortalamasının üstünde olduğu, buna karşın daha uzun yaşama oranının ise Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Sonuç itibari ile ilimiz insanların sağlıklı koşullarda kalmasının verdiği daha kısa ömürlü yaşadığı ile karşı karşıya olduğudur. İlimizde göç hareketlerini birkaç yönden ele almak mümkün.

İlimizde göç hareketleri köylerde ilçe ve il merkezine , buradan da civar illere ve İzmir, İstanbul, ağırlıklı olarak Adana ve Mersin illerine doğru olmaktadır. Türkiye dışına , eşitli sebeplerle göç olayı pek yoğun olmamakla birlikte gözlenmektedir.

İç göç hareketlerinin izlendiği 1975 - 1980 yılları ile 1980 - 1985 yıllarında Türkiye genelinde binde 70'den binde 65'e düştüğü, bu oranın GAP bölgesinde binde 41 den binde 44'e yükseldiği, Adıyaman'da ise bu oranın binde 34'den binde 38'e yükseldiği izlenmiştir.

Bugün için iç göç hareketlerinin verilen oranların üstünde olduğu kanaatindeyim. 1985 yılı sonrası iç göç hareketleriyle ilgili dokümana kavuşamadık. Ancak Adıyaman ilçe merkezinin 1985 yılı nüfusu 71 .644'den 1990 yılında 100.045 sayısına yükseldiğini, bunun %7'lik bir artışa tekabül ettiğini, 1997 yılı nüfusunun da 212.475 olduğu dikkate alınır, 7 yılda yüzde yüzden daha fazla bir artış olduğu görülür. Adıyaman ilçe merkezinde 1990 yılında 1997 yılına kadar her yıl için %16 'oranında bir artış olduğu görülür. İçgöç alan illerin başında Adıyaman Gaziantep'ten sonra ikinci sırayı almaktadır.

Adıyaman 'da göç nedenlerinin başında %85 ile ekonomik nedenler gelmektedir. Geçim sıkıntısı, topraksızlık, işsizlik, okuma, evlenme ve sosyal nedenler, daha iyi bir yaşam arzusu, can güvenliği sorununun yanı sıra etkin kişi ve kurumların kişiler üzerindeki baskılar da göçe sebep teşkil etmektedir. Kan davası, aileler arası geçimsizlik bu sebeplere ilave edilebilir.

1- İLÇELERE GÖRE NÜFUS DURUMU (1997 YILI KESİN SONUÇLARI)			
İLÇE ADI	İLÇE MERKEZ NÜFUSU	KÖYLER NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS
MERKEZ	212.475	72.929	285.404
BESNİ	41.100	67.414	108.514
ÇELİKHAN	10.156	9.541	19.697
GERGER	3.708	23.364	27.072
GÖLBAŞI	35.129	25.009	60.138
KAHTA	73.075	53.522	126.597
SAMSAT	4.400	7.291	11.691
SİNCİK	4.025	17.465	21.490
TUT	10.200	8.196	18.396
	394.268	284.731	678.999

5.6 SPOR (Sarı - Yeşil)

İlimizde spor etkinliklerini İl spor müdürlüğünce yürütülmektedir. Futbol, basketbol, atletizm, güreş, judo, karate, vücut geliştirme, bilardo, voleybol, masa tenisi vb. dallarında spor yapılmaktadır. Adıyaman spor, Türkiye 2. lig müsabakalarına profesyonel olarak katılmaktadır. İl dahilinde mahalli amatör futbol müsabakaları yapılmaktadır. Halk koşuları ve yürüyüş müsabakaları düzenlenmektedir Adıyaman'da toplam Lisanslı futbolcu sayısı 1.000 kadardır. Merkez ilçede çeşitli spor faaliyetleri için 9 adet spor tesisi hizmet vermektedir, diğer ilçelerde ise 8 adet spor tesisi hizmet vermektedir. Ayrıca il genelinde 14 adet futbol semt sahası bulunmaktadır. Kamu kuruluşlarının toplam 4 adet spor salonu hizmet vermektedir. Bunların dışında merkez ilçede Hamurcular hali sahası ile Binzetler hali sahası ile Conan spor merkezi özel spor tesisleri tarzında spora hizmet vermektedir.

Sağlıklı toplum için sağlıklı ve dengeli beslenme kadar, bilinçli, örgütlü ve kitleliliği yakalayan spor anlayışı ve alışkanlığı önemlidir. Spor kültürü kitlelere benimsetilmelidir. Sporda amaç kitleleri, toplumu ülke problemlerinden uzaklaştırma biçiminde olmamalıdır. Aksine daha zinde bir dimağ ile ülke problemlerine sahip çıkan bir toplumu yaratmayı hedeflemelidir. "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" özdeyişinden yola çıkarak, sporun ana felsefesi ortaya konmalıdır. Spor alanları dostluğun kardeşliğin geliştirilmesinin kanalı olmalıdır, spor sahalarında geliştirilmek istenilen şovenizm, sporu esas amacından uzaklaştırmış olur.

6. ADIYAMAN'DA TURİZM

Büyük bir tarihi zenginliği olan ilimiz hakkettiği oranda turizmde rol oynayamamıştır. Adıyaman turizmin başkenti olmaya laik bir şehrimizdir. İnsanlığın 40.000 yıllık ayak izlerinin olduğu bilinen, 7.000 yıldan beri tarihin şahit olduğu birçok medeniyetin her tarafta canlı örneklerinin görüldüğü, dünya harikası eserlerimizi turizmin hizmetine sokamayışımız büyük bir kayıptır. Aşağıda sayılarını vereceğimiz yerli ve yabancı turistlerin ilimizi ziyaretlerini gördükçe bu kaybın ne kadar büyük olduğuna sizlerde hak vereceksiniz.

<u>Yılı</u>	<u>Yerli</u>	<u>Yabancı</u>	<u>Toplam</u>
1990	20.000	60.000	80.000
1991	1.801	13.431	15.232
1992	1.322	19.008	20.330
1993	511	9.789	10.300
1994	241	1.796	2.037
1995	3.629	5.629	9.232
1996	2.780	12.625	15.405
1997	8.025	10.977	19.002
1999	12.643	16.454	29.097

Yukarıda verdiğimiz sayılara göre her yıla 5.658 yerli, 16.668 yabancı turist düşmektedir.

İlimizde turizm işletme belgeli konaklama tesisleri, Adıyaman merkezde Bozdoğan otel, Unal Turistik pansiyon, Beyaz Yılandı Pansiyon, Antiochos Hotel, Gölbaşı

ilçesinde Maltepe Otel, Soykan Turistik Tesisleri, Kahta ilçesinde Motel Nemrut Tur, Kommagene pansiyon olmak üzere toplam sekiz tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin yıl içinde doluluk oranının az olduğu belirtilmektedir.

Bunların dışında belediye ruhsatlı konaklama tesisleri de Adıyaman'da yolaç huzur, uğur, uyanık, kent, firat otelleri ile Gölbaşı ilçesinde Asfalt Palas, Güven, Turistik, Güney Palas, Shell, Yılmaz Otelleri mevcuttur. Kahta ilçesinde Hotel Euphrates, Kervansaray, Mezopotamya Pansiyon, İpek Palas, Karadut pansiyon otel ve pansiyonları hizmet vermektedir.

6.1 Tarihi Yerler

Nemrut Dağı:

Nemrut Dağı ve tümülüsü il merkezine 86 km. Kahta ilçesine 51 km. uzaklıktadır. Toros dağları üzerinde, Fırat Nehri geçitlerine ve ovalarına hakim bir tepede Kommagene Kralı 1. Antiochos'a ait tümülüs, Ateş sunağı (Altar) ve tanrı heykelleri yer almaktadır. Tümülüs ana tepe üzerine kesme ve kırma kalker ve çakıl taşlarının yığılması ile meydana gelmiştir. Tümülüs ilk yapıldığında, takriben 75 metre yüksekliğinde olduğu, zamanla 20 yüksekliğin aşınarak (aşınmaya neden: Geçen zaman faktörü ile arkeolojik çalışmalar ol açmıştır) 50 metreye kadar düştüğü görülmektedir. Dağın tümülüs ile birlikte yüksekliği 2.150 metredir. Tümülüsün doğu, batı ve kuzeyi ana kara düzeltilecek teraslar meydana getirilmiştir. doğu ve batı teraslarında Greko - Pers tarzında dev heykeller ve kabartılar yapılmıştır. Tümülüs ve kutsal tapınağın M.Ö 1. yüzyılda yapıldığı tarihlenmektedir.

Doğu Terası:

Doğu terasında tahtlar üzerine sıralanmış dev tanrı heykelleri yer almaktadır. Bu heykellerin sıra ile Kartal, Aslan, Kral Antiochos, 1. Kommagene (Fortuna Tyche), Tanrı Zeus, Apollon ve Herakles yer almaktadır. Terasın kuzey ve güneyinde Kommagene kraliyet ailesinin ileri gelenlerinin kabartma stilleri yer almaktadır. Yine bu terasta dikdörtgen şeklinde basamaklı Ateş sunağı (Altar) ve onun yanında aslan heykeli vardır.

Batı terası

Doğu terasında olduğu gibi tahtlarında oturan dev tanrı heykelleri ile bunların yanında 1. Antiochos 'un tanrılarla tokalaşmasını gösteren Dexiosis (sağ elle yapılan selamlaşma hareketi) kabartmalar yer almaktadır. 2000 yıldan beri ayakta kalan bu tanrı heykelleri batı terasındakiler doğu terasındakiler gibi ayakta kalma özelliğini koruyamamıştır.

Kuzey terası

Bu teras doğu ve batı teraslarını birbirlerine bağlayan 180 metre uzunluğunda bir tören yoludur. Ayrıca 80 metre uzunluğunda tamamlanmamış Stel kaideleri bulunur.

Nemrut dağında güneşin doğuşu ve batışı büyük bir hayranlık ve keyif ile izlenmektedir. Güneşin doğuşu ve batışını izleyenlerin ruhsal bir derinliği yaşadıkları görülmektedir. Bölgemizin bu noktasında, bundan 2000 yıl önce böylesine muhteşem bir tapınağı yapan ve yaptırانların kendilerini kalıcılaştırmanın bir ifadesi olmalıdır.

Eski Kale: (Kahta ya da Nymphaiso Arsemia'sı)

Adıyaman il merkezine 60 km uzaklıktadır. Kahta çayının doğusundadır. Güneyindeki tören yolunda mithras'ın kabartma heykeli, aynı platformun üzerinde 1. Antiochos Harekles tokalaşma steli ve bunun önünde Anadolu'nun bilinen en büyük Antiochos tarafından yazdırılmış gerçek kitabesi vardır. Kitabenin bulunduğu yerde başlayan tünel 158 metre derine iner. Bu tünel dini amaca yönelik olarak yapılmıştır. Buna benzer başka bir tünel de mabedin kuzey tarafındadır. Bu tünelin derinliği ise yaklaşık 10 metredir. Yukarıda bir tepe üzerindeki platformda MITHRIDATES CALLINICHOS'un mezarı, tapınağı, sarayı yer almaktadır. Yapılan saray kazılarında çok sayıda heykel parçası Antiochos ve bir kraliçe başı bulunmuştur. Kitabesine göre burası Antiochos'un atalarından ARSEMES tarafından kurulduğu, babası MITHRIDATES CALLINICHOS tarafından Hetrothesion (Kutsal son istirahat yeri) olarak seçildiği ve Kommagene Krallığının yazlık başkenti olarak kullanıldığı öğrenilmiştir.

Cendere Köprüsü:

Adıyaman il merkezine 55 km. uzaklıktadır. Karakuş Tepesi'nin kuzey doğusundadır. Kahta çayının en çok daraldığı noktada, iki kaya üzerine oturtulmuştur. 92 iri kesme taştan yapılmıştır. Köprü bir büyük kemer ile doğu tarafındaki bir küçük tali kemerden oluşur. Üzerindeki kitabelerden SEPTIMIUS SEVERIUS zamanında M.S. 192 - 211 Samsat'ta karargah kuran 16. Lejyon tarafından yaptırılmıştır. Korint başlıklı sütunların imparator Septimius, karısı Julia Donna, oğulları Carakalla ve Geta'ya adandığı, daha sonra Carakalla İmparator olunca Geta adına dikilen sütunun yıktırıldığı bilinmektedir.

1800 yıldan beri sapa sağlam olarak ayakta durabilen bu şaheser, zaman içinde bakımsızlık, ilgisizlik yüzünden aşınma ve yıpranma yaşamıştır. Son yıllarda yapılan ciddi bir onarımla daha uzun yıllar hizmet vermeye devam edecektir.

Karakaş Tepesi:

Adıyaman il merkezine 49 km uzaklıktadır. Kahta çayının açtığı geniş dere yatağının batısındaki tepe üzerini kırma ve çakıl taşlarının yığılması ile oluşturulmuştur. 21 metre yüksekliğindeki bir tümülüs mezardır. Tümülüsün güneyinde ve batısında 4 adet 9 ar metre yüksekliğinde silindirik sütunlar mevcuttur. Bu sütunların üzerinde boğa, aslan, kanal heykelleri ile tokalaşma sahnesinin bulunduğu kabartma vardır. Doğudaki sütun başlığı altında yer alan kitabe de Kommagene Krallığı hanedanından üç kadının mezarı olduğu yazılıdır Tümülüs M.Ö. 1. yy sonlarına tarihlenmiştir.

Gerger Kalesi:

Adıyaman il merkezine 117 km., Kahta ilçesine 85 km uzaklıktadır. Gerger ilçesi

Oymaklı köyündedir. Kale sam bir kayalıkta olup, sağlam sur duvarları ile çevrilidir. Tarihi genç Hitit beylikleri dönemine dayanır. M.O. II. yy burası Fırat Arsemiası olarak adlandırılmış ve sam kaya üzerinde MITRIDATES CALLINICHOS un babası SAMOS' UN M.Ö 140 - 100 dev ölçülerde bir kabartması yer alır. İslam döneminde de kullanılan kalenin içinde cami, dükkanlar, su sarnıçları bulunmaktadır.

Eski Kahta Yeni Kale:

Adıyaman il merkezine 60 km uzaklıktadır. Kocahisar (Kolik) Köyü yakınlarındadır. Kalede ortaçağ etkileri görülmekle birlikte, önceki dönemlerde de iskan edilmiştir. Mevcut kale Memluklar zamanından kalmadır. Kale içinde su depoları, cami, dükkan, hamam kalıntıları vardır.

Denk Kalesi:

Denk Kalesi cendere köprüsünün 10 km kadar kuzeyinde yukarı Koçgün Köyü sınırları içindedir. İki hereon ve dor düzeninde yapılmıştır. Büyük bir tapınak yer almakta olup bölgenin de kutsal şehridir.

Dikilitaş: (Sēsönk -Sēhistün)

Besni ilçesinin Zor mağara mezrasında, Kızıldağın üzerindedir. Yaklaşık 5-6 metre yüksekliğinde, moloz taşlardan yapılmış olan bu tümülüs muhtemelen Kommagene dönemine aittir. Bu tümülüsün Üç bir yanında ikili Sütunlar mevcuttur.

Pirin (Perre) Kaya Mezarları:

Adıyaman Merkez ilçeye 5 km. kadar kuzeyinde yer almaktadır. Antik PERRE kentinin erken Roma 5nemine ait nekropol (mezarlık alan) Pirin köyünün yakınındaki karadağın yamaçları zerine yayılan bu nekropolde 208 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Yöre halkının "Pirin mağaraları" olarak adlandırdığı bu mezarlar kayalara oyularak yapılmıştır. Bugünkü pirin köyüne adını veren Antik PERRE kentinin kuruluşu, kaynaklara göre Helenistik döneme kadar uzanmaktadır. Ancak bu kentin Kommagene döneminde yerleşim yeri olduğu bilinmektedir. Roma döneminde bölgenin en büyük şehirleri arasında yer alır. Daha sonra Bizans yerleşim yeri olarak görülen şehirde ayakta kalan ve kullanılan Roma çeşmesi ve surlarının bir kısmı ayaktadır.

Palanlı Mağarası:

Adıyaman merkez ilçenin 10 km. kuzeyinde yeni açılan Adıyaman - Malatya karayolunun solundadır. Burası doğal bir mağaradır. Bu mağara M.O. 40.000 yıllarına tarihlenmektedir. Paleolitik(taş devri) dönem insanları tarafından kullanıldığı bilinmektedir. mağara duvarlarının kararmış olmasına rağmen bir geyik figürü hala fark edilmektedir. Figür ilkel, yalın, kontur çizgilerle oluşturulmuştur.

Haydaran Kaya Mezarları:

(Nekropol) Adıyaman merkez ilçeye 17 km. kuzeyinde Taşgedik (Haydaran) köyü sınırları içinde yer alır. Burada Kommagene Krallığı döneminde kaya mezarları ve kaya üzerine güneş tanrısı Heliios ile Kral Antiochos'un tokalaşmaları kabartma olarak resmedilmiştir.

Beş Tepeler:

Adıyaman merkez ilçeye yaklaşık 25 km. güneybatısında bulunan Ilıca (Fırlaz) sınırları içinde yer alan yığma taşlardan yapılmış, 6 adet tümülüs mezar bulunur. Bu mezarların Kommagene kraliyet ailesinin soylu ve tanınan kişileri için yapılmış olduğu bilinmektedir.

Zey: (Zag)

Adıyaman merkez ilçenin 7 km. kuzeyindedir. Köy yakınlarında Kitap mağarası ve kayaların oyulması ile oluşturulmuş ikişer katlı "Demir Kale" adıyla anılan erken dönem Hıristiyanlarının yaşadığı yerleşim birimleri bulunmaktadır. Köyde ayrıca Şeyh Ah rahman Erzincaniye ait türbe ile cami bulunmaktadır.

Besni Kalesi:

Eski Besni ören yerin de yüksek bir tepe üzerinde bulunmaktadır. ilk olarak Hititler tarafından kullanılmıştır. Bugünkü şekli ile Memluklar döneminden kalan çuklu ve Osmanlı dönemlerinde de kullanılmıştır. Günümüzde anıtsal giriş hamam ve çarşıya ait kalıntılar ile Burç sağlam gelmiştir.

Karadağ Tümülüsü:

Adıyaman merkez ilçelerinin 5 km. kuzeyinde Karadağ'ın eteğinde kayalık bir tepe üzerine yaptırılmıştır. Komagene dönemine tarihlenen tümülüs mezarının kırma taşları, yöre insanları tarafından taşınmıştır. Kayaya oyulan mezar, iki bölümden oluşur. Kuzeyden bir merdiven ile inilen oda mezar ve bunun 25 metre güneyinde kare şeklinde düzgün 10 m. oyularak yapılan kuyunun devamındaki oda mezardan oluşur.

Malpınarı:

Adıyaman merkez ilçeye 35 km. uzaklıkta bulunan Fırlaz köyünün güneyindeki Gök-su çayının hemen kenarında dikdörtgen şeklinde doğal kaya yüzeyinin düzeltilmesi ile oluşturulmuş ve boyutları 182 x 85 cm. olan dokuz satırlık hiyeroglif (resimli yazı) bir kitabe yer alır. M.O. 900 - 600 yıllarına tarihlenir. Bu kitabenin geç Hitit dönemine ait olduğu bilinmektedir. Yine Malpınar köyü Göksu çayının karşı kıyısında erken Hıristiyanlık dönemine tarihlenen kayalara oyulmuş 2 -3 katlı ve pencereleri olan yerleşim birimleri görülmüştür.

Göksu Köprü sü: (Pıra Sayı)

Adıyaman merkez ilçeye takriben 35 km. uzaklıktadır. Gümüşkaya köyü (Palaş) ile Axcin köyleri arasında Göksu çayının daraldığı yerde iki kayalık bir zemin üzerine kurulmuştur. Yapım tekniği yönünden Cendere köprüsüne benzer. Kesme taşlardan

yapılma ve Roma döneminden kalmazdır. Köprü üç kemer üzerine kurulmuş olup orta kemeri yıkılmıştır. Yöre halkı bu köprüyü "pıra sayı" adıyla tanır.

Samsat Höyük:

Adıyaman merkez ilçenin 38 km. güneybatısında Fırat nehri kıyısında yaklaşık 50 metre yüksekliğinde büyük bir höyüktür. Burada yapılan arkeolojik kazılarda otuzuncu yapı katı tespit edilmiş olup, Kalkolitik çağ (M.O 5000 - 3000 bakır çağı) kültürüne kadar olan zaman dilimi açığa çıkarılmıştır. Burası tarih süreci içerisinde Mittani Devleti'nin bir ardılı olan Kummuh Devletine ve Kommagene Devletine başkentlik yapmıştır. Samsat ayrıca Roma İmparatorluğunun 16 lejyonunun (Askeri karargah) merkezi idi. Ortaçağ dönemlerinde birkaç kez de yağmalanan Samsat, bugün Atatürk Baraj gölünün suları altında kalmıştır

Adıyaman Höyük ve Kalesi:

Bugünkü Adıyaman merkez ilçenin bulunduğu yerin ortasında tahminen 50 metre yüksekliğinde yığma toprak ile yapılmıştır. Bu höyük'ün de Kommagene dönemine ait olması muhtemeldir. Höyük'ün tepesi kale duvarları ile çevrilidir. Bu kalenin Abbasi halifelerinden 13. yy 'da Ebu Cafer ül Mansur tarafından yaptırıldığı için Mansur'un kalesi anlamında "Hısn-ı Mansur" olarak adlandırılmıştır. Şimdilik kalenin orijinal hali yok. Belediye eski kale duvarları yerine, yeni duvarlar yaptırarak höyük'ün tepesini park haline getirdi. Bir özel teşebbüs tarafından eğlence ve dinlenme yeri olarak halkın hizmetine sunuldu.

Oturakçı Pazarı:

Adıyaman merkez ilçenin şehir merkezindeki bu tarihi çarşıda yöreye ait halı, kilim, carcım, çanta, heybe, çuval ve daha birçok trustik eşya satılır. Adıyaman'ın en eski alış veriş merkezidir. Civar köy, il ve ilçelerinden gelen her türlü malın alınıp satıldığı bir pazar özelliği taşır. Bu işleşmiş klasik esnaf anlayışının güven ve dürüstlüğü dahilinde yürür.

Adıyaman Müzesi:

Adıyaman Müzesi'nin teşhir, tanzim ve bahçe düzenlemesi bitmiş olup 1982 yılından beri halka açıktır. Müzede teşhiri yapılan eserler ikiye ayrılır. Paleolitik(taş devri) çağdan, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar devamlılık gösteren arkeolojik eser salonunda kronolojik olarak Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Tunç çağı, Demir çağı, helenistik, Roma, Bizans, İslam, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait çeşitli eserler sergilenmektedir. Etnografik eserler salonunda ise yörede denenilen hali, kilim, carcım, el dokumaları ile kadın ve erkek giysiler, gümüş takılar ile bakır eşyalar açık olarak sergilenmektedir. Arkeolojik eser; 5.818. Sikke 8745, 1 tablet, Strografik: 404 adet, 390 mühür ve baskısı, kitap 410. 1997 istatistik verilerine göre müzenin taşınmaz kültür varlıkları 45 sivil mimari, 14 arkeolojik sit alanı, 55 ören yerlerini 21.355 kişi ziyaret etti.

Adıyaman büyük bir tarihi zenginliğe sahiptir. Kazılarda elde edilen her bir parça, üzerinde yaşadığımız toprakların tarihini anlatmaktadır. Geçmişte yaratılan bu eserler bir halkın bilincidir. Tarihi eserlerini koruyamayan halklar, bilinç kaybına uğramaktan kurtulamazlar. Her bir tarihi parçayı kendi el emeğimizin hassasiyeti ile korumak,

geleceğimize sahip çıkmakla aynı anlama gelir.

6.2 TURSTIK YERLER

Atatürk Barajı:

Dünyanın dördüncü büyük barajı olan Atatürk Barajı görülmesi gereken özel bir gezi yeridir. Adıyaman merkez ilçenin 40 km. güneyinde Fırat nehri üzerine inşa edilmiştir. Barajın sağladığı göl, su sporları yapmaya uygundur. Baraj gölünün etrafının ağaçlandırılması ile bölgede yaratılacak muhteşem görüntü görülmeye değer bir yer olur.

Gölbaşı Gölü:

Gölbaşı ilçesine adını veren bu göl şehir merkezinin hemen yanındadır. Kış aylarında azaplı ve İnekli gölü ile birleşir. Gölde avlanan lezzetli balıklar gölü daha da cazip kılmaktadır.

Abdülharap Gölü:

Çelikhan ilçesinin kuzey batısındadır. Bir krater göldür. Göl ve çevresindeki sazlıkta bazı av hayvanları bulunduğundan avlanmaya uygun bir alandır.

Besni İçmesi:

Besni ilçesinin 6. km kuzeydoğusundadır. Bu içmenin suyu böbrek taşlarının kırılmasında, kronik kabızlık, bağırsak ve mide iltihaplarında faydalı olduğu ifade edilmektedir.

Çelikhan İçmesi:

Çelikan ilçesinin 23 km. kuzey doğusundadır. Bu su kaynağının mide, bağırsak, karaciğer, safra kesesi hastalıkları ile böbrek taşı, gut, şişmanlık ve diabette kullanılması halinde yararlı sonuçlar alınabileceği söylenmektedir.

7. ADIYAMANDA YAŞAYAN KÜLTÜR

7.1 Adıyaman mutfağından kısa bilgiler

“Doğadaki tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için besin dediğimiz maddelere gereksinimi vardır. Zaman geçtikçe birincil ihtiyaç olan beslenme, pişirme ile sağlanan lezzetle pekiştirilmiş, insanoğlu bununla da yetinmeyerek yiyeceklerin daha lezzetli ve çeşitli olması için besinlerini birbiri ile karıştırarak değişik hazırlama yöntemleri ile yiyeceklerden aldıkları zevki çeşitlendirmişlerdir.” (kay. Doç. Dr. Mine Anı Türk Mutfağına Genel Bir Bakış)

Beslenme canlılar için doğal bir ihtiyaçtır. İnsanlar bu doğal ihtiyaçlarını süre içinde daha çok çeşitlendirerek, tatlandırarak geliştirdiler. İlk insan doğada bulunduğu ile yetinerek beslendiği şartlardan, yiyeceklerini temizleyerek, pişirerek yeme noktasına geldi. Daha çok deney kazanan insan bununla yetinmedi, yiyeceklerini vitamin, protein,

karbonhidratlar yönünden sınıflandırarak dengeli beslenmenin önemini ve dengeli beslenmenin insan sağlığı üzerindeki etkilerini öğrendi. Yemeklerin hazırlanmasında kullanacağı araç ve gereçleri çağlara uygun olarak geliştirdi. Yemek yeme üzerine özel saygıya dayanan inançlar gelişti. "Ocağın batsın, ocağa tırnak atılmaz, ocaktaki ateş su ile söndürülmez, ocağa sarımsak veya soğan kabuğu atılmaz, ocak üzerine yemin etmek gibi yemeğin pişirildiği ocağı kutsanması kadar ekmeğe üzerine yemin etmek, yere atılmış bir parça ekmeğin yerden öpülüp, alma koyduktan sonra ayak atından uzak bir yere konması , bölge insanlarımızın ekmeğe ve emeğe olan saygısını anlatmaya yeter sanırım.

Yemekler, kazan, tava, lengeri, tas, sahan, sitil, sürahi, ibrik, cezve, çaydanlık, kepeç kaşık satır, küp, leğen gibi adlandırılan mutfak araç ve gereçleriyle hazırlanır.

Adıyaman'da yemekler genellikle tahıl ağırlıklıdır. Tahılın yanında et, sebze, süt, ürünlerinden yapılan yemekler de yapılır. Son yıllarda zeytin yağlı yemekler de yapılmaya başlandı. İnsanlar yiyeceklerini buldukları yörede yetişen ürünlerin çeşitliliğine göre geliştirmişlerdir.

Adıyaman'da yemekler ev hanımlarını epeyce uğraştırır cinstedir. İçi kıymalı (içli köfte), ekşili köfte, kaburga dolması, bumbar gibi yemeklerin hazırlanması hem masraf hem de emek ister. Ayrıca özel günlerde yapılan kuzu ve hindi dolması ile kömbe, xevre de emek isteyen yemeklerdir. Günlük yapılan yemeklerde bulgur ağırlıktadır. Et alabilenler yemeklerini etli yapmaya özen gösterirler.

7.2 Yemek Çeşitleri

Çorbalar: Mercimek çorbası, tarhana çorbası, un çorbası, kara çorba, yayla çorbası, ayran çorbası, meyir çorbası , erişte çorbası, tevlevi, kulotık, hedik, danereş. benzeri çorbalar yapılır.

Sebze Yemekleri: Tava, musaka, karnıyarık, patlıcan kebab, yahni, dövmeç, fasulye, bamya, kabak yemekleri yapılır.

Et yemekleri: kelle paça, bumbar, hindi ve tavuk eti yemekleri

Köfte Yemekleri: Mercimekli köfte, dolmalı köfte, çullu köfte, ekşili köfte, patlıcanlı köfte, soğuk ve sıcak köfteler, Çiğ köfte, yuvarlama köfte , basma köfte tamamen buğday ağırlıklı yemeklerdir.

Pilavlar: Sade bulgur pilavı, Karıştırmalı (etle), bulgur ya da pirinç pilavı, mercimekli pilav, salçalı pilav, nohutlu pilav.

Hamur İşleri: Semsek, tabak ekmeği, peksimet ve katmer sacda ya da tavada yapılır.

Tatlılar: Adıyaman baklavası(kırma), sac tatlısı(şıllık), peynirli helva, aşure, hoşaf, topak helvası, tane helvası, sütlaç, (şorbe şir), heside ,bulamaç (pelok,gebol,)

TARIFLI YEMEKLERDEN BİRKAÇ ORNEK

EKŞİLİ KÖFTE

MALZEMELER

- Yarım kg dan az yağsız kıyma
- Yarım kg parça et
- Bir su bardağı nohut
- Yarım kg simit
- Bir-iki yemek kaşığı salça (biber-domates salçası karışık)
- Tuz ,karabiber,kırmızı biber ve yeter miktarda yağ

Parça et bir tencerede iyice kavrulduktan sonra bir gün evvelden ıslatılmış nohutlar ilave edilerek salça ile iyice kavrulur. Yeter miktarda su ilave edilerek pişmeye bırakılır. Bir leğende simit, kıyma et, bir miktar karabiber ve kırmızı biber karıştırılarak iyice yoğrulur. Yoğrulan karışım yuvarlandığı zaman dağılmıyorsa yoğrulmuş demektir. İyice yoğrulan karışım nohut büyüklüğünde yuvarlanır. Bu şekilde hazırlanan köfteler tencerede pişen et ve nohudun içerisine atılır. Beş-on dakika piştikten sonra ocaktan indirilir.

KAVURMALI HİTAP

MALZEMELER

- Üç ya da dört adet kavurma (kavrulmuş etten yapılmış top haline getirilmiş kuru et)
- Dört-beş adet büyük kuru soğan
- Beş-altı adet yeşil sarımsak
- Kırmızı biber,kara biber,salça,yağ ve maydanoz.

Soğanlar ince ince doğranır ve orta büyüklükte bir tepsiye koyulur,bunun üzerine doğranmış maydanoz ve sarımsak ilave edilir. Kavurmalar da doğranarak ilave edildikten ve tuz,karabiber ,kırmızı biber ve salça da eklendikten sonra iyice karıştırılır. Ekmek fırınında pişirilmek üzere gönderilir

ŞİLLİK

MALZEMELER

- Un ve Şeker
- Margarin
- ceviz

Hamur kadayıf hamuru gibi yoğrulur. Altında ateş yanan sacın üzerine ince olacak şekilde dökülür ve hamur sacın üzerinde açılır. Bu şekilde pişirilen beş-altı adet hamur bir tepsiye koyulur.(üst-üste) Bunun üzerine ceviz dökülür,tekrar bunun üzerine aynı şekilde sacda pişirilen hamurlardan dizilir. Hazırlanan bu hamurlar tatlı dilimi gibi kesilerek üzerine kadayıf şerbeti gibi hazırlanan şerbet dökülür,bu şerbetin içerisine yarım paket de margarin ilave edilir. Bu tatlı için şekerden yapılan şerbet yerine pekmez kullanılması aslına uygundur ve daha makbuldür.

7.3 Adet ve İnançlar

Doğum:

Evli çiftlerden Çocuğun olmaması durumunda en fazla baskı altında kalan taraf kadındır. Çocuk istemenin amacı soyun devam ettirilmesidir. Mahalli ifade ile ocağın söndürülmemesidir. Bu düşüncenin sonucu olarak erkek çocuk daha makbul kabul edilir. Çocuğun olmaması genellikle ya boşanma ya da erkeğin ikinci kere gerekirse daha fazla evlilik yapmasına kadar gider. Çocuğu olmayan kadın, çevresinde hiçbir eğitimi olmayan, sadece deneyim ve inançlara dayalı tedavi yöntemleri ile sonuca gitmeye çalışan, halkın ebe adını verdiği yaşlı kadınlar yapar. Çocuksuz kadın doktora gitmeye utandığı için genellikle bu yolu seçer. İlimizde, bölgemizde çocuk sahibi olmak için ziyaretlere adaklar adanır. Kurbanlar kesilir. Çocuk olması durumunda o ziyaretin adı konur. İlimizde Abuzer, Mahmut, Abdurrahman isimlerinin çokluğu bu isimde üç ziyaretin bulunmasındandır. Hocalara muska yaptırılır. Yapılan muska kadının ya boynuna ya da elbisesinin iç kısmına dikilir. Kadının soğuk almış olabileceği düşüncesi ile kirli yün kuyruk yağma batırılarak kadının rahmine yerleştirilir. Çeşitli otların kaynatılarak, buharına oturtulması da başka bir yöntemdir. Rahimin kapalı olabileceği düşüncesi ile ebesi şiş,çuvaldız kullanarak rahimi açmaya çalışır. Rahimin eğri olması durumunda ara ebesi ya el ile ya da kadını baş aşağı sallayarak eğriliği düzeltmeye çalışır. Eğer düşük yapıyorsa kadının sırt üstü yatması sağlanır. Çocuk doğuyor yaşamıyorsa yaşaması için erkek çocuklar da kız Çocuğu gibi giydirilir ve yedi yaşına kadar başkalarının elbiseleri giydirilir, saçları uzatılır, bir kulağına küpe takılır. Çocuğu olmayan kadının hamile kalması durumunda doğacak çocuğa yaşamayacağı korkusuyla fazla eşya hazırlanmaz. Çocuk doğduktan sonra Allah rızası için yedi yıl kurban kesilir. Çocuk yaşasın diye Yaşar adı konur. Kadın hamile kaldığı zaman aş ermeye başlar. Bu dönemde kadın tatlı yiyecekler yiyorsa doğacak çocuğun kız, ekşi yiyecekler yiyorsa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. Ayrıca kadın gebelik sırasında güzelleşiyorsa kız, çirkinleşiyorsa erkek doğacak demektir. Gebeliğin son aylarına doğru hazırlıklar yapılır. Kırsalda kundak bezi, köynek, fistan, zun, berdilk, patik hazırlanır. Bebeğin altı pişik olmasın diye höllük denilen beyaz toprak ile kundaklanır. Şehir merkezinde çocuğa çağa denir. Şehirde çocuğun kundaklanmasında çoğunlukla bez kullanılır. Bebeğin beklendiği sırada bebeğe ait bohça da hazırlanır Bebek kız ise annanne çocuğa beşik hazırlar. Beşik için gerekli yastık, yorgan, döşek bir kat elbise ile çocuğun bohçasına bir altın bağlanır.

Dünyaya gelen çocuk su ile yıkanır. Tuzlanarak kundağa konur. Gözüne ve kaşına sürme çekildikten sonra annesinin yanına yatırılır. Loğusa döneminde anne kalın giydirilir Uç gün yataktan kalkmaz. Bir hafta iş tutmaz. Kadının karın bölgesi deforme olmaması için sıkıca bağlanır. Anneye bu dönemde soğuk su içirilmez. Sıcak,yumuşak ve tuzsuz yiyecekler verilir. Özellikle ekşi, kuru, mide şişkinliği yapan yiyecekler verilmez. Çocuğun sağlığı için annenin yiyeceklerine dikkat etmesi gerekir. Doğumdan yedi gün sonra "kırk taşı" ile loğusa ve çocuğun "yedi kırkı" banyo yaptırılarak çıkarılır. 20 gün sonra aynı işlem yapılır 40 gün sonra "kırk kırkı" çıkarılarak loğusalık dönemi sona erdirilir.

Loğusalıkla ilgili İnançlar ve Tabular:

Her toplumun beklenmedik ve istenilmeyen kötü gelişmeler karşısında sığındıkları inançlar ve edindikleri tabular var. İlimizde de loğusa döneminde kötü ruhlardan ve tehlikelerden korunması için başvurdukları çeşitli korunma yolları var. Temiz bir ortamda yapılmayan veya tıbbi usullerle yapılmayan doğumlar her zaman risk taşır. Annenin

mikrop kapması her zaman mümkündür. Bu tür halleri yaşayan anne yüksek ateşli enfeksiyonel hastalıklara maruz kalın günümüzde sebebi açık olan bu hal, geçmişte bilinmezdi. Bu hastalığı AL bastı ile izah ederlerdi. Bu durumda çaresizlik içinde kalan insanlar çeşitli yollara başvurlardı. Anneye AL karısı gelmesin diye bir soğana çuvaldız saplanarak annenin baş tarafına veya bebeğin beşiğine konur Ayrıca bebeğin beşiğine, baş tarafa bir soğan, bir çuvaldız, Kuran konur AL karısının bacadan girdiği varsayılarak bacanın üstüne çalı konur. Anne kırkı çıkıncıya kadar yalnız bırakılmaz. Loğusa döneminde kırklı bir anne başka bir kırklı anneyi ziyaret etmez. Ayrıca yörede Al karısını koruduğuna inandıkları bazı şahsiyetlerin manevi gücünden yardım umulur.

Çocuğa İsim Koyma:

Doğumdan yedi gün sonra düşünülür. Ailenin büyükleri çağrılır yemekler ve tatlılar yenir Köy veya mahallede hoca çocuğun kulağına ezanı okuduktan sonra üç kere konulmasına karar verilen isim okunur Bu isim genellikle ailenin saygı duyduğu birinin ismi olmasına özen gösterilir. Bu isimler çocuğun dedesi, babası veya büyük annelerinin adları olduğu gibi tarihi kişilikler de olabilir Adıyaman'da Abuzer, Zeynel Abidin, Abdurrahman, Mehmet, Mahmut, Ali, Hasan ve Hüseyin adları çoğunluktadır. Bu isimlerin inançsal ağırlıkta isimler olduğu açıktır.

Sünnet ve Sünnet Düğünü

Sünnet olayı bölgemizde çok eskilere dayanır Bölgemizde sünnetin İslamiyet öncesine dayanan bir olay olduğu bilinmektedir Ortadoğu halklarının en eski toplumu ve dinlerinden olan İsrailerde sünnet olayı var Bölge halkımızın İslamiyet i kabul etmesi ile dince de sünnet bir zorunluluk halini aldı. Sünnette kirvelik önemli bir kurumdur Dededen babadan gelen kirvelik olduğu gibi, yeni kirvelikler de kurulabilir. Genellikle kirve değiştirilmez. Kirvelik iki aile arasında güçlü bir akrabalık bağı anlamına gelir Kirve birinci derece yakın kabul edilir Kirve olanların çocukları birbiri ile evlendirilmez. Hatta "kirvenin damında donsuz durulmaz" diye bir atasözü vardır Sünnete karar verildikten sonra çocuklar için kıyafetler alınır Sünnet düğününe akraba ve dostlar davet edilir. misafirlere yemek verilir Mevlit okunur. Sünnet çocuğu kirvenin kucağına verilir sünnetçiliği sanat edinen biri (bu genellikle bir berberdir) tarafından sünnet yapılır Ailede erkek çocuk bir tane ise, kız çocuklarından en küçüğünün eteğinden bir parça kesilirdi. Sünnet anında şeker ya da lokum yedirilir. Dualar okunur. Misafirler tarafından hediyeler takılır Allah damatlığını da gösterebilir dilekleriyle sünnet sona erer.

Evllenme:

Evlilik insan hayatında önemli bir olaydır. Evlilik ve aile en güçlü toplumsal kurumdur. Evliliğin Adıyaman'da özel bir yeri vardır. Evliliğe gelinceye kadar uygulanan gelenekler ve merasimler vardır.

Kız isteme:

Adıyaman'da evliliğin görücü usulü ile gerçekleştiği bilinir. Görücü usulü evlilikte önemli görev anneye düşer. Genellikle evlilikler akrabalar, tanıdık ailelerin çocukları arasında gerçekleşir. Bu durumda kız ile erkeğin birbirini tanıma imkanı olur. Bu husus tanıdık ailelerin çocukları arasında da aynı tarzda yürür. Köy yerlerinde gençlerin

birbirini tanımaları daha da imkan dahilindedir. Evlilikler genellikle, ekonomik ve sosyal konum olarak birbirine yakın olan ailelerin çocukları arasında gerçekleşir. Zengin bir ailenin kızı, fakir bir ailenin oğlu ile evlenmesi pek mümkün olmaz. Kızlar genellikle düğünlerde, okulda, toplu olarak yaşanan mekanlarda izlenilerek, sordurularak bir karara varılır. Açıkladığımız yollarla keşfedilen kızı görmek, hal ve hareketlerini daha iyi tanıyabilmek için bahane ile kız ailesi ziyaret edilir. İzlenimler müspet olursa oğlan evinden büyükler kızı istemek üzere kızın babasının evine giderler. "ALLAH ın emri peygamberin kavli ile" kız istenir. Kız tarafı zaman kazanmak amacı ile büyüklere danışıp, görüşlerini almak istediklerini bildirir. Bu süre içinde kız ailesi oğlan ailesini her yönü ile araştırır. Olumlu sonuç alınırsa oğlan evine haber gönderilir, buyur edilir. Kız istendikten birkaç gün sonra her iki aile yakın dost ve akrabaları tatlı yemeye davet ederler. Oğlan evi tarafından alınan tatlılar yendikten sonra söz yüzükleri takılır. Söz kesmeyi müteakip sakal öpme denilen bir tören yapılır Başlık (kaling) parası alınması halen devam ediyorsa, kız babasına bir miktar başlık parasına mahsuben para verilir.

Nişan:

Oğlan ve kız evi yakın dost ve akrabalarını nişan için belirlenen tarihten bir hafta kadar önce davet ederler. Gerek söz kesmede gerek nişan merasimlerinde yapılan bu davetlerin amacı evlilik olayının aleniyet kazanması içindir. Taraflar uygun görürlerse nişanı düğün tarzında yaparlar. Buna gerek duyulmaz ise davetliler huzurunda nişan yüzüğü takılır. Törende hazır bulunan misafirler nişanlılara para altın gibi hediyeler takarlar. Törenin sonunda gelin adayı ortaya çıkartılarak üzerine şeker serpiştirilir. Bu adetle hayatın her anında, yaşamlarının tatlılık içinde geçmesi temenni edilir.

Düğün:

Düğün evlilik olayının en kapsamlı aşamasını içerir. Kız ve oğlan evinde farklı hazırlıklar yapılır. Kız evinde gelin adayının hazırladığı tüm el işleri ve ailesinin satın almış olduğu eşyalar, bağlanan yataklar, düğün gününden bir hafta önce tüm dost ve akrabaların görmesi maksadı ile sergilenir. Çeyizi görmeye gelen misafirler hediyelerini beraber getirirler. Çeyiz görme adeti kızın bir eksiğinin olup olmadığını görmek içindir. Eksikler bu şekilde tamamlanmaya çalışılır. Oğlan evinde de yataklar bağlanır. Yorgan ve yastıklara kız evinden gelen kaneviçeler ile işlenmiş beyaz yüzler geçirilir. Yorgan bağlandıktan sonra üzerinde oğlan çocuğu yuvarlanır. Amaç gençlerin evliliğinde oğlan çocuğu olmasını niyaz etmektir. Kız evinde çeyiz bir hafta kaldıktan sonra toplanır ve kına gecesinin yapılacağı günden bir gün önce oğlan evi tarafından davul zurna eşliğinde alınır. Kızın sandığı yükleneceği zaman, kızın kardeşlerinin biri sandığın üzerine oturarak bahşişini aldıktan sonra kalkar. Çeyiz yüklendikten sonra oğlan evinden bir kişi kız ailesine ait küçük bir ev eşyasını (sürahi, bardak, çiçek) usulen alır. Çeyiz alındıktan sonra bir müddet davul zurna eşliğinde dolaştırılır. Dizilmek üzere oğlan evine bırakılır, oğlan tarafı kızın amcası ve dayısına "xelat" adı altında hediye veya bir miktar para verir.

Kına gecesi:

Kına gecesi kızın baba evinde geçireceği son gecedir. Kınagecesi davetliler huzurunda yapılır. Siyahlar giydirilmiş gelin adayı güzel bir şekilde süslenir. Taraflar çalgılar eşliğinde eğlendikten sonra gelin adayının arkadaşları, gelini oyuna kaldırırlar.

Kız evi tarafından hazırlanan mumlar gelin kızın başının etrafında dolaştırılır. Mum yakmayı, ateşin kötü ruhları kovduğu inancı ile yapılır. Oğlan evi ayrıldıktan sonra kız evi hüzünlü türküler eşliğinde gelin kıza kına yakarlar.

Düğün günü:

Köy ve şehir düğünleri farklılık gösterir. Eskiden köy düğünlerinde gelme ipekten yapılmış elbiseler giydirilir. Yüzü tül ile örtülür. At veya deveye Xela dedikleri bir örtü örtülür. Gelin bindirilerek, kız evinden damat evine kadar halay eşliğinde zılgıtlarla getirilir. Şimdilerde at yerine araba kullanılmaktadır. Diğer adetler devam etmektedir. Evlenmede en önemli adetlerden biri sağdıç (şoşpan) dır. Sağdıç, damadın evli arkadaşlarından biridir. Düğün süresince damada yardımcı olur. Damat elbise seçiminde, çeyizin alınmasında, çalgıcıların tedarik edilmesinde, gelen misafirleri ağırlamada, davetlilerce getirilen hediyelerin tespitinde ve benzeri tüm işlerde düğün evine yardımcı olur. Ayrıca sağdıç ve sağdıcin eşi, gelin ve damada evlilik hakkında, zıfaf gecesinde bilgiler verirler. Gelin Oğlan evine geldiğinde, oğlan anası gelinin geçeceği yere ekmek aktaracağı oklavası(tir) nı uzatır. Gelin ekmek aktaracağından altından, kaynananın kolunun altından geçer. Bu gelenekle gelinin kaynananın sözünden çıkmamasını sağlamaktır. Kaynana hakimiyeti sağlamaktır. Gelin damat evine getirildiğinde, attan veya arabadan inmeden bir bahşiş ister, bu bahşiş verilmeden inmemekte ısrar eder, netice gelinin dediği olur, gelin evde hazırlanan yere alınır. Gelme nazar değmemesi için veya gelinin eve bereket getirmesi için çeşitli adetler var. Gerdeğin ertesi sabahı sağdıç ile damadın arkadaşları, damadı alarak hamama götürürler. Buna güveği hamamı derler. Hamamdan sonra mevsim yaz ise bir bahçeye, kış ise bir evde yemekler yapılır, içkiler içilir. Eğlence meclisleri kurulur. Yemekten sonra arkadaşları tarafından çalgılar eşliğinde damat eve bırakılır. Günümüzde eskiye ait düğün ile ilgili bazı adetler hala varlığını sürdürürken, kentleşmenin ve batı kültürünün yansımaları ile adetlerde belirgin değişimler yaşanmaktadır. Şimdi düğünler düğün salonlarında yapılmaktadır. Çalgıcılar batı türü müzikler çalmaktadır. Gençler batıya özgü oyunlar oynamaktadır.

Gelin, baba evinden ayrılırken gideceği evin yakın akrabalarına hediyeler olarak bohça hazırlar. Düğün gününden bir kaç gün sonra damat ile gelinin ailesi ve yakınları bir araya toplanır. Tatlı yenilir, tatlı sohbetler edilir. Gelinin getirdiği hediyeler damadın akrabalarına dağıtılır. Çeyiz dağıtmanın genç çiftlerin beraberliğinin mutlu bir şekilde başladığının ve aynı şekilde devam edeceğinin herkese gösterilmesi bakımından bir fırsat olarak kabul edilmesi gerektiğine inanılır.

Bin yıllardan beri gelen kendisine göre derinliği ve anlamı olan geleneklerimizin içinin boşaltılarak yerine dejenere edilen yoz kültür ve adetlerin konulmak istenmesi bölge insanlarımızı fazla mutlu ettiği söylenemez. Bu yeni gelişmelere fikirde veya davranışta uyum sağlayamayanların yadırganması ise başlı başına bir çürümedir. Hayatın her alanında geleneklerimiz, hayatın içinden tecrübelerle süzülerek gelmiş, her adette bir hikmet olan geleneğimizi yaşatmak, toplumu zinde tutma ile aynıdır.

Bayram ve özel günler

Dini Bayramlar; Ramazan ve kurban bayramına büyük önem verilmektedir. Bayramdan iki gün önceye şerefe, bir gün önceye arife adı verilmektedir. Bugünlerin başlaması ile bayrama girilmiş sayılır. Bayram hazırlıklarına başlanır. Bayramda misafirlere ikram edilmek üzere tatlılar, peksimetler, şilki, şeker, çörekli ekmek hazırlanır. Kurban bayramı ise herkes gücüne göre bir kurban hazırlar. Büyükler ziyaret edilir. Küskün

olanlar barıştırılır. Taziye ziyaretleri yenilenir.

Adıyaman'da ve çevresinde, mart ayı içinde, yaşamın dirilişi, baharın gelişi, ağaçların ve ürünlerin yeşermesi sebebi ile kutlanan sultan Newroz'da insanlar kırlara çıkarak eğlenirler. Adıyaman halkı Mart ayının üçüncü haftasında şehrin kuzeyinde, karadağın eteğinde bulunan "Nakibin Havuzu" dolaylarında piknik yaparlardı. Son yıllarda Newroz bayramı etrafında estirilen spekülasyonlar sebebi ile Newroz bayramının eskiden olduğu gibi kutlanamadığı gözlenmektedir.

Bölgemizde yaşayan alevi inancına bağlı insanların 12 İmam Orucu'ndan sonra yas gününün bitimiyle birlikte adet olduğu üzere aşure yemeği yapılarak konu komşuya dağıtılır. Aşure geleneğine yörede yaşayan tüm inanç kesimleri aynı şekilde uyarlar.

Değer Yargıları

İncece: El birliği ile yardıma muhtaç olanlara yardım etmek ilimiz insanların hasletlerindedir. Ev yapanlara, harman kaldıranlara, ekin ekme veya ekin biçme zamanlarında komşulara yardım etmek en belirgin adetlerimizdendir. Son zamanlarda bu tür değerlerin aşındığını üzüntü ile izlemekteyiz.

Misafirperverlik: Misafirperverlik ilimiz insanların en erdemli özelliğidir. Allah misafiri olarak kapıyı çalan kim olursa, eve kabul edilir. Ağırlanır, sofrasını paylaşır. Yatıya kalması gerekirse evinde yatak açılır. Bu özelliği başka milletlerde bulmak zordur. Bölgemiz ve ilimiz insanlarına mahsus bir kültürdür. Ekonomik durumu iyi olan ailelerin misafir odaları vardır. Misafirler için kullanılmak üzere özel misafir yatakları vardır.

Kan Bağı, akrabalık, Komşuluk İlişkileri

Aile: Evlenme bağı ile birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları rolleri gereğince birbirine karşı sorumlu olan karı, koca, ana, baba, evlat, kardeşten oluşan birliğe aile denir. Bu birlik, kuşaktan kuşağa aktardığı örf, adet, alışkanlık, görgü, değer yargıları tümü ile bir kültürün tek ve ilk temsilcisidir. Adıyaman'daki ailelerde tek eşlilik esastır. Genel anlayış tek eşlilik üzerine kurulmuştur. Birden fazla eşlilik durumları yaşanır. Ailede tek yetkili babadır. Baba kararları çoğunlukla eşi ve aile fertleri ile birlikte alır. Geleneksel geniş aile tipi yerine çekirdek aile tipi yer almaya başladı. Aile işlerinde kadın erkeğe yardımcı olmak durumundadır. Bu durum köy ve şehirde farklılık gösterir. Köyde kadın, iş paylaşımında hem kendi rolünü hem de erkeğin rolünü üstlenmiş durumda. Bu hal, kırsalda yaşayan kadınların yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır. Esas itibarı ile kadın çocuk bakmak, ev işleri yapmak gibi bir iş paylaşımı ile yükümlüdür.

Akrabalık: Aile içinde erkeğin egemenliği, akrabalık olayında da hissedilir. Baba tarafı akrabaları anne tarafı akrabalarından daha yakın kabul edilir. Akrabalar arasında her zaman maddi manevi yardımlaşmalar mevcuttur. Bölgemizde kan kardeşliği, süt kardeşliği gibi sevgiye ve iyi niyetlere dayalı akrabalık görülmekte ise de bu çeşit ilişkiler değişmiş, eski önem ve yaptırımını kaybetmiştir

Komşuluk: Adıyaman ilinde komşuluk ilişkileri büyük önem taşımaktadır. Bu çeşitli sözlerle dillendirilir. “Ev alma komşu al” , “komşu komşunun külüne muhtaçtır”, Zaman içinde komşuluk ilişkileri aşınmaya başladı. Eskiden fakir komşusuna yardım etmek isteyen kişi, yardımın kimden geldiğini belli ettirmemeye özen gösterirdi. Komşuluk ilişkilerinde kadınların rolü daha fazladır.

Ölümlle İlgili Adet ve İnançlar

Bir evde ölüm olayı meydana geldiğinde, eğer ölen erkek ve ölüm yakası akşam olmuş ise erkekler bir odada ölünün başında bekler. Ölen kadın ise bu defa kadınlar ölünün başında beklerler. O gecenin sabahında ölü yıkanır. Camide cenaze namazı kılındıktan sonra ya el üstünde ya da cenaze arabası ile mezarda defin edilir. Cenaze ile birlikte bir şey gömülmez. Ölünün yakınları yas süresince tıraş olmazlar. Taziyeye gelenlere kahve, çay, sigara, ikram edilir. Ölümün üçüncü günü ölü helvası yapılır, mezarı ziyaret edilir. İlimizde ölünün çok yakınlarına, bu acı olaydan dolayı çok üzülen akrabasının sırtına mezar toprağından konur. Bu olayın o şahısta soğukluk yaratacağına ve olayı unutulacağına inanılır. Şehirlerde taziye üç gün, köylerde bu süre daha uzun sürer. Adıyaman’ının bazı yörelerinde yedi yaş veya daha küçük yaşta ölen çocukları günahsız oldukları gerekçesi ile büyüklerin mezarlığına defnedilmez. Mezar yapıları ölünün ekonomik ve sosyal konumuna göre, yakınları tarafından inşa edilir. Ölümünden kırk gün sonra kırkı çıkarılır. Mevlit okunur, hatım duası yapılır. Ölü adına hayırlar yapılır. Fakirlere sadaka dağıtılır.

7.4 Giyim Kuşam

Kadın ve erkek giyiminde yöremiz özelliklerini en iyi yansıtan, asırlar boyu süre gelmiş günümüzde ise hemen hemen yok olmaya yüz tutmuş yöresel kıyafetlerimiz bugün sadece kırsal yöredeki halkımız kısmen özelliklerini muhafaza eder şekilde giyinmektedir. Şehir merkezinden kadın ve erkek kıyafetlerine baktığımızda otantik halinden tamamen uzaklaştığı görülmektedir. Kırsal kesime oranla şehir merkezinden kadın kıyafetinin özellikle gençlerde eski giyim tarzından uzaklaştıkları görülmektedir. Avrupa’yı giyim şehir merkezlerinde erkek ve kadınlarda daha çok ilgi görmektedir. Blucin pantolon, etek bluz en çok tutunan kıyafetlerdir. Orta aş kadınlar çeşitli renklerden kumaştan fistan giyerler. Başlarını yazma ya da keten ile örterler. İslam kültürünün giyim üzerinde önemli etkisi vardır. Şehir merkezlerinde kadınlar sokağa çıktıklarında hızar denilen kara çarşaf giyerler. Günümüzde hızarın yerini uzun manto veya pardösü giyilir. Başlarına eşarp bağlanır.

Kadınlarda Giyim:

Kırsal kesimde, özellikle dağ köylerinde giyim ve kuşamda bozulma yaşanmamıştır. Kadınlar özel olarak yapılmış alttan çeneye takılan bir başlık giyerler. Başlık puşu denilen bir özel dokunmuş kumaş ile sarılıdır. Üzerlerine taç geçirilir. Taç gümüş işlemeli olup, kenarları gümüş paralarla ve altın takılarla süslenir. Bunun üzerine bir kaç metreyi bulan bir beyaz keten veya sırma işlemeli renkli ipekli bir kumaş ile örtülür. Genç kızlarda giyim ayrı, gelinlerde ayrı, orta yaşlılarda ayrı, yaşlı kadınlarda ayrı olur. Bu giyimlerde renk uyumu, dikim gibi hususlar itina ile ele alındığında, ilimiz kadın giyiminin, çağdaş kabul edilen Avrupa’yı giyimden çok daha iç açıcı, estetik yönden daha hoş olduğu görülür. Genç kızlar da çeşitli kumaştan, yapılan fistan giyilir. Başlarına taç bağlanır. Taç ‘kezi’ denilen örgülerle birlikte başa bağlanır. Fistanın

üstüne “kutık” denilen bir gömlek giyilir. Gelinler, zün denilen ağır ve pahalı kumaştan yapılan üç etek giyerler. Başları fes, fesin etrafı gümüş veya altın takılarla süslenir. Bellerine “ben” bağlanır. Fesin alt tarafı puşu ile bağlanır. Üstüne renkli sırma işlemli ipekten bir tülbent ile örtülür. Orta yaşlı kadınlarda farklı olarak örtülen tülbentin yerine beyaz keten örtülür.

Yaşlı kadınlarda pahalı olan kumaşların yerini daha sıradan kumaşlar tutar. Sırma işlemli puşu “şeer” daha ucuz bir kumaştan olur. Gelin ve kadınlar “ben” dedikleri bir kumaş ile bellerini bağlarlar. Tüm kız ve kadınlarda iç çamaşırları, “kıras” dedikleri bir köynek, “derpe” dedikleri bir uzun don giyerler.

Erkeklerde Giyim:

Şehir ve kırsal kesim giyimde de farklılıklar gösterir . Tarlada ve işte çalışan erkek giyimlerinin kolay olması esastır. Kadın kıyafetlerindeki değişiklik sürecini erkek kıyafetlerinde de görmek mümkün. Gençlerin giyiminde kot pantolon, kot montlar hakim. Son yıllardaki hızlı değişim giyim kültürümüzde kalıcı etkiler bırakmıştır. Dağ köylerinde kıl kumaştan yapılmış şalvarlara rastlanmaktadır. Kıl ve yünden dokunmuş aba bazı yerlerde giyilmektedir. Erkeklerde kıras ve derpe dedikleri köynek ve uzun donları giyerler. Bunların üstüne kutık ya da işlik dedikleri gömlek giyilir. Erkekler başa puşu sararlardı. Şimdilerde bunun yerine şapka giyilmekte ya da baş açık dolaşmaktadır. Tüm bu hızlı değişime rağmen birçok yörede giyim kültürümüzün özünü yansıtacak öneme ve değere sahip kıyafetlerin büyük bir zevkle giyildiği gözden kaçmamaktadır.

Takı ve Süs Eşyaları:

Adıyaman il genelinde altın takılara büyük önem verilir. Kıramus, şekke, pillik, beşi bir yerde, hab, zincir, bilezik (bazıng), yüzük, (gustirk) halhal ,küpe(guhar) ,kazi, ata, yarım, çeyrek ve gerdanlık isimleri ile adlandırılan takılar takılır. Eskilerde kadınları alımlı göstermek maksadına yönelik takı takmak, şimdilerde ailenin ekonomik, sosyal konumunu ortaya koymaya yönelik olarak takılmaktadır. Altın ve gümüş gibi mücevherleri almak ekonomik güvence ile de izah edilir.

7.5 HALK OYUNLARI

Halk oyunları(dansları) ait olduğu yörenin yaşantısını, yaşam içindeki mutlulukları, insanların doğa ile savaşımını, neşe ve kederlerini yansıtır. Her oyunun bir hikayesi vardır. Zamanla bu hikayeler insanların beden hareketleri ile bütünleşir, oyun haline gelir. Biz burada Adıyaman’da oynanan oyunların hikayelerini anlatmayacağız. Oynanan oyunların adlarını ve kısa açıklamasını vermekle yetineceğiz. Oyunlarımız erkek ve kızların kol kola girerek oynadıkları gibi yalnız erkek veya yalnız kız (kadın) ile de oynanır.

Simsimi: Köy düğünlerinde sevdiğine iyi görünmek için erkekler tarafından oynanan hareketli bir oyundur.

Sal - Kelek: Adıyaman Samsat ilçesinde geçtiği söylenen bir hikayeden gelir. Fıratı geçen bir düğün alayının suya kapılması sonucunda gelinin boğulması üzerine olay oyunlaştırılmıştır. Bu oyun Aziz Çelik tarafından derlenmiştir.

Düz (Çeçen Kız): Bu oyun da Samsat ilçesinde geçer. Fakir bir kızın sevdiğine kavuşamaması hikayesi üzerine kurgulanmıştır. Ağıt eşliğinde oynanan bir oyundur

Tirgi(Türkan): Bu oyunda sevdiğine kavuşamayan bir kızın, ALLAH a yalvararak taş olmasını istemesi üzerine dileği kabul olur ve kız taşa dönüşür. Halen bu taşın bulunduğu yere “Çiyaye Tirge” denir. Oyun bu olay üzerine kurgulanmıştır.

Govend (Halay): Kız ve erkek tarafının mutluluklarını, neşelerini ispatladıkları ve kadın erkek birlikte ya da ayrı ayrı oynadıkları bir oyundur.

Galuç: Galuç ürünlere zarar veren bir ottur. Hayvanlara da zarar verir. Oyun Kahta ilçesi Hallan köyünde geçer. Pamuğa Galuç'un zarar vermesi üzerine ortaya çıkmıştır. Oyun tarlada elinde Kalunc (Galucu kesmeye yarayan küçük orak) bulunan oyuncular tarafından oynanır. Oyun kız - erkek birlikte oynanır.

Ayrıca Hallaç, Diggı, Barış, Gırani, Hellican, Koçeri, Kımıl, Kaynana, Lorke, Berde, Deriko, Kudaro, Senik vs.

Oyunlarda Geleneksel Giysiler

Erkek Giysileri: Başa giyilene kum” denir. Düz kumaş üzerinde çeşitli desen ve renkte işlenmiştir.

Gömlek: Yakasız ve kolları düğmesizdir. Kol uçları yırtmaçlı ve boldur. Kumaşı beyaz olup koyu renk ince çizgilidir.

Yelek: Gömleğin üzerine giyilir. Yarım kollu, kahverengi, kırk düğmelidir. Önü kumaş diğer yerleri kısmen ipeklidir. Bazı dağ köylerinde bu yelek yerine kolsuz ve kumaşı renkli olan cepken giyilir.

Şalvar: Siyah, kahverengi, mor yün ve kıldan tezgâhta ya da elde dokunmuş kumaştan yapılmıştır. Uçkuru ise yönden yapılmıştır.

Kuşak: Bele bağlanan, yünden yapılmış, şal kuşaklar kullanılır.

Aba: Erkekler giyer, yün ve kıldan dokunmuştur. Aba giyildiğinde ayağa çarık ya da Antep işi yemenisi giyilir.

Çorap: İşlemeli yün dokumadan olur.

Kız Giysileri:

Başlık: Fes üzerine dikilmiş taş takılır. Sırmalı puşunun üzerine de kalın beyaz keten örtü bağlanır. Saçlara arkadan püskül bağlanır. Keten örtünün ve diğer giysiler bekar kızlar, nişanlı kızlar ve evli kadınlarda ise farklıdır. Kadın üç etek (zun) giyer. Uç etek ipekli kumaştan yapılmıştır.

Ben: (Kuşak): yünden, renkli dokumadan yapılan kuşak bağlanır.

Bervang (önlük): Şıma (Mum) ile desen verilen önlük bağlanır.

Derpe : ipekli uzun dondur. Ayağa yünlü ipekli desenli çorap ve yemeni (sol) giyilir. Aşağıda resmi duruşunu verdiğimiz erkek ve kız figürleri bölgemiz folklorik giyimini yansıtmaktadır.

Adıyaman'da Kullanılan Enstrümanlar:

Köyde ve ilçe merkezlerinde geleneksel olarak davul ve zurna vazgeçilmez çalgılardır. Ayrıca kaval ve arabana köylerde önemli bir enstrümandır. Şehir merkezlerinde bağlama, keman, cümbüş, def, arabana, darbuka, klarnet bilinen ve çalınan enstrümanlardır. Esas itibarı ile yörenin geleneksel enstrümanları davul, zurna, kaval, bağlama, cümbüş, zilli deftir. Erabana dinsel ayinlerde çalınır.

Çocuk ve Gençlerin Oyunları

Çocuk oyunları hem sportif amaçlı hem de boş vakitleri hoş geçirmeyi amaçlar. Oyunlar erkek ve kız çocukları için farklılıklar gösterir. Erkek çocukların oyunları daha çok geniş alanlarda oynanırken, kız çocuklarının oyunları kapalı mekanlarda geçer. Çocuk oyunları modem okullaşma dönemlerinden önceki oyunlar ve geleneksel oyunlar olarak iki kısma ayırmak mümkündür. Okullarda beden eğitimi derslerinde çocuklara oynatılan oyunlar kaynağını bölgede oynanan oyunları geliştirerek uygulanmasından ziyade, batı kaynaklı oyunlar aynen uygulanmaktadır. Bu yöntemde çocukların ve gençlerin oyunlarını spor amaçlı bir niteliğe dönüşmesine mani olmaktadır. Çocukların ve gençlerin oyunları spor uzmanları tarafından yerellikten çıkarılarak daha modernize edilebilir. Daha çok köylerde çocuklar tarafından oynanan birkaç oyunu bölgesel adları ile tanıtmaya çalışalım:

Topaç: Tek çocukla oynanır. Ağaçtan yapılan ve ucunda özel hazırlanmış demir parçasına ip sarılarak, ipin bir ucu çocuğun elinde kalacak şekilde hızla yere atılır. Yere düşen deleme hızla dönmeye başlar. Döndürme yarışmaları yapılır.

Çelik Çomak: Tek çocuk oynar. Bir metre kadar uzunlukta bir değnek ile bir karış uzunlukta bir kısa çubuk ile oynanır. İki taş arasına konulan çubuk uzun değnek ile en uzak yere atılmaya çalışılır. Bu oyun tarz olarak biraz beyzbola benzer. Çocuklar tarafından sıra ile oynanır. Belli bir uzaklığa ve üst üste konulan yassı taşlar bir başka taş ile düşürülür. En fazla taşı düşüren çocuk oyunu kazanır. Bir bilek uzunluğunda ucu sivri kazıklar, yumuşak bir zeminde yere çakılarak, rakibin kazığı düşürülmeye çalışılan bir oyundur. İstendiği sayıda çocuk tarafından oynanabilir.

Saklambaç: Cezalı çocuk bir süre gözlerini kapatır. Bu sürede diğer çocuklar çevrede uygun gördükleri yerlere saklandıktan sonra cezalı gözlerini açarak saklananları aramaya başlar, ilk gördüğü oyuncu cezalı olur. Oyun bu tarzda devam eder.

Pirrik: Oyuncular iki taraftır. Oyun istendiği kadar oyuncu ile oynanır. Bir taraf korumakla görevlidir. Öteki taraf kaleyi almakla görevlidir. Kaleyi koruyan oyuncular, kaleyi almak isteyenler elleriyle dokunduğunda birini saf dışı etmiş sayılır. Kaleyi almak isteyen, kale ile koruyan arasından geçince bir korucu kaybetmiş sayılır. Oyun

bir tarafın yenilmesi ile sona erer.

Mendil Saklama: İstendiği kadar çocuk tarafından oynanır. Aralıklı oturarak bir halka oluşturulur. Bir çocuk halkanın etrafında dolaşarak, oturan çocuklardan birinin arkasına mendili bırakarak yoluna devam eder. Bu süre içinde mendilin arkasında olduğunu görmeden saklanır. Mendili dolaşırken yakalarsa ebe olmaktan kurtulur. Oyun bu şekilde tekrarlanır.

Mendil Kaçırma: İstenilen sayıda çocukla oynanır. Belli bir aralıkla karşılıklı duran iki grubun arasına tam orta yerinde bir çocuk elinde mendil tutar. Gurubun başında duran çocuklar aynı anda komutla mendili almaya çağrılır. Mendili ilk alıp kendi tarafına kavuşan kazanır. Oyun bu tarzda devam eder.

Gülle: Her oyuncu çocuğun bir yuvarlatılmış taş veya bilyesi ile oynanır. Düz bir alanda aralıklı olarak cincik dikilir. Sıra ile belli bir mesafeden bu cinciklere nişan alınarak parmak uçları ile gülle veya bilye atılır. En fazla cinciği düşüren oyuncu kazanır. Oyun cincikler bitinceye kadar devam eder

Beştaş: Bu oyun genellikle kız çocukları tarafından oynanır Beş tane nohuttan büyük taş yere atılır. Bunlardan biri yukarı atılırken yerden bir taş alınır. Sonra bir taş atılırken yerden iki taş alınır. Bu üç, dört taş ile devam edilir. El ile bir köprü kurularak beş taşın köprüünün altından geçirilmesi sağlanır. Bunu hatasız yapan taraf oyunu kazanmış sayılır.

İp atlama: Kız ve erkek çocuklar oynar. Uzunca bir ipin iki ucundan tutularak üzerinden atlanır. Bu atlayışı en çok yapan oyunda galip sayılır.

Tek Adım: Erkek oyunu olmasına rağmen, kız çocukları da oynar. Bu oyun bir noktadan tek adımla en uzun noktaya atlamayı hedef alır. Bugün olimpiyat oyunlarında oynanan bu oyun bölgemizde köy gençlerinin belli başlı oyunlarından.

Üç Adım: Bu oyun istenilen sayıda oyuncuyla oynanır. Belirlenen bir noktadan koşularak üç adımı en fazla atan oyuncu kazanır. Bu oyun olimpiyatlarda da oynanır.

Dört Adım: Tek adım ve üç adımda olduğu gibi oynanır. Ancak bu dört adım-la tamamlanır. En uzun mesafeyi atlayan oyuncu kazanır.

Kuvvet Taşı: Yetişkinlerin oyunudur. 5 ila 10 kg ağırlığında bir taş bir noktadan ileriye atılır. En fazla mesafeye atış yapan genç, oyunu kazanır. Olimpiyatlardaki gülle atışını andırır. Bu oyun daha küçük bir taş ile de oynana bilinir.

Ay Taşı: Gece oynanır. Bir kireç taşı, iki gruptan oluşan oyuncuları bir grubu tarafından en uzak yere fırlatılır. Gece karanlığında bu taşı bulan oyuncu kale olarak belirlenen yere doğru koşar. Bunu fark eden diğer tarafın oyuncuları, taşı bulanın elinden almaya çalışırlar. Bu oyun bir tarafın galibiyeti ile sonuçlanır. Oyun biraz da Amerikan futbolunu andırır.

Çukura Gülle Atma: İstenilen kadar oyuncu ile oynanır. Yumurta büyüklüğünde açılan bir çukura belli bir uzaklıktan güllenin konulmasına çalışırlar. Gülleyi çukura

önce koyan oyuncu oyunu kazanmış sayılır.

Dokuztaş: Bu oyun yetişkinlerce oynanır Bir zeka oyunudur. Bir tahta, taş veya yere iç içe üç kare çizilir. Karelerin dört kenarları ortadan birleştirilir. 24 kesişen nokta oluşur. İki kişi ellerindeki dokuzar ayrı renkteki taşları sıra ile istedikleri kesişen noktalara koyarlar. Aynı hat üzerinde üç taşı sıralayan taraf, diğer tarafın bir taşını alır. Karşılıklı taşı biten oyunu kaybeder. Bu oyunu daha küçük yaştakiler üç taş ile oynarlar.

Kalpir: Yetişkin gençlerce oynanır. Mart ayının üçüncü haftasında bir araya gelen gençler aralarında bir genci kadın kılığında giydirebilirler. Elleri uzun değnekleri ve torbaları ile mahallenin ya da köyün evleri ziyaret edilir. Ziyaret edilen evlerden kuru yemişler toplanır. Toplanma sırasında şarkılar söylenir. Toplanan yemişler toplu halde bir evde hep beraber şarkılı türkölü bir şölen ile yenir. Düğünlerde de oynanır. Düğünün biteceği günün akşamı bir grup genç düğünü şenlendirmek için bir temsil düzenlerler. Gençlerden biri makyaj ile yaşlı birini canlandırır. Bir genç ise bir kadını canlandırır. Bir başka genç de arabı (zenci) canlandırır. Bu insanların bir de köpekleri vardır. Bu insanlar köyden geçerlerken düğün sesini duyarlar ve misafir olurlar. Elleri uzun değnekleri ve sırtlarında torbaları ile düğün halayına katılırlar. Halayda oyun oynarlarken, köy gençlerinden biri yaşlı adamın genç karısını kaçıtır. Bu olaya hayıflanılan ihtiyar, çaresizlik içinde Arap adamı ve köpeği ile köyü terk eder. Temsil sona erer.

8. HİKAYELER

Hikayemiz SEYİT KUREŞ'in hikayesidir. Seyit Kurüş, Hicri 535 miladi 1141 yılında Hısn-ı Mansur (Adıyaman'da) doğmuştur. Adı Kurüş künyesi Mahmud'tur. Babası SEYİT ŞEYH MİKAIL Hısn-ı Mansur'da müderislik yapmaktadır. SEYİD ŞEYH MİKAIL erkek çocuğu yoktur. Erkek çocuğu toplumumuz için önemlidir. Seyid Şeyh Mikail'in hanımı hamile kalır. Günü geldiğinde Seyid Şeyh Mikail'in bir oğlu olur. Doğumda ebelik yapan kadın Seyid Şeyh Mikail'e müjde vermek üzere Şeyhin huzuruna gelerek, Kürtçe Şeyhe, "kara kaş kara göz bir oğlun oldu" anlamına gelen "Kure Reş" der ve müjdesini aldıktan sonra dışarı çıkar. Bundan böyle halk arasında kara kaşlı kara gözlü esmer çocuk anlamına gelen "Kur" (Oğlan) ve "Reş" (esmer) esmer çocuk KUR-Ş olarak tanınmaya başlandı.

Halk arasında adı Kurüş olan Mahmud ilk ve orta mekteplerini Hısn-ı Mansur'da okudu. Yüksek öğrenimini Musul'da tamamladı. Hısn-ı Mansur'a dönerek babasından fıkıh, felsefe ve öteki dini dallarda dersler aldı. Babasının elinden Seyid, Şeyhlik hırkasını giyip icazetnameyi aldıktan sonra Seyid Şeyh oldu. Babasının izni ile haccı olmak üzere il-km Medine'ye gitti. Orada bulunan Hz. Muhammet, Hz. Fadime, Hz. Hasan, İmam Zeynel Abidin, İmam Muhammet Bakır ve İmam Caferul Sadık'ın türbelerini ziyaret etti. Oradan Necef'e giderek Hz. Ali'ye izafe edilen türbeyi ziyaret etti. Karbeleya giderek Hz. Hüseyin ile 72 Kerbela şehidinin türbelerini ziyaret etti. Bağdat yakınındaki Kazimiye şehrine giderek İmam Musa Kazım ile Muhammet Taki ve İmam Ali Naki'nin türbelerini ziyaret etti. Samara'ya giderek İmam Muhammet Mehdi'nin dergahını ziyaret etti. Hakkari iline bağlı Beytüşşebap kasabasına giderek imam Hasan - ül Askeri'nin türbesini ziyaret etti. Oradan İran'ın Meşhed şehrine

giderek imam Rıza'nın türbesini ziyaret etti. Oradan da Hısn-ı Mansur'a ve babası ile birlikte talebe yetiştirmeye devam etti. Bir müddet sonra babası Seyid Şeyh Mikail vefat etti. Seyid Kurüş hacı olduğundan kendisi ne "Hacı Kureşü kur" diyorlardı. Lakabı ise duru anlamına gelen Zelal Kureş'dir.

Seyid Kureş'in atalarının 7. yy da Emevilerin baskısından Hısn-ı Mansur'a sığındıkları rivayet edilmektedir. Seyid Kureş'de 13. yy da Moğol ordularının bölgeyi istila etmeleri üzerine, baskılar karşısında aileleri ve talipleri ile birlikte bir kısım Seyid, Hısn-ı Mansur'un kuzeyindeki sam dağlık bölgede kalırken, Seyid Kureş, "Bo Masır" adı ile bilinen Seyid Şah Menşur ve Seyid Şeyh Ebu - 1 Vefanın sümbülünden gelen Ağuçandlı Seyidler Hısn-ı Mansur'dan göçerek Dersime gidip yerleştiler.

Seyid Kureş oğulları ile birlikte Bağeyin şehrinin karşısındaki Çellekas köyüne, Seyid Şah Menşur Mıxundi köyüne, Ağuçandlı Seyitler'den bir kısmı Hozat'ta, bir kısmı da Harput'un Sün köyüne yerleştiler. Sonraki tarihlerde Ağuçandlı Seyidlerden ayrılan bir kol Erzincan'a, bir kol da Malatya'nın köylerine yerleştiler. Seyidler Hısn-ı Mansurdan Dersim'e göçtüklerinde Kürtçenin Kurmançî lehçesi ile konuşurlardı. Günümüzde Kurüşanlı Seyitler Kürtçenin Dımili lehçesini, Ağuçandlılar ile Bo Masırlar Kürtçenin Kurmancî lehçesi ile konuşmaktadırlar.

Seyidler Dersime yerleştikten sonra yerli halk gelip Seyidlerin dergahlarına "Talip" oldular.

Seyit Kureş olarak tanınan Seyid Şeyh Mahmud'un seceresi Hz. Hüseyine dayanmaktadır. Seyid Kureş, Seyid Şeyh Abdal Musa'nın kızı ile evlidir. Seyid Şeyh Musa, Abdal Musa olarak tanınmaktadır. Türbesi Hısn-ı Mansur'un (Adıyaman'ın) Kerkişin köyündedir. Abdal Musa'nın tekkesi Antalya'nın Elmalı ilçesindedir.

Seyid Kureş'in oturduğu yere Çellekas denilmesinin sebebi, köyün altındaki çevliğ de Seyid'in çille hanesinin olmasındandır. Seyid Peri suyunun 500 m uzağında büyük bir kayayı oyarak bir oda yeri kadar yer açmıştır. Başka bir kayadan kapı yapmıştır. Her yıl bu odada 12 gün ama ekmek yiyerek çile çıkarırdı. Bu ibadete Çelle denir. Bu ibadet halen bir kısım din adamlarınca yapılmaktadır. Seyid Kurüş bir müddet sonra Nazimiye yakınındaki Dera Zeve köyüne yerleşir. Sonraki yıllarda bu köye "Deva Kureso" adı verilir. Deva Kureso denilmesinin sebebi yedi Kureş'in dergahının bu köyde bulunmasındadır. Seyid Kureş yaşlandıkça tekrar Hısn-ı Mansur'a gitmek ister. Öldüğünde Hısn-ı Mansur'a defnedilmek ister. Seyid Kureş'in naşı Gazianteb'in Çingife (Yavuzeli) ilçesinin Zarar (Yukarı kayabaşı) köyüne defin edilir. Türbesi bu köydedir.

Bir Ayaklanma Hikayesi

Kimi belgelerde Baba İshak - i Harici, Kiminde İshak - i Şami, Kiminde de İshak olarak

tanıdığımız Baba İshak (Bay İshak) anlatacağımız ayaklanma hikayesinin kahramanıdır.

Hikayemiz 1240 yılında Hısn-ı Mansur (Adıyaman) da geçmektedir.

Olay Anadolu'da, Anadolu Selçuklu devletinin hüküm sürdüğü dönemde geçmektedir. Anadolu Selçuklu sultanı 2. Giyaseddin Keyhüsrev'dir. Konya'daki sarayında zevk - u sefa içinde yaşayan sultana karşı halkın hoşnutsuzluğu gün geçtikçe artmaktadır. Halk fakir ve bir kurtarıcı beklemektedir.

Anadolu'nun yerleşik halklı olan Rumlar, Ermeniler, Kürtler ile otantik halk topluluklarının yanında Anadolu'ya, yakın zamanda gelen Türkmen boylarının yerleşik düzene geçme çabaları sürerken, bu halkların dini inançlarında, kültürlerinde, siyasal, toplumsal anlayışlarında, ekonomilerini iyileştirme çabalarında bir değişim ve dönüşümün çok hızlı yaşandığı gözlemlenir. Anadolu halklarının sahip olduğu

Zerdüştilik, Musevilik, Manizm, Hıristiyanlık, Şamanizm ve İslamiyet gibi dini inançlar iç içe yaşanmakta, birbirine karşı üstünlük mücadelesinde kıyasıya çaba içindedirler. Bu dinlerin birbirlerini tasfiye etme süreçleri yaşanırken, tüm bu dinlerin karışımından yeni dinsel inançlar ortaya çıkmaya başladı. Her yeni oluşum, halk yığınları için yeni bir ümit olarak varlığını sürdürdü. Birden fazla dinin, halk içinde etkisini sürdürüp harmanlanarak süreç içinde yeni dinsel (Heterodoks) oluşumlar ortaya çıktı. İslamiyet'in gelişip güçlenmesi ile birlikte, iktidara sahip olanlarla, muhalif güçler arasındaki mücadelelerden yeni dinsel yorumlamalar ve giderek kaynağından uzaklaşan yeni yapılanmalar ortaya çıktı. Dini bilginlerce İslamiyet'in farklı yorumlanması ile mezhepler, tarikatlar oluştu. İslamiyet'in yeni yorumlara tabi tutulmasındaki masumane niyetlerin yanında, bu niyetlerini siyasi amaçlarına tahvil ederek iktidara taşımaya veya toplumsal liderliklerle sürdürme niyet ve çabaları devam etti. Çoğu zaman bu mücadeleler sayışlara, çatışmalara, ayaklanmalara, cinayetlere, katliamlara ve suikastlara kadar vardı.

Hısn-ı Mansur(Adıyaman), güney toroslarının güneyinde, Fırat nehrinin kuzeyinde coğrafi olarak etrafı bir taraftan sarp dağlar, bir taraftan geçilmesi güç Fırat nehri ile çevrilidir. Kuzeyden veya güneyden gelebilecek saldırılara karşı doğal koruma içindedir. Hısn-ı Mansur'un bu doğal konumu, bölgenin dış dünya ile temasa geçmesine dezavantajlar taşınmaktadır. Birçok dinsel ve mezhepsel akımın hayat bulmasına, gelişip yayılmasına da imkan vermektedir.

Hikayemizin kahramanı Baba İshak (Bay İshak), Hısn-ı Mansur(Adıyarnafı - Semsur) bölgenin eski merkezi olması itibarı ile Samsat'ın yakınında bulunan Keferdız köyündedir. Samsat, Hıristiyanlık tarihinde değişik ve sıkça ortaya çıkan, birden fazla dinin karışımından (Heterodoks) meydana gelen mezhep oluşumlarının merkezi durumundadır. Bu özelliklere sahip bir bölgenin insanı olarak, Baba İshak'ı yakından tanımaya çalışalım:

Heterodoks mezhep yapılanmalarının yoğunca yaşandığı bir bölgenin insanı olarak, Baba İshak bu yapıya uygun bir gelişim içinde dinsel kimliğini tamamlamıştır. Kimi tespitlere göre Baba İshak Rum asıllı olup Müslümanlığı kabul eden bir aileden geldiği ifade edilmektedir. Amacı Amasya'da bir Rum İmparatorluğu kurmaktır. Hedefinde başarılı olması için sözde Müslümanlığı kabul etmiştir. Kimi gözlemcilerde göre de Baba İshak Hıristiyanlık - Müslümanlık karışımı bir doktrin geliştirmek istemiştir. Kimi gözlemciler de Baba İshak'ın Süleymaniye şehri dolaylarından gelip Hısn-ı Mansur'un Keferdız köyüne yerleşen Nasturi Kürtlerinden bir aileden olduğudur. Bize göre doğru olan gözlem budur.

Baba İshak iyi bir dini eğitim görmüştür. O dönemler medrese eğitiminin ileri düzeyde olduğu düşünülürse, Baba İshak'ın bu imkanlardan yararlandığı anlaşılmaktadır. Baba İshak, iyi bir eğitim gördükten sonra, İran'da Alaaddin Muhammed adında bir İsmail - i aliminden Batniliğin kurallarını öğrenmiş, daha sonra Anadolu'ya gelerek Yozgat'ta bulunan Baba İlyas'ın himayelerine girmiştir. Bir süre Baba İlyas'ın hizmetinde bulunduktan ve güvenini kazandıktan sonra, Baba İlyas'ı temsilen Hısn-ı Mansur'a baş halifesi sıfatı ile gelmiş ve çalışmalarına başlamıştır. Dinsel konulara hakim, etkili konuşma gücüne sahip, insanları ikna etmede yetenekli olan Baba İshak kısa süre içinde bölgede ünlenir. İnsanlar akın akın Baba İshak'ın hizmetine girmek üzere yollara düşerler. Yoğun bir sevgi çemberi içinde bulunan Baba İshak'ın hidayete erdiği, keramet sahibi olduğuna inanılır. Müritleri ve sevenleri ona ölümüne bir sadakat ile bağlı idiler. Bağlılıklarını ve yakınlığını 'Bavik' kelimesi ile anlatırlardı. Baba İshak, bölge insanların üzerine kurduğu bu dinsel otoriteyi siyasi başarıya dönüştürmek istiyordu. Halkın yokluk ve sefaleti, onun amaçlarına zemin hazırlıyordu. Konya'daki sultanın, halkın sorunlarından uzak, sefa içinde yaşaması Baba İshak'ın haklılığını

pekiştiriyordu. Merkezi otoriteye karşı hoşnutsuzluk artmakta idi. Baba İshak bu doku üzerine hazırlıklarını yapıyordu.

Yozgat'ta bulunan Şeyhi Baba İlyas, orta Anadolu'da önemli bir güçtür. Baba İlyas'ın gücü giderek Sultanı endişelendirmeye başladı. Şeyhin büyüyen gücünü hazmedemeyen çevreler, onu Sultana jurnallamaya başladılar. Neticede sultan askerlerini Baba İlyas'ın üzerine gönderir. Bunu haber alan Baba İlyas yanına müritlerini alarak zaviyesini terk eder. Amasya Kalesine sığınır. Baba İlyas masumiyetini Sultana anlatamaz.

Baba İshak, Şeyhi Baba İlyas'ın sultana karşı ayaklandığını ve Amasya kalesinde mahsur kaldığını haber alınca, ayaklanma zamanının geldiğine karar verir. Baba İshak müritlerinden, yoksul köylülerden ve göçebe hayatı yaşayan Türkmen oymaklarından meydana getirdiği silahlı gücü ile önce Keferdiz'i ele geçirir. Sonra Hısn-ı Mansur (Adıyaman -Semsur), Kahta, Gerger'i ele geçirir. Baba İshak Malatya'ya doğru ilerler. Yol boyunca kuvvetlerine yeni katılımlarla daha güçlenir. Malatya valisi, tehlikenin yaklaştığını görünce, karşı koymak üzere Selçuklu askerlerinden ve Hıristiyan halktan topladığı kuvvetlerle Baba İshak'a karşı koymaya çalıştı ise de yenilmekten kurtulamadı. Vali bu kez Kürtlerden topladığı yeni güçleri ile karşı koymaya çalıştı. Ancak bu kez de yenilmekten kurtulmadı. Bu zaferinden daha güçlü çıkan Baba İshak Elbistan'a yöneldi. Bu kenti de aldıktan sonra öncü güçlerini Sivas üzerine gönderdi. Sivas şehrinin sakinleri şehri ve kendilerini korumak üzere gösterdikleri büyük çabalara rağmen, şehri teslim etmekten kurtulamadılar. Selçuklu güçleri büyük çabalara rağmen şehri teslim etmekten kurtulamadılar. Selçuklu güçlerine karşı kazanılan bu zaferden sonra Baba İshak kuvvetlerini Amasya şeyhinin mahsur kaldığı Amasya'ya yöneldi. Kazanılan zaferlerden yüksek bir morale sahip olan Baba İshak kuvvetleri, kendilerine yeni katılımlarla kalabalık bir sayıya ulaştı. Güzergahlarındaki Tokat şehrini ele geçirdikten sonra, Amasya önlerine gelmiş oldular. Gelişmelerden ürken ve saltanatının tehlikede olduğunu düşünen sultan, Konya'yı terk edip Kubadabad 'a sığındı. Büyük bir ordu hazırlayarak Amasya'ya gönderdi. Baba İlyas'ın sığındığı kale kuşatma altına alındı. Zorlu bir çatışmadan sonra Baba İlyas, Sultan'ın kuvvetleri karşısında yenilmekten kurtulamadı, Çatışma alanında Baba İlyas'ın cesedi diğer cesetler arasında bulunmakta idi. Çatışmada Baba İlyas'ın öldüğünü haber alan Baba İshak, bütün güçlerini Sultanın üzerine saldırttı. Sultanın kuvvetleri bu yoğun çatışma karşısında şaşkınlığa uğradı. Korkunç bir çatışmadan sonrada Baba İshak güçleri Sultanın güçlerini hezimete uğratmış ve komutanları çatışma alanında ölmüştü. Bu zafer sarhoşluğu ile Baba İshak güçlerini Konya üzerine yöneltti. Güçlerinin bu hezimetinden iyicene korkuya kapılan sultan, Erzurum'dan yeni güçler getirterek, Kayseri yakınlarında, Baba İshak güçleri ile yeni bir çatışmaya girdi. Bu çatışma da Baba İshak'ın zaferi ile sonuçlandı. Baba İshak bu zaferin coşkusu ile Konya'ya lan yürüyüşüne devam etti. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev gelişmelerin ciddiyeti karşısında Türklerden, Kürtlerden, Gürcülerden ve Rumlardan meydana getirdiği güçlü bir ordu ile Kırşehir yakınlarında Baba İshak kuvvetleri ile çetin bir çatışmaya girdi. Sultanın ordu komutanları cephenin ön saflarına Rum askerlerden oluşan zırhlı güçleri yerleştirdi. Uzun ve şiddetli bir çatışmadan sonra Baba İshak güçleri yenildiler. Baba İshak bu son çatışmada yaşamını yitirdi. Korkunç bir yenilgiye uğrayan Baba İshak'ın kuvvetlerinden bir kısmı kılıçtan geçirildi.

Baba İshak'ın mezarının nerede olduğu halen bilinmemektedir. Anadolu'daki ayaklanmalardan biri olan Baba İshak ayaklanması da böylece bitmiş oldu. Bu ayaklanma hikayesini kitabımıza almamızın maksadı, ayaklanmanın başında bulunan Baba İshak'ın Adıyamanlı olmasıdır.

8.1 EFSANELER

Her efsanede bir toplumsal yaşam gerçekliği gizlidir. İnsanlara atfedilen gizli güçlerde, toplumun dışı vurulamayan arzuları vardır. Olağanüstü güçlerden medet ummak; bu bakıma insanların olayların üstesinden gelemeyişlerinin, bahşedemeyişlerinin gizli bir ikrarı vardır.

Yöremizde de benzer olaylar efsaneleştirilmiştir. Bir fakirin gönül zenginliği göz tokluğu misafirperverliğinin anlatıldığı hikayeler vardır. Anlatacağımız hikayelerde de yukarıda anlatmaya çalıştığımız toplumsal gerçeklikleri görmek mümkündür.

Dua ile Bağdat'ın Zaptı

Bugün türbesi şehrimizin kuzeyindeki ZEY (Zag) köyünde bulunan Şeyh Abdurrahman Erzincaniye Osmanlı sultanı IV. Murat askerleriyle birlikte Şeyh Abdurrahman Erzincani Sultan ve askerlerine küçük bir tencerede yemek hazırlar ve bütün askerlerini bu küçük tencerede hazırladığı yemekle doyurur. Askerlerin atlarını ahırdaki az miktar arpa ve saman ile doyurur. IV. Murat Şeyhin bu mucizeleri karşısında hayretler içinde kalır. Şeyh Abdurrahman Erzincaniden Bağdadın zaptı için dua etmesini ister. Sultan Murat Bağdat dönüşü tekrar Şeyhe uğrar öldüğünü öğrenince üzüntülerini belirterek türbesini yaptırır.

Mehmet Uryan (çıplak dede)

Feodal dönemde , tarımda kullanılan hayvanlar kıymetlidir. Hizmet hayvanları içinde öküzün yeri kutsallık derecesindedir.

Rivayete göre bir ağanın azabı (feodal dönemde karın tokluğuna hizmet gören kişi) olan Mehmet Uryan isminde bir kişi ağanın hizmetlisi olarak çalışmaktadır. Mehmet Uryan her gece ahırdaki hayvanların barındığı yerleri iyice temizler, yeterince temizlenip temizlenmediğini hayvanlar yattığında incinip incinmediğini kontrol etmek maksadıyla elbiselerini çıkarır. Çıplak bir halde hayvanların yattığı yerde yuvarlanırmış. Bununla hayvanların yerlerinin rahat olup olmadığını anlamak istermiş.

Bu hizmetini herkesten gizli tutmuş başkalarının bu davranışını görmesini istemezmiş. Günün birinde Mehmet Uryan'ın yaptığı bu hareket binleri tarafından görülmüş ve başkalarına anlatılmaya başlanmış. Bunu duyan Mehmet Uryan bir daha görülmemek üzere kayıplara karışmış. Onu bir daha gören olmamış.

Bugün çıplak dede olarak bilinen mekan etrafı gür ağaçlarla kaplıdır. Bu ağaçların muhafazası titizlikle yapılmaktadır. Ağaçlardan bir dalın kesilmesi günah kabul edilir.

Ayrıca çevrede hırsızlık yaptığından şüphelenilen kişiler bu mekana getirilerek yemin ettirilir.

Ağaç sevgisine hizmet ettiğine inandığımız bu mekanın yaşaması, yaşatılması ve bu inanca saygı gösterilmesi gerekir.

9. SANATSAL ALANDA ESERLERİYLE TANINAN ŞAHSİYETLER

Adıyaman halkının ekseriyetinde musiki ve şiire karşı açık bir ilgi mevcuttur. Büyük tasavvuf adamları kuvvetli şairler yetişmiştir. Güçlü bir potansiyel vardır. Güzel sanatların çeşitli dallarında dünyaca ünlü şahsiyetlerin yetişmemiş olmasını tarihi süreç

içinde kendi doğal yapısı ile gelişimini esas alan öğretim faaliyetlerinin olmamasındandır.

Bu cümleden olmak üzere Adıyaman ve çevresinde tanınan şair, hikaye yazarı, ressam, heykeltıraş ve diğer şahsiyetleri doğum tarihlerini gözeterek ürünlerinden örneklerle tanıtmaya çalışacağız.

KÜÇÜK MEHMET EFENDİ:

Rumi 1202 yılında doğmuş 1297 yılında vefat etmiştir. 95 yıl yaşamıştır. Nakşi hü-lafasında olup, Urfalı Hartavizade Hafız Mehmet Efendiden icazet almıştır. İlimizin Kubbe dibi yahut imam ağa mevkiinde medfundur. Halen mezarı halk tarafından ziyaret edilmektedir. Alim, Fazıl, müstecap bir zattır. Şiir ile iştiğal ettiği söylenmekteyse de elimize bir manzumesi geçti. Bu manzumeden bir dördlük almak istedik.

*“Mir ü vezir ü muharem, hasip – kerem şehzadesin
Şir ü mişir ü müfteşem, hey’ette verdi sadesin
Ey merdi merziyyül hisal suni hüçayi zül celal
Kaddin senin tuha misal yok sevr-ı serazadisin.”*

RIFAT BABA:

Rıfat Baba, 1214 yılında Adıyaman’da doğmuştur. Tahsili hemen yok gibidir. Vehbi şairlerindendir. Uzun müddet taşrada ve İstanbul’da dolaşmıştır. “Kamusu Alama” şu müfrediyle geçmiştir.

*“Kaşın, gözün ki hak ile tiri kemanlıdır.
Tut ki aşkınla o sehme nişanlıdır”
Rıfat Baba’nın müfretlerinden bir başka kıt’a
Ne kadar kadri şinas olmasa da Adıyaman
Rıfat’a çare ne yahşi vatanındır vatanın.
Dilberlerinin misli İsanhul’da bulunmaz
Rıfat sebepten terkedemez Adıyamani.”*

LAMİ EFENDİ:

Rumi 1220 yılında doğmuş, Rumi 1263 yılında vefat etmiştir. Vidinde kadılık yapmıştır. Müfretleri çok güzel ve derin manalıdır. Lami Efendi’den bir dördlük

*“Hasili ölme tehi camile, Mahbubile öl,
Bari ölmekte olursa hele imanile öl.
Gösterirsen şimdi göster ey dilare sineni,
Yoksa hasta son nefeste neylesin ayineyi.”*

ÇIRAĞI BABA:

Rumi 1230 ile 1302 yılları arasında yaşamıştır Gazelleri ile meşhurdur. Çırağı Baba’nın güzel bir gazelini alarak ruhunu şad edelim.

*“Yolda kaldı gözüm ol dilberi rana gelecek,
Saçı sümbül, lebi mül, ruhleri hemre gelecek,
Vay anın didei ahsuna düççan olanın,
Mesti hayran olacak, başına sevda gelecek,
Nice gavharei aşk yatırıp tıfil gibi,
Aldatıp gitti beni, gelmedi hala gelecek,
Ey çırağı, gözün aydın sana müjde bu gece,
Bezmi ahbabına bir şem-i hüeyda gelecek.”*

HALİS:

Rumi 1235 ile 1297 yılları arasında yaşamıştır. Hayatı Hakında fazla bilgiye sahip değiliz. Halis ‘in müfretleri meşhurdur.

*“Sen uyanmazsan bu dem ahıma, az kaldığı,
Sen ki koyun rahmile ziruh olup uyanalar”*

HACI ALİ RIZA EFENDİ:

Rumi 1250 yılı, 1331 yılları arasında yaşamıştır. Uzun müddet mukavalet muharrirliği yapmıştır. Bir kere de hacca gitmiştir. Tasavvuf ve tarikat şairlerindedir. Bütün yazıları tasavvuf kisvesine bürünmüştün Hacı Ali Rıza Efendi’den bir beyit:

*“Düşme beyhuda gülistanda inade bülbül
İremedi maksadine kimse fenade bülbül
Geldi eyyamı bahar ey/e nevayı ağaz
Düşeceksin yine har ile cihade bülbül.”*

SEZAI:

Rumi 1250 ile 1325 yılları arasında yaşamıştır. Medrese tahsillidir. Gözleri sonradan ama olmuştur. Aşağıdaki Lağız Sezai’ye aittir.

*“Bir acaip nesne gördümü
Misli manendi guman
Gürleyince rad vari
Vehmeder cümle avam
Gah biner tahtı revana
Seyreder cühle avam
Karşısında kolları var
Daima ey/er kıyam
Gah girer mescide
Asla ibadet eylemez
Yanına yaramaz anın
Ne müezzin ne imam”*

Sezai gözlerini kaybettikten sonra şiirlerinde ümitsizlik fark ediliyor.

“Bu fani dünyadan almadım lezzet

*Hüdam beni güldürmedi, gülmedim,
Kurtulurum dedim derdü elemden
Mevlam beni öldürmedi, ölmedim.”*

ASIM EFENDİ:

1255 yılında doğmuş 1324 yılında vefat etmiştir. Uzun yıllar devlete memuriyet yapmıştır. Kahta da mal müdürlüğü yapmıştır. Şiirlerinde gazel ve methiyeleri pek çok meşhurdur. Seçme manzumeleri vardır. Pek çok da tarih taşları mevcuttur.

*“Acaba hastalanır mı? Gözü dilber görenin,
Gözüne uyku erer mi? Zülfüne berdar olanın”*

HAFIZ MAHMUD:

Rumi 1260 yılında doğmuş 1320 yılın-cla vefat etmiştir. 1280 yılında İstanbul Sultan Ahmet medresesinde tahsilini tamamlamıştır. Varna'da müderrislik yapmış. Muallim Naci vi şiir yazamaya teşvik ettiği şu kıtası meşhurdur. (Türkçe teceddüd edebiyatında) aynen yazar. Hafız Mahmud'un mahlesi Hilm'dir. Eksen yazılarında Hilmi adını kullanmıştır.

*“Maksadım tahsili itm' inan ise
Zikri haktan olmasın kalbın tehi
Taze kıl şamü seher imanını”*

*“Tatlıyı tatlı tekellüm ey/e
Ola tuti gibi kadrin Ali”*

SEYDİ HAFIZ:

Rumi 1264 yılında doğmuş, 1327 yılında vefat etmiştir. Seydi Hafız'ın güzel bir şiirini aşağıya aldık.

DUL KADIN

*“Saat üç buçukta verdim bir mola
Gahi bir sağa gahi bir sola
Aman zınhar heves etmeyin dula
Gece gündüz çoktur onun efkari*

*Mevlam alsın elin hem dizini
Hain ise kör eylesin gözünü
Yatar kalkar eder rahmetlinin sözünü.
Ömür binasına verir zararı*

*Neden bilmem bitmez bu gönlümün pası
Rahmi maderden çekerim yası
Bana der ki rahmetlinin cam tası
Kapkacak yerinden kıldık kararı*

Sabahtan kalkan yayar yayığı

*Usül üsül daim kırar fıdğı
Aha der ki rahmetlinin sandığı
Böyle midir bu kanunun karan.”*

ZİYA EFENDİ:

Şair Hicri Efendinin babasıdır. Asıl adı Ahmet'tir. Kemal derecesinde okur yazardır. Halk arasında kendisine molla lakabı verilmiştir. Hicri Efendinin tarih kitabesinden 3 Nisan 1917 de vefat ettiği anlaşılmıştır. Ziya Efendinin son zamanlarda nakşi tarikatına girdiği söylenmektedir. Ziya Efendi'den bir dörtlük:

*“Müjde/er olsun gönül bir nehcivan buldum sana
Görmemiş çeşmi cihan bir dilsitan buldum sana
Naz ile perverde olmuş rengü bude gül gibi
Bin nihali nevreşi bağı cinan buldum sana*

HİCRİ EFENDİ:

Esas adı Şeyh Abdurrahman'dır. Rumi 1281 yılında doğmuş 1937 de vefat etmiştir. Uzun müddet nahiye müdürlüğü yapmıştır. Şiir ve yazılarını elde edemedik. Yalnız elimize geçen Mevlüd Merhabası'nın bir dörtlüğü mevcutlar arasında tercihen alındı.

*“Pertevi hüsnü kudumun aleme verdi ziya
Doğdun ey şahı risalet nuru nev geldi aya
Taze canlar bah_i ki/din ey hahibi kibriya
Şevki şad ile deriz biz, ya muhammed merhaba”*

AKIF HOCA:

Rumi 1281 yılında doğmuş, 1933 yılında vefat etmiştir. Kaymakamın haksız yere itabına uğrayan hoca şu müfredi ile sızlanır.

“Beni derettin hay hazreti, sanma ki ha'al ettim Seni bir babı alışana arzihal ettim”

Akif hocadan bir gazeli almayı uygun gördük.

*“Ey gömül yine bilmem ne/er isar edeceksin.
Bir nazarın ile şad edeyordun beni gahi
Şimdi ne acep hasreti didar edeceksin,
Uftadına ketm ey/edeğin va'di visalı
Bilmem acaba kimlere ikrar edeceksin.”*

HAYDAR EFENDİ:

Rumi 1283 yılında doğmuş, miladi 1927 yılında vefat etmiştir. İçli bir şairdir. Rüştüye ve medrese tahsili vardır.

Uzun müddet nahiye ve orman müdürlüklerinde ve en son memuriyeti Adıyaman hususi muhasebe refikliğidir. Bütün şiirlerinde meyi ve aşkı terennüm eder. Gazel ve methiyeleri de hoştur.

Mey üzerine yazdığı bir şiiri:

*“İçersim bir kadeh bade
Günahkar ben miyim sade
Ne kafir var bu dünyada
Bilen yok bu ne ha/eptir.”*

Haydar Efendiden bir gazel

*“Neş’eden mahrum olur meftunu canan olmayan
Hali aşkı anlamaz düçar - ı hicran o/mayan
Zevki şevki lezzeti dünyayı idrak ey/emez.
Koyu yare azmedip hemdem/e mihman olmayan
Gussadan azade zannetme cihanda kimseyi
Daima mağmum olur her lahza şükran olmayan.”*

NUSRET EFENDİ:

Nusret efendinin doğum ve vefat tarihlerini öğrenemedik. Ancak Nusret efendinin Camii Kebir imamlığı yaptığını, mahlesinin “Küdazi Keda” olduğunu bilmekteyiz. Bütün meyvelerin haselerinden bahseden bir eseri vardır. (Fevaki) Nusret Efendi”den bir müfret:

“La/e hadım kaşına kim ki senin dedi hi/al Levzi buyhude deyup eylemiş ol eğri hayal”

Nusret efendiden ayrıca aşağıdaki beyiti de almak istedik.

*“Esme ey badı saba bir dahi canan iline
Desti zülfün dağdüp düşme rakup diline
Şimd yüz vermez o şuh segergah yiline
Nezaret gözlerimin Hurrile nemlu silne”*

HACI ALI MEHMET EFENDİ:

Bu zatın doğum ve vefatı hakkında bilgi sahibi olamadık. Ancak memlekete birçok hayırlı işler yaptığı, bu cümleden olmak üzere Kap Camii yeniden inşa ettiren bu zata aşağıdaki kıtanın ait olduğu söylenir:

*“Açılır bahtımız bir gün hemen batıkça batmaz ya
Sebele halk eder ha/ak rica babın kapatmaz ya
Sana şahım minecatum değil bir riski için haşa
Hüda rızakı alemdir rıziksız kul yaratmaz ya”*

NAKİPZADE ATA:

Rumi 1291 'de Adıyaman da doğmuş 1933 (miladi) de vefat etmiştir. Nakipzade Mahmut Efendi'nin ikinci oğludur. Medrese tahsili görmüş, memleketin bazı taraflarını tahsil sebebiyle gezmiştir. Şiirlerinde güzel teşbihler ve zengin duyular görülür. Divan edebiyatına tamamen vakıf olan Ata Efendi halk arasında genellikle Ata Hoca ünvanı ile anılır.

*Ana başta tac olur Her derde ilaç olur Ana kadri bilmeyen
Gayriye muhtaç olur."*

Kıt'asıyla anaların kıymet ve kudretlerini ne güzel ifade ediyor. Ata Hoca bir beyitinde talihsizliğini şöyle ifade eder:

"Talihim şol haddedir ki şemis'ten nur istesem, Ya döner garba gider, ya bulutta gizlenir."

Ata Hoca bir şiirinde de şöyle der:

*"Halikten utan rızkı sakın gayrıden amma
Müsbet olan kızkı Allahu unutmama
İştika ekme Ata'ya bahtı nakırı camiden
Her kişi gerdengehifermanı kafi nun olun"*

HADDAT:

Aslım adı Mehmet'tir. Rumi 1284 yılında doğmuş 1306 yılında vefat etmiştir. Çok genç yaşta şiir yazmıştır. Çok mahçup bir genç olduğu için meydana çıkmamıştır. 22 yaşında vefat etmiş, eserlerinden bir tek ilahi ele gecmiştir. Biz bu ilahiden bir dörtlük aldık.

*"Bunca isyan ile ben subbane mi yalvarayım.
Mücrimim, asi kulum, sultane mi yalvarayım.
Hazini cennit emini vahyi rebbilalemin
Hazreti cebraile ridvane mi yalvarayım."*

EMİN EFENDİ:

Şair Lami Efendi'nin torunlarından. Hacca gittiği için halk arasında Hacı Emin Efendi olarak tanınır. Emin Efendi şiir ve edebiyat ile çok uğraşmış birçok edebi eser vücuda getirmiştir. Doğum ve vefatı hakkında malumat alamadık. Ancak Emin Efendi'nin 18. yy da yaşadığı sanılmaktadır. Emin Efendinin bir gazelinden örnek aldık:

*"Merhem eyle keremin ile gönül yaresine
Giremez kimse efendi ile kulun aresine
Bir alay bülbül - ü şuride-i gülzarı gamız
Terk-i avaze-i aşk eylemenin çaresi ne?"*

NAKİPZADE FAİK:

Rumi 1296 senesinde Adıyaman'da doğmuştur. Nakipzade Mahmut Efendi'nin oğludur. İstanbul'da Kuzat medresesine devam etmiş, zamanın ilim adamları ve müderrislerinden çeşitli konularda ilim tahsil etmiştir. Siirt ve Siverek'te ağır ceza mahkemesi azalığı, onyediyedi sene avukatlık yapmıştır. 18. 5. 1949 yılında vefat etmiştir. Şiirlerini rengin ve zengin duyularla süslemiştir. Gazellerinden aşağıya bir örnek aldık:

*“Yıkılmış kasrı ikbal mürgü ümmit la/esiz kalmış
Düşüp dam-ı be/ayı dehre hayfa danesiz kalmış
Yıkılmaz vehmifirkattan gönül mamura-i hicran
Yazık bu mürgü bum-ı hatırım viranesiz kalmış.
Dağılmış akl-ü fikrim ıskdan hep tarumar olmuş
Perişan perçemindir sanki çoktan şanesiz
kalmış
Nice aşkların destanı söylendi bu dillerde
Serencamındır ancak Eaiik'a efsanesiz kalmış”*

HASMI BABA:

Yaşamı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Tut köyündendir. Şair Nabi ile çağdaştır. Hasmi Baba'dan bir müfred:

*“İntisabı ehli izzet haisi izzet olur
Kör han isa ile ahadı merkep bir değil”*

Bir de dörtlük:

*“Ya öpmeli ya kaçmalı ey şuh mayanın
Beyhude mi ben bu kemeri aşkı koşandım.
Gördükçe şitabım füs pişme o büd der
Ben ateşi aşk oldum ise Hasmi sipendim.”*

ABDURRAHMAN FEHMI BİLGİN:

1906 yılında Adıyaman'da doğdu. İlk tahsilini Adıyaman Nümune-i İbtidaiyye'de tamamladı. 1927-29 yıllarında Öğretmen vekilliği yaptı. Adıyaman Belediye mühasipliği görevinde bulundu. Sebilurreşad mecmuasında ve mahalli gazetelerde şiir ve makaleleri yayımlandı. Şiirlerini 'Gönül Damlaları' adlı dört bölümden oluşan kitapta topladı. Şiirlerinde dini temalar işlenmiştir. Fehmi Hoca bir şairden çok bir arif kimliği ile tanınmaktadır. Fehmi Hoca'dan iki Örnek beyit sunmak isteriz:

*“İcra ede dursun bakalım hem zulnunu zalim
Mazlumun enini onu bir gün kahredecektir.”*

*“Bir takvimi kapattık, yine bir yıllık oldu tebah
Bir yaş büyüdüğüme kardan yana hep süfrildegiz, eyvah”*

OSMAN SEBRI:

1905 yılında Adıyaman ili Kahta ilçesinin Narince köyünde doğdu. 1922 yılında rüştiye okulunu bitirdi. Amcaları Nuri ve Şükrü beylerin Şeyh Said ayaklanmasına katıldıkları gerekçesi ile Diyarbakır'da asımlarla tepki göstererek bir grup arkadaşı ile silahlı mücadele başlar. Ancak birkaç ay sonra tutuklandı. Ve bir yıl kadar cezaevinde kaydı. 1928 yılında Suriye'ye gitti. Suriye'de kaldığı 1932 - 1945 yılları arasında birçok şiir, hikaye ve makaleleri yayınlandı. 1945 yılında Suriye'de Kürdistan Demokrat Partisini kurdu. Liderliğini yaptığı bu partinin ömrü uzun sürmedi ve bir süre sonra tutuklandı. Lübnan'a sürgüne gönderildi. Bir yıl sonra Suriye'ye döndü. Çoğu şiir ve yazıları Hawar dergisinde yayınlandı. 12 Kasım 1993 yılında 88 yaşında vefat etti.

Osman Sebri şiir, hikaye ve makalelerini Kürtçe yazmıştır. Kürtçeyi, Kürtçenin kırmançı lehçesi ile temiz, duru, akıcı, coşkulu ve anlaşılır bir tarzda kullanan ender edebi

şahsiyetlerinden biridir. Osman Sebri'vi daha iyi tanımak için Quling (turna) adlı şiirinden bir bölümünü kitabımıza aldık.

TURNA

Ey turna nereye gidiyorsun? Kuzeye doğru devamlı atlıyorsun
Boynunu uzatıp bacak ve kanatlarını geriyorsun.
Neden erken bıraktın bu sıcak memleketi
Memlekete mi? Kürt yaylalarına, dağlar başına mı gidiyorsun?
Haydi buyurun, dur sen, birazcık konuşalım
Ola ki çok sürmesin o topraklarda biz toplanalım
Qin...Qin...Qin...
Sen ne söyledin ne söylüyorsun ey güzel kuş, anlamadım.
Otuz senedir beni gözleyen çok arkadaşım var
Ola ki seni yayalada görürler senden sorarlar,
Muhakak beni, bu halimi teferüatıyla onlara anlat.
Burda ve her yerde biz Kürtler üç parça olmuşuz
Beraber olamıyorlar, kapılardaki öksiizler gibiler.
Bir kısmı şeyh ve ağa, ikinci kısım zengindirler
Kalan can yoldaşı millet, elleri, ayakları kelepçelidir.
İki kısım bir birine el verdi, diğerlerini kandırdılar.
Bazen yalan, bazen dolanla peşlerinde sürüklediler.

RAGIP BİNZET:

Adıyaman'da 2. Mart 1925 yılında doğdu 5. 1. 1985 yılında vefat etti. Adıyaman ve Ankara'da terzilik yaptı. Adıyaman halk müziğinin derlenmesinde, yeni ürünlerin yaratılmasında ve icrasında önemli yer tutar. Adıyaman ve çevresinde gelişen olayların anlatımını yazdığı türkülerle, bölgemiz folklorüne büyük hizmetleri olmuştur. Bugün Türkiye'de zevkle dinlediğimiz "bir mektup yazdırdım utfalı kızına", "kürdün gelini", "Adıyaman dağları" gibi adlarla tanıdığımız ve duyduğumuz daha başka türkülerle birlikte, Ragıp Binzet hemşehrileri tarafından saygı ile anılmaktadır. Biz Ragıp Binzete ait olduğu söylenen Türkülerini aşağıya aldık:

ALTIN YÜZÜK

*Altın yüzüğüm kırıldı hey
Suya düştü, su duruldu hey
Dediler yarın geliyor,
İnce bel/evim kırıldı hey.*

*Kurban olam gül/evine hey
Kız kaşların kalem kalem hey
Bir sene yanında kalam
Altın verem seni alam hey
Tel tel tellerine
Kurban olam güllerine hey*

EYVANINA VARDIM

*Eyvanına yardım eyvanı çamur
Uykudan uyanmış gözleri mahmur
Odasına yardım elleri hamur
Baba nerden aldın ki sen bu gelini
İpek gömlek giymiş ayna dizinde
Siyah ben/eri vardır güzel yüzünde
Baba nerde aldın ki
Sen bu gelini*

KÜRDÜN GELİNİ

*Gelini gelini kürdün gelini
Saramaz oldum anam ince belini
Alamaz oldum anam ben bu gelini
Yanar ağlarım uy uy
Gezer ağlarım uy uy...*

BİR MEKTUP

*Bir mektup yazdırdım anam dört ucu kara
Künyemiz verildi anam karakol/ara
Anam duyar ise düşer yollara
Dı nenni nenni askerini nenni, bir tanem nenni.*

*Bir mektup yazdırdım Urfalı kızına
Anam duyar ise vurur dizine
Dı nenni nenni askerini nenni, bir tanem nenni.*

*Hasta hane önü mermer döşeli.
Doktorlar geliyor eli şişeli
Uç gün oldu ben bu derde döşeli
Dı nenni nenni askerim nenni, bir tanem nenni.
Şoförüm nenni...*

ADİYAMAN DAĞLARI

*Adıyaman dağları
Yeşillendi bağ/arı
Türlü çiçekler açtı
Narları hah çaları*

*Uy aman, yar aman
Burası Adıyaman*

*Melul melul ağlarım
Aşk ateşi var bağrında
Gönlümün gözü kaldı yar
Saçlarının ağında..*

*Adıyaman dağında
Bülbül öter bağında
Ben o yare vurgunum
Beni var yanağında*

*Uy aman, yar aman
Burası Adıyaman*

GÖL BAŞINA VARDIM

*Gölbaşına yardım göl/eri çoktur
Göçer/er geliyor sevdiğim yoktur
Şalvarlı gelin vay vay, edalı gelin
Vay vay sevdalı gelin
Göl başına yardım tren duruyor
Anam beni gurbet ele veriyor
Şulvarız gelin vay vay, edalı gelin
Vay vay, sevdalı gelin*

*Şu derenin alıcından burcundan
Bana gelsen ölür müydün acından
Şalvarlı gelin vay vay, edalı gelin
Vay vay sevdalı gelin...*

MAHMUT MAHİR ÜSTÜN:

1927 yılında doğdu. 1983 yılında vefat etti. İlk tahsilini Siverek'te, orta tahsilini Diyarbakır'da yaptı. Bir süre çiftçilikle uğraştı. Sonra gazetecilik yaptı. Mahalli gazetelerde makaleler yazdı. Şiir çalışmalarından birini aşağıya aldık:

*"Sana dertli diyorlar, pınar görmeye geldim,
Derdin az ise ben de biraz vermeye geldim,"*

*Gördüm ki benim kadar hiç de değilsin pınar;
Acep ben mi dertliyim, sen mi dertlisin pınarı;*

ÖMER FARUK ÜSTÜN:

1934 yılında doğdu. İlk tahsilini Siverek'te, orta tahsilini Diyarbakır'da yaptı. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'ni bitirdi. Mesleki doktorasını Almanya'da yaptı. Halen serbest ticaret ile uğraşmaktadır. Şiir çalışmalarından bir bölüm aldık:

*"Bırakıp bir duman yığımı arkalarında
Çekip gittiler şimdi onlar,
Küme küme, dolu dolu vagonlar.
İnleyen kalp/eri koparıp yerlerinden,
Sürüklediler onları peşlerinden."*

MEHMET KEZİK:

1934 yılında doğdu İlk ve orta öğrenimini Adıyaman'da tamamladı. Otuz iki yıl devlet memurluğunda bulundu. Mehmet Kezik bir akrostiş ustasıdır. Serbest nazım türünde şiirler de yazmıştır. Kendisinin önem verdiği "Şiirli Sözler" dediği beyitler de mevcuttur. "Seni Söyler" adlı ilk kitabı 1955 yılında basıldı. Mehmet Kezik'in şiirlerinden bir örneği aşağıya aldık:

*"Sevda izi titreşir konuşurken sesinden
Akıl alacak kadar bir güzellik var sende,
Kim bilir belki sen de birini arıyorsun,
İçinde gizli aşkın tutu şup yanıyorsun,
Nasip neyse o olur neşelen çekme çile
Elbet birgün sizin de aşkımız gelir dile."*

ŞÜKRÜ BİLGİÇ:

1948 yılında Adıyaman'da doğdu. Orta öğrenimini Malatya Lisesi'nde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. 1973 - 1983 yılları arasında çeşitli illerde öğretmenlik yaptı. Bir süre Adıyaman lisesinde müdürlük yapan Şükrü Bilgiç, halen Norveç'te yaşamaktadır. Hikayelerinde yakın çevre ilişkilerinde toplumsal yan öne çıkar. İlk hikaye kitabı "Yaşamaya Sevdalı" 1974 yılında, ikinci kitabı "Bulutlar Sevilmez mi" 1984 yılında yayınlandı. Yazarımızın kendi gurbetinde, sürgününde damıttığı ve bir çoğu Norveç'te yayınlanmış ve ödüller almış üçüncü kitabı "Omuzlarımda Gurbet, Yanaklarımda Nar Çiçekleri"dir. Yazarımız öykülerinde yalnız bir dil kullanır. Hikayelerindeki kahramanlar hepimizin tanıdığı kişilerdir.

SABRİ GALİP NAKİPLER

1940 yılında Adıyaman'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Adıyaman'da tamamladı. Ankara Dil ve Coğrafya Fakültesi Türkoloji bölümünü bitirdi. İstanbul'da çeşitli liselerde öğretmenlik yaptı. 1996 yılında yayınlanmış "Dünyam" ile 1997 yılında yayınlanmış "Sağanak Altında" isimli şiir kitapları vardı. 5. Galip Nakipler

"Şiiri şiirleştirmek"

*Köprü/er kurup kelime/erden,
Oturup
Gönlümce dilimi
Beyaz kağıt/arda birleştirmek
Gücümün dışında bir şey”*

Diyorsa da bu işin içinden yüzünün akıyla çıkmıştır. Şiirlerinin çoğunun hece vezni ile yazmıştır. Serbest vezinle de çalışmaları vardır. 5. Galip Nakipler'n "Bu Kadar Güzellik Olmaz" adlı şiirini aşağıya aldık:

*“Bahar yağmurumsun, ancak seninle
Çimlenir bağrımın toprağı, kumu.
Gel de kalp atı ş/arımı dinle:
Yoksa “sevda” dedik/eri şey bu mu?*

*Geceme süzülen ayışığısın,
Gönül penceremin sarmaşığısın.
Ve süt bakracımın ak kaşığısın,
Sofram seni bekler akşam oldumu*

*Tek bir kelebektir yanaklarında,
Gülüş pırlantadır dudaklarında
Mushuklar göz olup yunaklarında
Seni seyredermiş, söyle doğru mu?*

*Yüreğim derdinle çizik çiziktir;
Çizik olsa iri, bir de eziktir
Bakışın alevden bir bileziktir
Geçer benliğime yaka ruhumu.*

*Gülle gizli bir yakınlığın mı var
Ki gül gibi kokuyorsun bu kadar
Taş, kireç kuruttu da- artık sular
Yeşertmiyor sana benzer tohumu.*

*Seviyorsan, seviyorum de gitsin,
Sevmiyorsan sevmiyorum de bitsin.
Yüksek sesle söyle, herkes işitsin,
Kaf dağında aratma umudumu.*

*Günleri kovala,; oyalanırım,
Herkes yaşar, ben yaşıyor sanırım.
Lütfen söyle N' olur şu kıza Tanrım
Acısın da geri versin uykumu.*

A. CELAL BİNZET:

1949 yılında Adıyaman'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde tamamladı. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim bölümünden mezun oldu. Değişik orta öğretim kurumlarında ve film - Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezinde grafiker olarak çalıştı.

Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünde “Kentleşme ve Plastik Sanatlar” konusunda master yaptı. Şimdiye kadar on iki kişisel sergi açtı. Resimleri birçok bankanın resmi ve özel koleksiyonlarında ve Meksika, İngiltere de bulunmaktadır. Sanat sorunlarına ilişkin yazıları Hürriyet Gösteri, Adam Sanat ve Sanat Çevresi gibi yayın organlarında yayınlıyor.

ABUZER ÇALIŞKAN:

1950 yılında Adıyaman’da doğdu. Malatya Akçadağ Öğretmen Okulunu bitirdi. Heykeltıraş Yılmaz Kalı’den ilk derslerini aldı. Heykeltıraş Eyyüb Sabri Yegül’den lületaş yontuculuğunu öğrendi. Tatbiki Güzel sanatlar Akademisi Prof. Tankut Oktem ve Haluk Tezoner’in atölyesinde çalıştı. Birçok karma ve kişisel sergiler açtı. 1997 Bahattin Odabaşı Galerisinde karma Sergi, Validebağ Adile Sultan Öğretmen Evi’nde karma ve kişisel sergiler açtı. Barometre sanat galerisinde ve karma Atlar sergilerine katıldı. Hasan Usta Çömlek Atölyesinde çalıştı.

Abuzer Çalışkan mermer, lületaş, deri, seramik, çalışmalarını Kommagene sanat atölyesinde sürdürmektedir.

REMZİ TAŞKIRAN:

1961 yılında Adıyaman’da doğdu. Orta öğrenimini İstanbul’da tamamladı. Bir süre basın ressamlığı yaptı. Resimlerinde hareket noktası doğa olan ve plâstik heyecanını duygulara öncelik vererek geliştiren sanatçı, çalışmalarında ışık, biçim, boya hamurunun olanaklarından yararlanarak manzara, portre ve ölü doğalara ağırlık vermiş, coşkulu, şiirsel ve ritmik bir resmin peşinde olmuştur.

Yetenek ve düzenli çalışma tutkusu, duyarlı algılama buluşlarında etkili olmuş bir sanatçıdır.

Yurtiçi, yurtdışı özel ve tüzel koleksiyonlarda yapıtları bulunan sanatçı İstanbul ‘da yaşamaktadır.

MUSTAFA ERKMEN:

1955 yılında Adıyaman merkez ilçeye bağlı Zag köyünde doğdu. İlköğretimini Suvan yatılı bölge okulunda tamamladı. M.E.B. düzenlediği ortaokullar arası resim yarışmasında” 30Ağustos Zafer Bayramının 50. Yılında” konulu Türkiye birinciliği aldı.

Sanat ve yaşam kültürünü incelemek üzere araştırmalar yaptı. Resim çalışmalarını sürdürürken yurtiçi ve yurtdışı siparişler aldı. Yerel gazetelerde karikatür çizdi. Takvimlere tablo çizdi.

1995 yılında ilk kişisel sergisini, 1999’da da ikincisini açtı. Çalışmalarında yöresel kültür özelliklerini açığa çıkarmaya özen gösterir. Halen Adıyaman’daki atölyesinde çalışmalarını sürdürdü

10. TÜRBELER

Abuzer GAFARI Türbesi

Adıyaman merkez ilçeye beş km uzaklıkta bulunan ziyaret köyünde kapısındaki kitabe 1136 yılına tarihlidir. Türbe mescit ve türbe olmak üzere iki kısımdan ibarettir. Bu türbenin Osmanlı sultanı IV. Murat tarafında yaptırıldığı rivayet edilmektedir.

Mescit kısmında iki tabut bulunmaktadır. Türbe kısmına üç basamakla inilir. üzerinde kitabesi olan kemerli bir kapı ile girilir. Bu kısım dört paye üzerine kurulu kubbe ile örtülüdür. Kubbenin doğu, batı ve güneyi bitişik tonozlar yer alır.

Türbenin Hz. Alinin bu bölgeye gönderdiği İslam ordusu sancaktarı Abuzer Gaffari'ye ait olduğu ifade edilmektedir.

Mahmut El Ensari

Adıyaman merkez ilçeye 7 km uzaklıkta Elifi köyünde yüksek bir tepe olan Ali Dağı olarak adlandırılan tepenin üzerindedir. Hz. Muhammedin sahabelerinden Mahmut El Ensari'ye ait olduğu söylenmektedir. Kapının üzerinde yer alan kitabede miladi 1715 tarihi okunmaktadır. Türbe kale biçimindedir. Üzeri pandantiflere oturan bir kubbe ile örtülüdür. Güney duvarında iki küçük pencere yer almaktadır. Basık kemerli giriş kapısından girildiğinde sanduka bulunmaktadır.

Abdurrahman Erzincani Türbesi

Adıyaman merkez ilçeye 7 km uzaklıkta bulunan Zey (Zag) köyündendir. Yüksekçe bir plato üzerinde yer alan türbenin IV. Murat tarafından yapıldığı rivayet edilmektedir. Türbenin orijinal hali bilinmemektedir. Sonradan betonarme olarak yapılmıştır. Türbe kare planlı, üzeri kubbe ile örtülüdür. Türbe içinde Şeyh Abdurrahman Erzincaninin Aile sandukaları yer almaktadır. Şeyh Abdurrahman Erzincaninin aslen kuzey ırakta Erzincan adında bir yerden gelip Zey köyüne yerleştiği rivayet edilmektedir.

Yukarıda tanıttığımız Türbeler dışında Kahta ilçesinde Hz. Suraka Türbesi, İzin oğlu Türbesi, Hacı Yusuf Türbesi, Yınoğlu Türbesi, Gerger ilçesinde Uzeyir peygamber Türbesi, Samsat ilçesinde Melik ül etfal Türbesi, Safan dede Türbesi, küçük Hasan türbesi, Şeyh Hamza türbesi, Şeyh Hasan Türbesi, Besni ilçesinde Hacı Ali Bey Türbesi, Cünevî Dede Türbesi, Zeyva Türbesi, Hacı Zeyrek Türbesi, Halil Baba Türbesi, Mustafa Baba türbesi, Tılamız Baba türbesi, Adıyaman merkez ilçede Hoca Omer Mahallesinde Hasan Nlekiki Türbesi, Çarkezi köyünde Zeynel Abidin Türbesi, Varlık Mahallesinde Amr Bin Ümmeyye Türbesi, Şehir stadi yanında Şeyh Habib Türbesi, Hoca Omer Mahallesinde Besir oğlu İbat Türbesi, Yeni Pınar mahallesinde Mansur Bin Cavena Türbesi, Kazgan Mezrasında Gazi Han Baba Türbesi, Kap camii Türbesinde İsa Peygamber Türbesi....

11.TARİHİ CAMİLER

Çarşı Camii

Adıyaman çarşı içindedir. 1557 yılında Hacı Abdülgani tarafından yaptırılmıştır. Cami 1910 yılında vakıflar tarafından onarılmıştır. 1957 yılında yeni bir onarımda geçti.

Eskisaray Camii

Adıyaman kentinin batı tarafındadır. 1638 yılında İbrahim bey tarafında yaptırılmıştır. Cümle kapısının sağ tarafında tek şerefeli minaresi vardır. Doğu kapısının üzerinde kitabesi vardır. Son yıllarda önemli bir onarım gördü.

Ulu Camii

Adıyaman'ın en büyük camiidir. Ulu camii adını da büyüklüğünden alır. Camii çarşı içindedir. Dulkadır oğlu Alaüddeve tarafından yaptırılmıştır. 1902 tarihinde Mehmet Fevzi tarafından onarılmıştır. Duvarlar kesme taşlardan yapılmıştır. Kuzeyinde son cemaat yeri mevcuttur. Cümle kapısının sağ girişinde tek şerefeli mimarisi vardır. Camii tek kubbelidir. Tek kubbeyle dört köşeden birer küçük kubbe bitştirilmiştir.

Yeni Pınar Camii

Camii şehir merkezinin kuzeyinde, Yeni pınar mahallesindedir. Duvarlar kesme taştan yapılmıştır. Camii tavanı bir büyük kubbe ve sekiz küçük kubbe ile örtülüdür. Girişinde dikdörtgen şeklinde son cemaat yeri vardır. Son cemaat yeri beş küçük kubbe ile kapanmıştır. Camii son yıllarda onarım gördü.

Kab Camii

Adıyaman merkezinin doğusunda 1768 yılında inşa edilmiştir. Camii Hacı Ali Mehmet Efendi tarafından onarım görmüştür. Kitabesinde bu zatın beyiti geçmektedir.

Kurşunlu Camii

Eski Besni'de bulunmaktadır. Osmanlı döneminde yapılmıştır. Camii kare planlıdır. Sivri kemerli, kubbeli, son cemaat yeri vardır. Her cephesinde sivri kemerli beş pence-reye sahiptir. Camii tek kubbeliyken yıkılması üzerine düz dam olarak yapılmıştır. Bugün üst yapısı tamamen yıkıktır. Son cemaatin sağındaki minarenin kürsü kısmı kare planlı olup gövde, petek ve külah kısmı altıgendir.

12. ADIYAMAN'DA SİVİL MİMARİ

Tüm canlılar barınma ihtiyacı duyar. Gelişkin bir varlık olan insan barınma ihtiyacını daha çok önemsemiştir. Süreç içinde korunaklarını daha çok kullanılır bir şekilde sokma gereği duymuştur. Ağaç kovuklarında yaşayan ilk insan bu barınaklarını doğal mağaralarda yaşayarak sürdürdü. Süreç içinde alet yapmayı ve kullanmayı öğrendi. Yeni aletleri ile taşları yontarak daha çok kullanışlı mağaralar inşa etti. M.O. 12.000 yıllarından sonra buzulların erimesi ve göllerin denizlerin bugünkü yataklarına çekilmesi ile birlikte açılan arazilere inerek tarımı geliştirdi. İlk insan bulunduğu her coğrafi bölgenin doğal yapısına göre barınaklarını inşa etti. Bu genel gelişmeye göre bölgemizde de insanlar bu kurala uygun olarak evlerini yapmışlardır.

Adıyaman'da konutlar birkaç temel malzeme esas alınarak yapılmaktadır. Bunlar taş, toprak, ağaç olmak üzere bilinen malzemelere ilaveten son yıllarda çimento da bu bilinen malzemelerin yerini almıştır. Adıyaman'da dağlık alanda oturan insanlar çevresindeki doğal insanlara göre evlerini taşlardan yapmıştır. Taşlar çoğunlukla hafif yontularak, aralarına çamur konulmak sureti ile örülen kalın duvarların üstü yörede bulunan ağaçlarla kapatılır. Ağaçların üzeri çalı, çırpı ve sazlarla kapatıldıktan sonra toprakla kapatılır. Evler genellikle insanların ve hayvanların bir arada, bir dam altında olacak biçimde birbirinden ayrı yapılmış odalardan kuruludur. Bu bazen ayrı girişler ya da iki katlıdır, zemin katta hayvanlar, ikinci katta insanlar kalırlardı. Evlerin duvarları çamurla sıvanır. Duvarlarında sığağa ve soğuga karşı az pencere konur. Konutların

tavanları ortalama insan boyunu biraz geçer. Konutların bu tarz yapılışı düzlük alanda farklı malzemeden yapılır. Ovada taş olmadığı için duvarların yapımı çamurdan kerpiçten yapılır. Oda sayısı ailenin ekonomik durumuna ve aile fertlerinin sayısına göre değişir. Yapılar yaşam için gerekli olan istirahat etme, yıkanma, beslenme temizlik ihtiyaçları düşünülmeden yapılır. Çoğu kez bu saydığımız işler hep bir arada yapılmaya çalışılır. Son yıllarda halkın ekonomik yönünden gelişme göstermesi ve farklı kültürlerle tanışmış olması ile birlikte konutlarında sağlıklı bir gelişme görülmektedir. Yeni yapılan yapılarda yukarıda açıkladığımız dinlenme, temizlik, beslenme ve daha sağlıklı bir mekanda yaşama istekleri öne çıktığı görülmektedir. Modern evlerin inşaatına geçilmiştir. Apartmanda yaşama kültüründe gelişme görülmektedir.

Sivil mimari örneği eşmeler

- 1 - Hacı Bekir eşmesi,
- 2 - Tabakhane eşmesi,
- 3 - Yedikardeş eşmesi,
- 4 - Hanifi Ağa eşmesi,
- 5 - Çırçır eşmesi,
- 6 - Bozbey eşmesi,
- 7 - Rızvan Bey eşmesi,
- 8 - Hacı Ahmet eşmesi,
- 9 - Zağra eşmesi,
- 10 - Meryem Ana eşmesi,
- 11 - Yenipınar eşmesi,
- 12 - Ulu cami eşmesi,
- 13 - Yeşil camii eşmesi,
- 14 - Kaniya Mera,
- 15 - KaniyaTa,
- 16 - Ali Taş eşmesi,
- 17 - Eski saray eşmesi,
- 18 - Gölebatmaz eşmesi,
- 19 - Kaniye Eraba,
- 20 - Kapcamii eşmesi,
- 21 - Hoca ömer eşmesi,
- 22 - Nakib'in Havuzu eşmesi

Sivil Mimariye Bir Kaç Örnek

- 1- Adıyaman merkez ilçede bulunan Paça Hamamı,
- 2- Merkez ilçeye bağlı Pişinik köyünde İsmet Tanrıverdi evi,
- 3- Adıyaman merkez ilçede Eski Askerlik şubesi binası,
- 4- Cumhuriyet ilkokulu binası,
- 5- Adıyaman merkez ilçede Talat'ın

Eski Besni'de Bilinen Hamam ve Köprüler

Bekir Bey Hamamı
Meydan hamamı
Celladın köprüsü

Tahtaoba köprüsü
Naz Hatun köprüsü
Tabakhane köprüsü
Mağaraönü köprüsü

13. BESNİ İLÇEMİZ

Adıyaman il merkezine 44 km uzaktadır. İlçenin yüzölçümü; 1327 km dir. Deniz seviyesinden yüksekliği 1050 metredir. İlçe merkezinin nüfusu 1997 yılı tesbitlerine göre Besni kent merkezinde 41. 100, köylerinde ise 67.414 kişi yaşamaktadır.

İlçe Merkezinin bulunduğu yer yüksek bir platoyu andırmaktadır. İlçe sınırları içinde yer alan bölgenin büyük bir kesimi dağlık ve engebeli arazi yapısı-na sahiptir. Besni ilçemizde tarıma en elverişli alan Keysun Ovası ile Sahantil Ovasıdır. Bölgenin önemli bir bölümü erozyon tehdidi altındadır. Bitki örtüsü bakımından son derece fakirleşmiş durumdadır. Bölgenin iklim özelliklerini yaşayan bu ilçemizde yazlar kurak ve sıcak, kışlar soğuk ve yağışlı geçer.

Besni'de halk geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Keysun ve Sahantil Ovalarında hububat ekimi yapılmaktadır. Arazinin engebeli olduğu alanlarda fıstık ve üzüm yetiştiriciliği yapılır. Besni ilçemizde yetişen üzüm ve fıstık (Antep fıstığı) kalitesi dünyaca kabul gören ve bölge ekonomisine önemli katkılar sağlayan bir ürünümüzdür.

Bu bölgemiz eskiden beri sanayi alanındaki girişimciliği ile bilinir. Bölge insanı zanaatsal yetkinlikleri ile tanınmaktadır. Dökümcülük, Bakırcılık, ayakkabıcılık, dokumacılık, demircilik ve gıda alanında da tahin, yağ ve şeker üretiminde önemli bir yere sahiptir Eskiden dokumacılığı ilkel tezgahlarda yapan Besnili dokumacılar, bugün Türkiye çapında dokuma sanayiinde söz sahibidirler.

Besni'de bakır, amyant, mangenez, kurşun, bora-sit, maden kömürü fosfor, krom, kuvarsit, kuvars gibi çok sayıda maden sahaları olmasına karşın, işletmeye açılan saha yoktur.

Besni adı tarih boyunca çeşitli değişimlere uğramıştır. İslam döneminde Emeviler Besniye "HASEN" demişler. Arapça Hasen güzel anlamına gelmektedir

Güzel yer anlamına geldiği anlaşılan bu adlandırma. Arapların çöl ikliminden çıkıp ormanları, suları ve çeşitli bitkilerle bezenmiş bir bölgeyi gördüklerinde söyledikleri ilk söz; güzel "Hasen" olmalı diye düşünmek lazım.

Besni'nin eski halklarından olan Süryaniler ise yer anlamına gelen BET kelimesi ile Arapçının Hasen sözcüklerinin birleştirilmesinden türeyen BATHASEN kelimesinden geldiği belirtilmektedir. Bir başka iddiaya göre de BEHİŞTİ sözcüğünden geldiği söylenir. Behiştî kelimesi hem Farsçada hem de Kürtçe de bulunmaz, eşsiz, cennet gibi yer anlamına gelmektedir. Bize göre Besni adının Behiştî kelimesinden zamanla telâffuz değişikliğine uğrayarak önceleri BEHİSİNİ, sonraları da bugünkü BESNİ şeklinde telâffuz edildiği iddiası daha akla uygun düşmektedir

Besni'nin tarihi karanlık çağlara kadar uzanmaktadır. Bir Zagros halkı olduğu bilinen Hurrilerii ve Huni halkı ile yanı uygarlığı paylaştığı anlaşılan Mittanilerin M.Ö. 5000 yıllarından başlayarak, 1300 yıllarına kadar geçen sürede bölgede yaşadıkları iddia edilmektedir Bu tespitten yola çıkarak şunu söylemek mümkündür Besni ve bu bölgede yaşayan ilk insanlar Zagroslardan batıya göç eden bir halkın mensuplarıdır Bu kavim de Hurrilerdir Büyük bir zorbalık üzerine kurulan Aşağı Mezopotamya İmparatorluklarının zulmünden kaçarak batıya göç geleneği o günlerinde gerçeğidir. Besni'nin eski yerleşim yeri coğrafi olarak, zulümden kaçarak bir sığınma yeri arayanlar için uygun bir mekan olarak bugün de kabul edilmektedir.

Besni'ye yukarıda zikrettiğimiz Huni ve Mittanilerin idarelerinden sonra M.Ö. 1600 yıllarından 1300 yıllarına kadar Hititlerin egemen olduğu, Hitit egemenliğinden sonra Babil, Urartu, Kummuh, Asur, Yunan dönemi, Selevkoslar, Kommagene Krallığı, Roma, Sasani, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Memlüklu, Dulkadıroğulları ve Osmanlı İmparatorluğu döneminden sonra cumhuriyet dönemi ile bugüne gelindi.

Besni ilçesine Bağlı Köyler.. Merkez Bucağı

- 1 - Aşağı Çöplü
- 2 - Beşkoz
- 3 - Burunçayır
- 4 - Çakalli
- 5 - Çaykaya (Kevcali)
- 6 - Çilboğaz
- 7 - Egerli (Cencere)
- 8 - Eskiköy
- 9 - Güneykaş (Gelbulsun)
- 10 - Harmanardı (Tilek)
- 11- Karagöveç (Kitiş)
- 12- Kızılhisar
- 13- Kurugöl (Mamadikli)
- 14- Oyalı (Hamziyan)
- 15- Oyratlı
- 16- Taşlıyazı (Terbizek)
- 17- Toklu (Birişme)
- 18- Üçgöz (Sofraz)
- 19- Yelbastı (Büyükşamuşağı)

Çakırhüyük (Keysun) Bucağı

- 1 - Akdurak (Kösayanlı)
- 2 - Akkuyu (Çakılıtorunlar)
- 3 - Alıçl (Çakılımamibişi)
- 4 - Aşağı Söğütlü
- 5 - Çamurçu
- 6 - Çomak
- 7 - İnce (Araplar)
- 8 - Kargalı
- 9 -Kesmetepe (Mihmanlı)
- 10 - Konuklu (Yusufa)
- 11 - Köseceli
- 12 - Kutluca (Fal)
- 13 - Aşağısöğütlü
- 14 - Tetirli
- 15 - Yazıbeydili
- 16 - Yoldüzü (Mırıhtıl)
- 17 - Yukarısöğütlü

Beşyol (Sahantil)

- 1 -Hacıhalil
- 2 -Kesecik (Malguzu)
- 3 - Sarıkaya (Hammantil)
- 4 - Sayören
- 5 - Kızılın

ÇELİKHAN İLÇESİ

Çelikhan 1 Haziran 1954 yılında Malatya iline bağlı iken, 1954 yılında Adıyaman'ın il olması ile aynı yıl Adıyaman'a bağlandı. Çelikhan bölgede hüküm süren tüm hükümdarlıkların egemenliği altında kalmıştır. Çelikhan idari olarak Güneydoğu

Anadolu bölgesinde bulunmasına rağmen fiziki haritada Doğuanadolu bölgesinde görölmektedir. Denizden yüksekliği 1390 m'dir. Yüzölçümü 584 km karedir. 1997 nüfus sayımına göre ilçe merkezinde 10.150, köylerinde 9.541 kişi yaşamaktadır. Kışları soğuk ve yağışlı, yazları sıcak ve kurak geçer İlçenin kuzeyinde Abdulharap çayı, güneyinde Bulam çayı aynı istikamette akarak Kahta çayını meydana getirirler İlçenin 3 km kuzeyinde Abdulharap gölü yer alır Çat barajı bu göl ve çay üzerinde kurulmaktadır. İlçe genel olarak dağlıktır Akdağ, Gölbağı, Çalğan dağları ilçenin en önemli dağlarıdır Düzlük alan olarak Pınarbaşı ve Porđa ovalarından bahsedebiliriz. İlçe dışarıya göç vermektedir Çelikhan dışında 40.000 Çelikhanlının Adıyaman, Mersin, Malatya ve İstanbul'da olduğu tahmin edilmektedir Halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Çat barajının yapımı ile 6 köy 10 mezra sular altında kalaçağı ve bunun önemli bir göçe neden olacağı ifade edilmektedir.

Çelikhan İlçemize Bağlı Köyler

- 1 - Altıntaş
- 2 - Aşağıköy
- 3 - Bozgedik (Qultik)
- 4 - Çanpınar (Pırhamzik)
- 5 - Gölbaşı (Abdulharap)
- 6 - Kalcık
- 7 - Koruca(Rutikan)
- 8 - Köseuşağı
- 9 - Mutlu (Şifrin)
- 10 - Ortaköy
- 11 - Oncü (Zerin)
- 12 - Pınarbaşı (Kevenli - Bulam)
- 13 - Recep
- 14 - Salkona (Huveydi - Buğazi)
- 15 - Taşdamarlar (Serehan)
- 16 - Yağızaltı (Bistikan)

GÖLBAŞI İLÇESİ

Adıyaman il merkezine 63 km dir. Yüzölçümü 784 km dir 1997 yılı nüfus sayımına göre ilçe merkezinde 35.129 kişi, köylerinde 25.009 kişi yaşamaktadır Km'ye 76 kişi düşmektedir 1.4. 985 yılında ilçe olan Gölbaşı yakın zamana kadar Harmanlı (B.Perveli) bucağına bağlı bir tarım alanı iken, kara ve demiryolunun bu alandan geçmesi ile hızlı bir nüfus yoğunlaşmasına kavuştu. Halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır Etrafi yüksek dağlarla çevrili ilçe merkezinin kenarında Gölbaşı, Azaplı ve İnekli göllerinde balık üreticiliği yapılmaktadır Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçen bu ilçemizde kaliteli üzüm yetiştirilmektedir

Gölbaşı İlçemize Bağlı Köyler

- 1- Akçakaya (Peynik)
- 2 - Aktoprak (Seske)
- 3 - Aşağıazaplı
- 4 - Bağlarbaşı (Kekikli)
- 5 - Balkar
- 6 - Çataltepe
- 7 - Hacılar
- 8 - İnekli
- 9 - Karaburun (Yukarıazaplı)
- 10 - Meydan
- 11 - Orenli (Kinirli)
- 12 - Savran
- 13 - Yarbaşı
- 14 - Yukarıçöplü (Kulaksızçöplü)
- 15 - Y. Karakuyu

Belören (Belveren)

Bucağı

- 1 - Aşağıkarakuyu
- 2 - Aşağınasırlı
- 3 - Çatalağaç
- 4 - Çelik
- 5 - Gedikli
- 6 - Haydarlı
- 7 - Kösüklü (Kabalar)
- 8 - Yukarınasırlı

Harmanlı (Büyükperveli) Bucağı

- 1 - Akçabel (Penbegi)
- 2 - Cankara
- 3 - Hamzalar
- 4 - Kalemkaş(Küçükperverli)
- 5 - Yaylaçık(Körüsten)

GERGER İLÇESİ

Gerger ilçesi şimdiki adı Oymaklı olan Nefsi Gerger(Berber) kalesinin bulunduğu ve aşağı Arsemia olarak bilinen yerde iken, 1958 yılında ilçe merkezi Aldüş mezrası olarak bildiğimiz yere nakledildi.

Gerger kalesi 6. yy'da Selevkos Kralı Arsemes tarafından kurulmuştur Krallık bu kaleyi kışlık kent olarak kullanmıştır

Gerger ilçesi halen bağlı bulunduğu Adıyaman ve civarındaki iller kadar eski bir tarihe sahiptir Hititler Kummuh Krallığı, Asur Krallığı, Med İmparatorluğu, Pers İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Emeviler, Abasiler, Hamdaniler, Selçuklar, Memlûklar, Dulkadiroğulları, Osmanlı İmparatorluğu hüküm sürmüştür.

Gerger ilçesi Cumhuriyet döneminde Malatya ili Pötürge ilçesine bağlı bir köy iken, Adıyaman'ın il olması ile Adıyaman'a bağlı bir ilçe olur.

Deniz seviyesinden 950 metre yükseklikte bulunan Gerger'in, köyleri ile birlikte yüzölçümü 702 km. karedir. İlçe güneydoğu Toroslarından Kımıl dağı, Sorik dağı, Kürdek dağı, Server dağı, İftar dağı, Nergis dağı, Güllü çukur dağları ile kaplıdır. İlçede kışlar yağışlı ve sert, yazlar kurak ve sıcak geçer.

1997 nüfus sayımına göre ilçe nüfusu 3708, köylerinin nüfusu ise 23364 dır. Gerger, bölgenin işsizlik problemini en acı yaşayan ilçemizdir. İlçe halkı geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır.

Gerger İlçesine Bağlı Köyler

- 1-Açma
- 2 - Ağaçalı (Şevkan)
- 3 - Aşağıdağlıca (Aşağıerbaun)
- 4 - Beşgöze (Kürtüyan)
- 5 - Beybostan
- 6 - Budaklı (Aldöşek - Niran)
- 7 - Çamiçi (Şengil)
- 8- Çiftehisar (PTT)
- 9 - Dağdeviren
- 10 - Eskikent (Temsiyah)
- 11 - Geçitli (Everek)
- 12 - Gönen (Hilmi)
- 13 - Gözpınar (Kasrik)
- 14 - Gündoğdu (Mişrak)
- 15 - Güngörmüş (Nefsipötürge)

- 16 - Güngenli (Peşval)
- 17 - Güzelsu (Çimik)
- 18 - Kaşyazı (Lagin)
- 19 - Kesenaş (Berdeso)
- 20 - Kılıç (Piyonko)
- 21 - Korulu (Barzo)
- 22- Koşarlar (Nirin)
- 23- Burçaklı (Tandırvenk)
- 24 - Köklüce (Ulbüş)
- 25 - Kütüklü (Haşur)
- 26 - Nakışlı
- 27 - Oymaklı (Nefsigerber)
- 28 - Saraycık (Masroni)
- 29 - Seyitmahmut
- 30 - Sutepe (Hisori)
- 31 - Uçkaya (Kömek)
- 32 - Yağmurlu (Venkük)
- 33 - Yayladalı (Giviş)
- 34 - Yukarıdağlıca (Yukarıerbuan)
- 35- Çobanpınarı (Bileyle)
- 36 - Gümüškaşık (Keferdişi)

Taraksu Bucağı

- 1 - Gölyurt (Tillo)
- 2 - Cevizpınar (Bigo)
- 3 - Dallarca (Bagöz)
- 4 - Demirtaş (Melho)
- 5 - Konacık (Bibol)
- 6 - Onevler (Melul)
- 6 - Ortaca (Haburman)
- 8 - Yenibardak (Horso)

KAHTA İLÇESİ

Kahta ilçesi daha önceleri, Eski Kahta olarak bildiğimiz, şimdiki adı ile Koca hisar köyünün bulunduğu yerde idi. Cumhuriyetin ilk yıllarında bulunduğu yerden şimdiki yere taşındı.

Bölgede hüküm süren bütün hükümdarlıklar bu ilçemizin bulunduğu yeri de egemenlikleri altında tuttular. Bu hükümdarlıklar arasında en fazla iz bırakanlar Kommegene Krallığı, Selevkos Krallığı, Kummuhlar, Bizanslar, Roma İmparatorluğu, Eyubiler, Memlûklular, Emeviler, Abasiler, Selçuklular ve en son Osmanlı İmparatorluğu olduğu görülmektedir. Bunlar arasında Kommagene Krallığı ile Selevkosların günümüze kadar gelen eserleriyle en fazla iz bıraktıkları anlaşılmaktadır.

Adıyaman il merkezine 35 km uzaklıkta bulunan Kahta ilçemiz, kuzeyindeki Torosların eteklerinde, engebeli bir arazi üzerine kurulmuştur İlçe; doğusunda akan Kahta çayı ile batısında geçen kalburcu çayları arasındadır. Kahta ilçemiz, bölgenin iklim özelliklerini taşır. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçen Deniz seviyesinden 730 metre yükseklikte bulunan Kahta; 1854 km kare genişliğindedir.

Büyük bir erozyon tehdidi altında bulunan ilçe toprakları, bitki örtüsü bakımından son derece fakirdir. Bölge toprakları ciddi bir ağaçlandırma ve mevcut bitki örtüsünün korunmasını zorunlu kılmaktadır.

Kahta ilçemizin kent nüfusu 1997 nüfus sayımına göre 73.075, köylerinde ise 53.522 kişi yaşamaktadır. Bu ilçemizde yoğun işsizlik problemi nedeniyle Adıyaman, Mersin, Adana, İstanbul illerine yoğun göç vermektedir. Kahta dışındaki Kahtalıların, Kahta da yaşananlar kadar olduğu tahmin edilmektedir. Halk geçimini geleneksel olarak tarım, hayvancılık ve hizmet alanında sağlamaktadır.

Kahta İlçesine Bağlı Köylerimiz

Damlacık (Tavısı - Alut) Bucağı

- 1- Çatalbahçe
- 2 - Doluca (Keferme)
- 3 - Kıran
- 4 - Kocahisar (EskiKahta)
- 5 - Koştepe (Hopak)
- 6 - Serinde (Yusuyan)
- 7 - Sırakaya (Kakşır)
- 8 - Taşkale (Tığınkar)
- 9 - Teğmenli(Kerkürek)

Narınca Bucağı

- 1 - Akdoğan (Hiştir)
- 2 - Alıdam
- 3 - Aydınpınar (Soma)
- 4 - Bağbaşı (Piliş)
- 5 - Ballı (Hutköy)
- 6 - Bostanlı (Kitiş)
- 7 - Bozpınar (Arga)
- 8 - Büyükbağ
- 9 - Dumlu (Hun)
- 10 - Eceler (Çeppek)
- 11- İkinci (Tazenut)
- 12 - Erikli (Berut)
- 13 - Gökçe(Birçıyan)
- 14 - Gölgele (Bervedol)
- 15 - Karadut (Golp)
- 16 - Kavaklı (Pirhak)
- 17 - Tütenocak (Barsonik)
- 18 - Yapraklı (Köriskil)

SAMSAT İLÇESİ

Samsat ilçemiz, Adıyaman il merkezine 47 km mesafededir. 338 km genişliğinde olan Samsat, deniz seviyesinden yüksekliği 420 metredir. Samsat ilçe merkezinde 4.400, köylerinde 7.291 kişi yaşamaktadır. Km kareye 35 kişi düşen ilçemiz, engebeli bir arazi yapısına sahiptir Atatürk Barajı'nın göl alanında kalan eski şehir, Yarımbağ (Xomif) köyü yakınlarındaki alana yeniden kurulmuştur Halk geçimini tarım ve az sayıdaki hayvancılıkla sağlamaktadır Göl sahasında kalan ilçe merkezi ve halkı kısmen Adıyaman, Kahta ve civarı köylere yerleşirken bir kesiminde batı illerine yerleştiler

Samsat, 6.000 yıl öncesine kadar varan bir tarihe sahiptir Bölgede hüküm süren Hurri halkının bu yörede yaşadığı, devamında Mittani ve ayrı halktan olduğu bilinen Kummuhların egemen olduğu, bir süre Hittitlerin egemenliğine girdikten sonra, Asurluların egemenliğine de girdiği, Asurluların yıkılması ile Med İmparatorluğunun egemenliğine geçti. Sırasıyla Perslerin, Makedonyalıların egemenliğine giren Sam-sat daha sonra bu egemenliğin yerine geçen Selevkos ile Kommagene Krallığı'nın eline geçti. Uzun bir süre Kommagene Krallığına merkezlik eden Samsat, bu kez Roma İmparatorluğunun eline geçti. Samsat Roma egemenliğinde bulunduğu yıllarda nüfusu 50.000'leri bulur Fırat üzerinde ahşap bir köprü ile doğuyu batıya bağlayan Romalılar bu yolla doğuda egemenliklerini uzun süre devam ettirirler Romalılardan sonra Arap egemenliğine giren Samsat'ta Emeviler ve Abasiler hükmederler Kısa bir süre (1085 - 1096) Selçuklu sultanı Melikşah'ın egemenliğinden kalan şehir Zenginlerin eline geçer Bir süre şehrin Bizanslar ile Artukoğulları arasında el değiştirdiği görülecektir 1180 yıllarında Selaheddini Eyubinin fethettiği şehirde, 1193 yıllarında Selaheddini Eyubinin oğlu Malik-al Aşraf egemen olur

Samsat,1203 yıllarında Anadolu Selçuklularının eline geçer 1256 yılında Moğolların istilasına ve zulmüne uğrayan şehir, bu kez Dulkadiroğullarının eline geçer 1392 de Osmanlıların eline geçen Samsat, 9 yıl sonra Timur saldırısına maruz kalarak tahrip edilir 1401 tarihinden 1516 yılına kadar şehir yerel beyliklerce idare edilir 1516 yılından beri Osmanlı egemenliğinde kalan Samsat, sancak merkezi olur Cumhuriyet döneminde bucak düzeyinde küçülen Sam-sat 1960 yılında Adıyaman'a bağlı ilçe oldu.

Bu denli zengin bir tarihi mirasa sahip Samsat bugün baraj gölünün suları altında, yaşamının farklı bir evresini devam ettirmektedir
Samsat tarihi boyunca çeşitli isimlerle tanınmış ve anılmıştır Sümerler Semizata, Mısırlılar Şemsiada, Samsuata, Hititler ise CMUKMA (Şumuka) veya Samsut, Romalılar- Bizanslar Samosatun, Samosata, Müslümanlar ise Şimsat, Semisat adlarını kullanmışlardır Bu isimler değişikliğe uğrayarak günümüze SAMSAT olarak son şeklini almıştır

Samsat İlçesine Bağlı Köyler

- 1 - Bağarası - (Bavılge)
- 2 - Doğanca - (Merazi)
- 3 - Kırmacık - (Hayık)
- 4 - Ovacık - (Tuzık)
- 5 - Tepeönü - (Gevrik)
- 6 - Bayırlı - (Zurna)
- 7 - Göltaşı - (Birgeni)
- 8 - Kovanoluk - (Birman)
- 9 - Örentaş - (Korsin)
- 10 - Uzuntepe - (Selik)
- 11 - Çiçek
- 12 - Gölpinar
- 13 - Kumluca - (Berfirat)
- 14 - Taşkuyu - (Birik)
- 15 - Yarımbaş - (Xomif)

SİNCİK İLÇESİ

Adıyaman il merkezine 104 km mesafededir. Dağlık bir arazi yapısına sahiptir. Deniz seviyesinden, 1700 metre yüksekte bulunan Sincik ilçesinin yüzölçümü 363 km karedir. Sincik kelimesi, kökünü Kürtçüdeki igde ağacı manasına gelen "Sinc" kelimesinden almaktadır.

Onceleri Kahta ilçesinin bir köyü iken, 1990 yılında 18 köyü ile birlikte müstakil bir ilçe olarak Adıyaman iline bağlandı.

İlçenin en önemli tarihi ve turistik yeri Romalılar zamanında yapıldığı anlaşılan kutsal alan ve dini mabet Denk (Kilise) kalesi en önemlisidir.

İlçe geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Tarım arazişi son derece sınırlı olan Sincik, ağırlıklı olarak hayvancılık, meyvecilik ve arıcılık yöre insanların temel geçim kaynağıdır. İlçe sınırları içinde demir, bakır, krom gibi madenler işletme imkanına kavuşmamıştır. Bu yöre insanları da işsizlik nedeni ile ilçe dışında geçim şanslarını aramak durumundadırlar.

Sincik İlçesine Bağlı Köyler

- 1-Yarpuzlu - Birimşe
- 2 - Aksu
- 3 - Alancık - Laxn
- 4 - Arıkonak - Gomık
- 5 - Camdere - Polikan
- 6 - Çatbahçe
- 7 - Dilektepe -Kalıkan
- 8 - Hasanlı -Hasanbucur
- 9 - Hüseyinli -Hüseyin bucur
- 10 - İnlice - Arnuş -Arnut
- 11 - Karaköse
- 12 - Kıran
- 13 - Narlı - Pamalı
- 14 - Sakız
- 15 - Serince
- 16 -Serindere -Yusufan
- 17 - Söğütlübahç

TUT İLÇEMİZ

Adıyaman il merkezine uzaklığı 59 km'dir. Denizden yüksekliği 1050 metredir. 20 Mayıs 1990 yılında ilçe oldu. Daha önceleri Besni ilçesine bağlı bir bucak iken 11 köyü ile birlikte Adıyaman'a bağlı bir ilçe oldu.

Tut ilçemiz Torosların eteklerinde oldukça dağlık bir alandır. Tarıma elverişli arazisi son derece azdır. Halk geçimini meyvecilik ve hayvancılıkla sağlar. Dağlık alan olmasına karşın orman varlığı yok denecek kadar azdır. Arazisi büyük bir erozyon tehdidi altındadır.

Tut ilçesi adını, yörede yetişen çok sayıdaki tut ağacından almaktadır. Cumhuriyet dönemi öncelerinde ipekçiliğin en geliştiği bölgelerden biri bu yöremiz idi. İpek böcekçiliğine önem verilmesi halinde, bu iş alanı yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı haline gelebilir.

1997 yılı nüfus sayımına göre ilçe merkezinde 10.200, köylerinde 8.190 kişi yaşamaktadır.

Tut İlçesine Bağlı Köyler

- 1 - Akçatepe -Bayıl
- 2 - Bundere -Hüs
- 3 - Çiftlikköy
- 4 - Havutlu
- 5 - Kaşlıca -Enişdere
- 6 - Köseli
- 7 - Meryemuşağı
- 8 - Oğütlü -Kezikan
- 9 - Yalankoz -Dağlankız
- 10 - Yaylımlı -Sallak
- 11 -Tepecik

Suvarlı Bucağı

- 1 - Çorak
- 2 - Karalar
- 3 - Pınarbaşı (Şahinler kilisecik)
- 4 - Sarıyaprak
- 5 - Uzunkuyu
- 6 - Yayıklı (zirce)

Şambayat Bucak

- 1 -Atmalı
- 2 - Başlı
- 3 - Doğan kaya (Şendikçi)
- 4 - Teke ağaç (Kötürün)

SONUÇ

Adıyaman başta nemrut dağı olmak üzere bir çok tarihi güzelliklere sahiptir. Adıyaman turizminin canlanmasında Nemrut dağının önemli bir yeri vardır. Bu çalışmayı okuduktan sonra okuyanların açık hava müzesi görünümündeki ili ziyaret etmek isteyeceklerinden eminim.

Ben daha evvel Adıyaman'la ilgili yapılan çalışmalara katkı olması için bu mezuniyet çalışmasını hazırladım. Bu çalışmanın Adıyaman'ın etrafıca tanıtımına cevap olmayacağına bilincindeyim. Umarım bundan sonraki çalışmalarda eksik kalmış olan yerler çalışmayı hazırlayanlar tarafından tamamlanır. Çünkü Adıyaman her yönü ile derin inceleme ve araştırmaları gerektirecek tarihi , kültürel ve folklorik değerlere ve zenginliklere sahiptir.

Bu araştırmada Adıyaman ilini , tarihi ,coğrafi ,ekonomik ,folklor ,gelenek ,görenek ,kıyafet ,yöresel yemekler ,eğitim yani bütün yönleriyle tanıtmaya çalıştım.

KAYNAKÇA

- 1-Akar Mehmet ,İnsanlığın Kùltür Mirası Adıyaman Dialog Ajans , Mayıs 2000 İstanbul
- 2-Adıyaman Valiliđi İl Turizm Mùdùrlùđù ,Adıyaman'da Turizm
- 3-Özdemir Ahmet ,Adıyaman